I
208

ИСТОРИЯ
НА
ХРИСТИАНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА

съставилъ

Протоиерей Петъръ Смирновъ

(Законоучитель при Московската II-а Гимназия)

Духовно-Учебнымъ Комитетомъ при Святѣйшемъ Синодѣ и Ученымъ Комитетомъ Министерства Народнаго Просвѣщенія одобрена въ качествѣ учебника для среднихъ учебныхъ заведеній, гражданскаго вѣдомства, и — подвѣдомственныхъ Министерству.

ПРЕВЕЛИ

Архимандритъ Евтимий

Ректоръ на Священническото Бъл. Екс. училище въ Одринъ

и

Диаконъ Антимъ Върбановъ

Инспекторъ — Прѣподаватель на същото училище.

ПЛОВДИВЪ
ОБЛАСТНА ПЕЧАТНИЦА
1885.

КЪМЪ ЧИТАТЕЛИТѢ.

Предлагаемийтъ преводъ, съчинение отъ протоиерея Петра Смирновъ, е едно отъ първитѣ съчинения при изучванието Историята на Християнската Цьрква и введено за учебникъ въ всичкитѣ русски срѣдне учебни заведения. За достойнството на това съчинение може да се съди отъ това че, отъ 1881 год. до сега, тоя учебникъ е претърпѣлъ три издания; — и по оцѣнението си е удостоенъ съ одобрението и препоръката на Духовно-Учебний Коммитетъ при Святѣйший Синодъ и отъ Министерството на Народното Просвѣщение.

Като се чувствуваше особенна нужда за такъвъ учебникъ по предмѣта Цьрковната История въ всичкитѣ духовни и свѣтски учебни заведения въ Българско, ний преведохме предлагаемийтъ учебникъ, съ надѣжда, че като той има толкова добра препоръка въ цѣла Руссия, ще се одобри и введе и у насъ за такъвъ.

Тъй като тоя учебникъ съдържа въ себѣ си само историята на всеобщата цьрква, то, ако се постигне изискуемата се цѣль, ний сме намѣрени слѣдующий пъть за допълнение на цѣлийтъ предмѣтъ да съставиме вторийтъ отдѣлъ за изучвание на отечественната ни цьрковна история, и въ кратко историята на другитѣ наши источно православни едноплѣменни славяни.

г. Одринъ, 2-й Яннуарий 1885 год.

Преводачитѣ.

ОГЛАВЛЕНИЕ.

Въведение въ Историята на Християнската Православна Църква.

СТРАН.

I. Църквата и нейното назначение 1
II. Предмета на Църковната История и нейнитѣ съставни части 1
III. Източници и пособия 2
IV. Раздѣление Църковната История на периоди 3
§ 1. Сошествие на Святий Духъ надъ Апостолитѣ 5
§ 2. Първитѣ успѣхи на христов. вѣра въ Иерусалимъ 6
§ 3. Живота на първитѣ християни 9
§ 4. Избрание на диаконитѣ. Св. Първомъченикъ Стефанъ 10
§ 5. Разсѣяние на християнитѣ и распространение на вѣрата въ Самария и по други страни 12
§ 6. Обращението на Савла 14
§ 7. Призвание въ църквата язичницитѣ (42 г. по р. хр.) 16
§ 8. Първото пътешествие на Св. апостола Павла за проповѣдъ на язичницитѣ (45—49 г. по р. хр.) 19
§ 9. Апостолский съборъ въ Иерусалимъ (51 г. по р. хр.) 21
§ 10. Второто пътешествие на А. Павла (51-54 г. по р. х.) 22
§ 11. Третето пътешествие на св. ап. Павла (54-58) 26

Стран.

§ 12. Съдъ надъ апостола Павла, първитѣ окови въ Римъ, четвърто пътешествие и мъченическа кончина (58-67 по р. хр.) 29
§ 13. Святий Апостолъ Петръ 33
§ 14. Св. Апостолъ Иаковъ, братъ Господенъ, първий Иерусалимский епископъ. 37
§ 15. Св. Апостолъ и евангелистъ Маттей 39
§ 16. Св. Апостолъ и евангелистъ Марка 40
§ 17. Св. Апостолъ и евангелистъ Лука 41
§ 18. Св. Апостолъ и евангелистъ Иоаннъ Богословъ 42
§ 19. Св. Апостолъ Иуда 46
§ 20. Трудоветѣ на другитѣ апостоли 46
§ 21. Общий погледъ на проповѣдьта на св. апостоли 47
§ 22. Распространение на християнството въ II и III вѣк. 48
§ 23. Гонения на християнитѣ отъ Иудеитѣ 50
§ 24. Падение на Иудеитѣ (67-135 г. по р. хр.) 52
§ 25. Причини за гонението на християнитѣ отъ язичницитѣ 57
§ 26. Гонения на християнитѣ отъ язичницитѣ въ продължение на първитѣ три вѣка 61
Гонения по лични, а не по правителственни побуждения на императоритѣ 62
Гонения по правителственни взглядове, нъ безъ опредѣленъ характеръ и цѣль 63
Гонения съ особенно ожесточение и съ цѣль за съвършенното искоренение на християнитѣ 65
§ 27. Святи мъченици 67
§ 28. Св. Игнатий Богоносецъ, епископъ Антиохийский 68
§ 29. Святий Поликарпъ, епископъ Смирнский 71
§ 30. Святий Потинъ, епископъ Лионский 73
§ 31. Св. Мъченици Перпетуя и Фелицитата 74
§ 32. Святий архидиаконъ Лаврентий 77
§ 33. Обращението на Константина Великий и дѣйствията негови за полза на църквата 81
§ 34. Послѣднята борба на язичеството съ християнството въ римската империя и окончателното тържество на християнството надъ язичеството 85

Страл.
§ 35. Распространение на християнството вънъ отъ римската империя ... 89
§ 36. Происхождение на монашеството на истокъ и западъ ... 92
§ 37. Происхождение въ цьрквата лжеучители и ереси 101
§ 38. Вселенски събори ... 103
Пьрвий Вселенский съборъ ... 104
Вторий вселенский съборъ ... 104
Третий вселенский съборъ ... 104
Четвьртий вселенский съборъ ... 105
Петий вселенский съборъ ... 105
Происхождение на мохаммеданството ... 106
Шестий вселенский съборъ ... 108
Седмий вселенский съборъ ... 109
§ 39. Святи отци и учители цьрковни ... 110
§ 40. Святий Атанасий Великий ... 112
§ 41. Святий Василий Великий ... 113
§ 42. Святий Григорий Богословъ ... 114
§ 43. Святий Иоаннъ Златоустъ ... 116
§ 44. Отци и учители на западната цьрква: Святий Амвросий Медиоланский и блаж. Августинъ ... 118
§ 45. Святий Иоаннъ Дамаскинъ ... 122
§ 46. Цьрковно управление. Необходимитѣ стьпени на священството. Епископи, като преимуществении преемници на апостолитѣ. Происхождение на властьта митрополитска и патриаршеска. ... 123
§ 47. Възвишение на римскитѣ папи. Незаконнитѣ притязания тѣхни. Нововъведения въ западната цьрква и отдѣление на западната цьрква отъ съюза на православната вселенска цьрква 127
§ 48. Усиление свѣтската власть на папитѣ на западъ и нейнитѣ противници ... 132
§ 49. Лютеранско или протестанско вѣроисповѣдание 137
§ 50. Вѣроисповѣдание реформатско ... 141
§ 51. Англиканско вѣроисповѣдание ... 143
Християнски общества и секти на западъ подирь реформацията ... 144

ВВЕДЕНИЕ
въ
Историята на Християнската Православна Църква.

I.

Църквата и нейното назначение.

Църквата е отъ Бога установено общество отъ человѣци, съединени помежду си съ православна вѣра, законъ Божий, священноначалие и тайнства. Назначението на църквата е слѣдующето: 1) да пази и распространява между человѣцитѣ дарованното ѝ Божественно Откровение; 2) да съхранява и извършва установенитѣ тайнства и други священодѣйствия за освящение на своитѣ членове; 3) да съхранява урѣденото отъ Бога въ нея управление и да се ползова отъ него за ръководство на вѣрующитѣ къмъ животъ вѣченъ.

II.

Предмѣта на Църковната История и нейнитѣ съставни части.

Отъ горѣказаното се вижда, че предмѣта на Църковната История е самата църква, като религиозно общество, състояще отъ человѣци. Споредъ това предмѣта на историята служи само человѣческий елементъ на църквата, като подлежащъ на измѣняемость; а всичко Божественно, което съставлява сѫщностьта и основата на цьрквата, като напр. вѣроучението, тайнствата и пр., като вѣчно и неизмѣняемо, не подлежи на историята само по себе си, тъй като то става предмѣтъ на человѣческо разбиранне, то става и предмѣтъ на историческо изучение. Отъ горнето ясно слѣдва, че цьрквата има двѣ страни: външна и вѫтрѣшна. Тъй ний видимъ, че цьрквата се распространява или съкращава въ своитѣ граници, и се намира въ разно врѣме въ извѣстни отношения къмъ другитѣ человѣчески общества. Тъзи е външната ѝ страна. Отъ друга страна ний видимъ, че цьрквата се грижи за съхранението и изяснението на своето вѣроучение, ако и при това да срѣща препятствия отъ страна на нѣкои свои членове, които отстъпятъ отъ господствующето вѣроучение и съставляватъ ереси и расколи; извършава богослужение и тайнства при такива или други обряди; управлява се отъ иерархия и, наконецъ, стреми се да достигне главната цѣль на своето существованние, въ нравственно усъвршенствование и спасение на своитѣ членове.

Всичко това съставлява вѫтрѣшната страна, животътъ на цьрквата.

Отъ тукъ слѣдва че цьрковната история като наука е длъжна да изобрази историческийтъ животъ на цьрквата отъ външна и вѫтрѣшна страна, а именно: 1) какъ се е распространявала или съкращавала и въ какво отношение се е намирала къмъ другитѣ общества; 2) какъ се е съхранявало и изяснявало учението на вѣрата и какви ереси и расколи са се появлявали; 3) въ какъвъ видъ е било богослуженнето и съвършението на тайнствата: 4) какъ е дѣйствувала цьрковната иерархия и 5) до каква степень се е достигнала отъ членоветѣ на цьрквата главната ѝ цѣль — нравственното усъвршенствование и спасение.

III.

Источници и пособия.

Источницитѣ на цьрковната история са два рода: нѣми и словесни или писменни. Къмъ първитѣ принадлѣжатъ: църковни здания, икони, разни изображения, кръстове, съсъди и пр. Къмъ вторитѣ се отнасятъ: Св. Писание, акти, опредѣления и правила на съборитѣ, символи, литургии, послания съборни отъ църквитѣ и епископитѣ, писанията (творенията) на отцитѣ църковни, житията на святиитѣ, писанията на съврѣменницитѣ за църковнитѣ събития и др. такива. Писменнитѣ източници, въ различни врѣмена съединени въ сборници са издадени на свѣтъ по-голѣмата часть.

За пособия при изучение на църковноисторическитѣ памятници служатъ: знание правилата на критиката, филологията, географията, хронологията, и всемирната гражданска история.

IѴ.

Раздѣление църковната история на периоди.

Църковната история дѣлатъ повечето на три главни периоди:

Първий периодъ отъ основанието ѝ, преимуществено, външното распространение на Христовата църква, отъ сшествието на Св. Духъ на Апостолитѣ до побѣдата на християнството надъ язичеството въ Римската Империя, при Константина Великий (отъ 34—313 г.).

Вторий периодъ, преимуществено вътрѣшното устрояване и утвърждаване на Църквата Христова и отпадането на западната църква отъ съюзътъ съ въсточната (313—1054 г.).

Третий, периодъ на постоянното пазение и защищаване на всичкото древно благоустройство на Вселенската православно-въсточна църква и — постепенното поврѣждание на туй благоустройство отъ западната църква и до сега.

ПЪРВИЙ ПЕРИОДЪ 34—313.

§ 1.

Съшествие на Св. Духъ надъ Апостолитѣ.

Господъ нашъ Исусъ Христосъ, прѣдъ възнесението си на небото, заповѣдалъ на Апостолитѣ да се не разиждатъ изъ Иерусалимъ и да чекатъ съшествието на Св. Духъ. Апостолитѣ, по заповѣдьта на Спасителя, пребъдвали въ Иерусалимъ, еднодушно, въ молитва. Въ числото на дванадесятьтѣ апостоли, на мѣстото на Иуда, билъ избранъ по жребе Матий, единъ отъ 70-тѣ ученици.

Той се намиралъ въ всичкото врѣме на Христовото служение на человѣческий родъ при Господа и билъ свидѣтель на Неговото въскресение.

Св. Духъ слѣзълъ на Апостолитѣ въ десетийтъ день по възнесението Господнѣ. Тойзи билъ деньтъ на Иудейскийтъ праздникъ Петдесетница, [1]). За Апостолитѣ тойзи день билъ двойно священъ, затова, защото билъ въскресний. Още отъ рано тий се събрали заедно на молитва. Тукъ (въ Храмътъ) била и пресвятата майка Господня. Всички вѣрующи били около 120 души.

Въ 9 часа утрѣньта (по Европейско смѣтание въ 3 часа) чулъ се шумъ отъ небото, като отъ духание на силенъ вѣтръ, и напълнилъ всичкийтъ домъ, въ който се намирали Апостолитѣ. И явили имъ се раздѣлени язици, като огненни, и стъпили по единъ на всѣкого отъ тѣхъ. И испълнили се всички съ Духъ Святий и почнали да говорать на разни язици. Сега дори Св. Апостоли напълно разбрали учението Исусъ Христово. Всичкитѣ думи Господни имъ се припомнили и прѣдставили въ нова свѣтлина и въ всичката си сила. Заедно съ това тий получили бодрость и мъжество къмъ проповѣдване на Св. Вѣра и станали готови да положатъ за нея даже и живота си. Тий тоя си часъ и захванали всенародно да проповѣдвать за величието Божие.

---

[1]) Тоя праздникъ билъ установенъ за паметь на Синайското законодателство. Въ тоя день Евреитѣ приносили на Бога начатки отъ пролѣтната жетва.

Духъ Святий по обѣщанието на Спасителя, пребъдва въ църквата му и ще да пребъде до свършванието на свѣтътъ. Съ Свойта всесилна благость, Той присвоява на всякой вѣрующий това велико дѣло на спасението, което еднъжъ за всичкитѣ е извършилъ Господь нашъ Исусъ Христосъ. ¹).

§ 2.

Първитѣ успѣхи на Христовата Вѣра въ Иерусалимъ.

Праздникътъ Петдесятница билъ единъ отъ тритѣ голѣми праздници, които особенно се почитали отъ Евреитѣ. Заради това въ деньтъ на съшествието на Св. Духъ въ

---

[1] Между Дарованията на Св. Духъ трѣбва да отличаваме: а) постоянни и б) чрѣзвичайни. Св. Духъ пробужда человѣка отъ грѣховенъ сънъ и го води къмъ покаяние, примирява го съ Бога, възражда, укрѣпява, исцѣрява го, помага на вѣрующийтъ въ борба съ страститѣ, учи го да се моли, съединява го съ Бога, и го прави причастникъ въ вѣчний животъ. Това са постояннитѣ дарования, т. е. които се продължаватъ въ всичкитѣ врѣмена на Христовата Църква. Чрѣзвичайни дарове на Св. Духа са: Даръ за говорение разни язици, даръ за правение чудеса и даръ за пророчество. Тия дарове са били нужди преимущественно за първоначалното распространение на Божията всемирна Църква.

Иерусалимъ имало много набожни Евреи изъ разни страни ¹) тъй също и язичници, обърнати въ Иудейската вѣра (прозелити) ²). Като ходили на купове по улицитѣ на священнийтъ градъ, мнозина отъ тѣхъ чули шумъ който предварилъ сшествието на Св. Духъ и се събрали около домътъ, гдѣто се намирали Апостолитѣ. Завчасъ тѣ виждатъ, че нѣколко человѣка, въ които по дрѣхата и по другитѣ знакове не било мъчно да познаятъ Галилеянитѣ, излѣзли изъ домътъ и захванали да проповѣдватъ на

---

¹) Распрьсованнето на Еврейтѣ се захванало въ VIII-й вѣкъ до Р. Хр. Подиръ разрушеннето на Израилското царство, когато по голѣмата часть отъ Еврейтѣ била отведена въ Ассирийский плѣнъ и отъ тамъ вече не се връщала въ Палестиня. А на това распрьснувание помагали послѣ: Плѣнътъ Вавилонский, завоеванията на Перситѣ, на Александра Македонски, завоеванията на наслѣдницитѣ на неговата монархия царие Ассирийски и Египетски и завоеванията на Римскитѣ пълководци. Пророкъ Амосъ говори на Еврейтѣ отъ име Божие: Ето азъ ще заповѣдамъ, и ще пресѣя домътъ Израилевъ между всичкитѣ народи, както се пресѣва житото въ рѣшетото и нѣма да падне зърно на земята. (9; 9). Това распрьснувание е послужило за распространеннето на Християнството: а) Евреитѣ на всѣкъдѣ распространявали здрави понятия за едного истиннаго Бога и подкопавали идолопоклонството; б) тѣ давали на апостолитѣ гостеприемство, свобода за проповѣдь въ синагогитѣ, и по-добритѣ отъ Еврейтѣ ставали тѣхни първи ученици. Ако отподиръ нѣкои отъ тѣхъ и да въставали противъ апостолитѣ и ги изгонвали изъ градоветѣ, то било вече тогава когато сѣмето на Евангелското учение било тамъ посѣяно, и самото гонение отъ Евреитѣ въ тия случаи служило за утвърждение на църквата. Еврейтѣ които живѣли въ други страни се наричали: Евреи-Еллинисти, или Евреи отъ разсѣяниитѣ, за отличие отъ Еврейтѣ Палестински.

²) Язичницитѣ които прѣминали въ Еврейската вѣра се наричали или прозелити по правда, или пъкъ прозелити прѣдъ вратни. Първитѣ се образували и приели всичкитѣ обязанности, които се налагали отъ законътъ иудейски. Вторитѣ само се отказвали отъ идолопоклонството и приемали вѣрата въ едного Бога. На тѣхъ се дозволявало да стоятъ въ преддверието на Иерусалимский храмъ, въ тъй нарѣченний дворъ за язичницитѣ. Фарисейтѣ имали особенна ревност всѣкъкъ да обръщатъ язичницитѣ въ иудейство и при това обръщание имъ предавали своитѣ лъжливи взглядове и убѣждения за които ги осъдилъ Господь—Спаситель (Мав. 23; 15).

всѣкого по язикътъ на страната му. Тѣзи които слушали тази проповѣдь се изумѣвали на голѣмото чудо Божие. Но помѣжду слушателитѣ се нашли и такива, които се одързостили да се подигравать съ насмѣвка надъ Апостолитѣ и говорили: „Тий са се напили съ сладко вино.“ По поводъ на тая клѣвета, Св. Апостолъ Петръ казалъ рѣчь, която направила силно впечатление на слушателитѣ. Той имъ показалъ предказанието на Пророка Иоиля (Иоиль II; 28 и Дѣян. II; 17) че Богъ въ днитѣ на Мессия изобилно ще прати на вѣрующитѣ дароветѣ на Св. Духа и изявилъ че мессия е Господь Иисусъ Христосъ, когото Иудеитѣ предали и распяли а Богъ въскресилъ. „Той“ казвалъ Св. Апостолъ, „като приелъ обѣтование отъ Св. Духа, излѣялъ това, что вий видите и чуете“. Слушателитѣ се умилили съ сърдце и питали Апостолитѣ: мъжие братия, что да сторимъ? Апостолътъ имъ отговорилъ: „Покайте се, и всякой отъ васъ да се кръсти въ името Иисусъ Христово за прощение на грѣховетѣ; и ще получите дарътъ на Св. Духа“. Мнозина съ всѣко усърдие приели словото на Апостола, и се кръстили около три хиляди души.

Скоро подиръ това Апостолитѣ Петръ и Иоаннъ отивали въ храмътъ за молитва ч. по 9, (а по европ. въ 3, часътъ на смъртьта на Господа И. Хр). Прѣдъ вратитѣ на храма сѣдѣлъ сиромахъ-хромъ отъ рождението си и като прострѣлъ ръка къмъ Апостолитѣ просилъ отъ тѣхъ милостиня. Апостолъ Петръ му казалъ: „срѣбро и злато азъ нѣмамъ; а что имамъ, това ти давамъ: „въ името на И. Хр. Назарянинътъ стани и ходи“. Съ тия думи апостолътъ хваналъ хромийтъ за ръка и го повдигналъ: и тутакси му се укрѣпили стъпалата и колѣнетѣ. Въсторгътъ на страдалеца, който ненадѣйно и неочаквано получилъ изцѣление, билъ неописанъ: той ходилъ и скачалъ хвалящи Бога. Слухътъ за това чудо скоро се разнесълъ въ околноститѣ на храмътъ. И като хромийтъ не отхождалъ отъ Апостолитѣ Петра и Иоанна, то множество народъ съ изумление се стичалъ при тѣхъ въ притворътъ нарѣченъ Соломоновъ. Тукъ Св. Ап. Петръ произнесълъ втора проповѣдь за въскресението на Господа и съ нея привлекълъ още 5 хил. души.

§ 3.

Живота на първитѣ Християни.

Първитѣ християни се събирали всякой день въ храма и слушали проповѣдь отъ апостолитѣ въ притвора Солономовъ, а въ въскресни дни се събирали по домоветѣ за извършвание на Божествената Евхаристия. Всички тий били свързани съ взаимна любовь: въ всички христани, както се говори въ книгата на дѣянията апостолски, било едно сърдце и една душа. Мнозина продавали своитѣ имущества и паритѣ отъ тѣхъ доносили на апостолитѣ да се раздавать на нуждающитѣ се. Така, между другитѣ, Иосий Левитъ, родомъ отъ Кипръ, като продалъ своята земля, положилъ паритѣ при нозѣтѣ на апостолитѣ, и, може би, за тойзи подвигъ отъ любовь, получилъ име отъ тѣхъ Варнава — синъ утѣшения¹). Такива пожертвования били впълнѣ доброволни, нъ не принуждени. Нѣкой си Анания съ жена си Сапфира счели са принудени да послѣдвать общий примѣръ, продали имуществото си и донесли паритѣ при апостолитѣ, нъ часть отъ тѣхъ скрили. Св. Апостолъ Петръ казалъ: «Анание, защо испълни сатана сърцето ти, да излъжешь Духа Святаго, и да скриешь отъ цѣната на имуществото? Владѣемото ти имущество не бѣше ли твое и като се продаде то, паритѣ не намираха ли се въ твоя власть? Защо ти положи такова нѣщо въ сърцето си? Не си излъгалъ человѣцитѣ, а Бога». Лъжливий и лицемѣрний постъпъкъ на Анания и Сапфира турилъ твърдѣ лошо и срамно пятно на чистийтъ и святъ живот на първитѣ християни и можелъ да по-

---

¹) Има и друго обяснение на това наименование, а именно, че Варнава ималъ особенно дарование, убѣдителность и утѣшителность въ словото си.

служи за голѣмъ съблазнь на вѣрующитѣ. За това изискалъ строго наказание: по думата на св. апостола Петра, и двамата тии били поразени съ смърть.

Апостолитѣ правили много и велики чудеса. Болнитѣ износили на улицитѣ и туряли на постелки и подове, съ цѣль, поне сѣнката отъ апостола Петра да падне на нѣкого отъ тѣхъ. Мнозина отъ околнитѣ градове се стичяли въ Иерусалимъ, носящи болни и бѣсновати, и всички получавали исцѣление съ силата на Божията благодать чрѣзъ св. апостоли. Това изобилие отъ дароветѣ благодатни възбуждавало въ вѣрующитѣ благоговѣенъ страхъ и заедно съ това радость и веселие. Тѣ се старали щото въ своитѣ семейни и общественни отношения да испълняватъ трѣбованията на закона Христовъ, колкото е възможно въ по́-голѣма широчина и за всички врѣмена оставили образецъ на християнски животъ. Високитѣ добродѣтели на първитѣ християни възбуждавали къмъ тѣхъ голѣмо уважение отъ страна на народа, и числото на християнитѣ ежедневно се увеличявало.

§ 4.

Избиране на диаконитѣ.

Св. Първомъченикъ Стефанъ.

Когато се умножило числото на ученицитѣ въ Иерусалимската църква; то святитѣ апостоли, като не успѣвали да испълнятъ всичкитѣ обязанности на своето служение, избрали си помощници. Това станало така: между първитѣ християни имало Евреи Палестински и Евреи-Еллинисти. Евреитѣ Еллинисти вдигнали шумъ, или ропотъ противъ Евреитѣ за това, че тѣхнитѣ вдовици, виждало имъ се, получавали по́-малко помощь, отъ вдовицитѣ на Евреитѣ. По поводъ на тая препирня, апостолитѣ прѣдложили на вѣрующитѣ да изберать седемь благочестиви мъжие, които да се распорѣждатъ съ раздаванието благотворителнитѣ помощи на бѣднитѣ. Предложението на апостолитѣ било одобрено отъ всичкото събрание. Вѣрующитѣ избрали измежду си седемь мъжи и поставили ги прѣдъ апостолитѣ, които, като се помолили, възложили на тѣхъ рѫцѣ и слѣзла надъ тѣхъ благодатьта на Св. Духа. По тойзи начинъ се явила първата степень на священството: диаконитѣ (диаконъ значи служитель). Главната обязанность на диаконитѣ била да раздаватъ благотворителнитѣ помощи на бѣднитѣ. Нъ тъй като избранитѣ диакони били удостоени съ особенна благодать отъ Св. Духа чрѣзъ священното рѫкоположение, то тий били най-близкитѣ помощници на апостолитѣ и по проповѣдьта и при извършванието на таинствата.

Въ числото на диаконитѣ първенствовалъ Стефанъ мужь исполнений вѣри и Святаго Духа. Той извръшвалъ голѣми чудеса. Нѣкои отъ Евреитѣ — Еллинисти, въ една изъ Иерусалимскитѣ синагоги, встъпили съ него въ прецирня, нъ не могли да противостоятъ на Стефановата мѫдрость и на силата на Св. Духъ, който дѣйствовалъ чрѣзъ неговото слово. Тогава тѣ прибѣгнали къмъ клѣвета (обикновенното орѫдие на слабостьта): като че ли Св. Стефанъ говорилъ хулни слова противъ Моисея и Бога. Представили лъжливи свидѣтели и повикали го въ синедриона. Когато Св. Стефанъ се исправилъ предъ сѫдиитѣ, всички съ удивление глѣдали на неговото лице: то сияло като лице ангелско. Въ пространна рѣчь Св. Стефанъ изложилъ предъ синедриона историята на Вѣтхозавѣтната църква. Той доказалъ въ нея, какъ почита священнитѣ лица и учрѣждѣнията на В. Завѣтъ, нъ заедно съ това доказалъ че В. Завѣтъ е дълженъ да се прекрати и да отстъпи мѣсто на Новийтъ, който е най-съвършеннийтъ завѣтъ. Въ заключение на рѣчьта си той изобличилъ Иудеитѣ въ това, че както тѣхнитѣ отци убивали пророцитѣ, така тий умъртвили Господа И. Христа, когото пророцитѣ предвозвѣстили. Членоветѣ на сѫдилището, както се говори въ книгата «Дѣяния Апостолски», раздирали сърца и скърцали съ зѫби. Въ тия тѣжки минути Господь подкрѣпилъ своятъ исповѣдникъ съ радостно явление: «Ето азъ виждамъ“, извикалъ гръмогласно Св. Стефанъ, «небесата отворени и Синътъ человѣческий сѣдящь отъ дѣсната страна на Бога“. Иудеитѣ гръмогласно завикали, като си затикали ушитѣ, спуснали се на исповѣдникътъ Христовъ, хванали и го извѣли отвънъ града, за да го убиятъ, като Богохулникъ, съ камьне. Съгласно съ предписанието на законътъ Моисеевъ, (Втор. XVII 5) свидѣтелитѣ първи наченали да хвърлятъ камьни. За легкость, тий си съблекли дрѣхитѣ и турили да се пазятъ при нозетѣ на нѣкой си юноша Савла, който пазилъ тия дрѣхи и насърчавалъ убийцитѣ. Св. първомъченикъ се молилъ въ страданията си: «Господи, Иисусе, приими духъ мой». Послѣднето слово на страдалеца е била молитва за враговетѣ си: «Господи, не считай имъ това за грѣхъ».

§ 5.

Разсѣяние на християнитѣ и распространение на вѣрата въ Самария и по други страни.

Съ убиванието на Св. Стефана Иудеитѣ не ослабили успѣхитѣ на христианството; напротивъ още повече имъ помогнали. Христианитѣ, които до сега живѣли въ Иерусалимъ, се распръснали по Иудея, Самария и др. страни и всѣкъдѣ, къдѣто тий преминовали, распространявали св. вѣра. Въ книгата Дѣяния Апостолски се расказва за проповѣдьта на единъ отъ диаконитѣ, Филиппа: по неговий примѣръ можемъ да съдимъ и за другитѣ проповѣдници на христианството.

Св. диаконъ Филиппъ дошелъ въ Самария и проповѣдвалъ тамъ за Хр. Спасителя. Народътъ като слушалъ словото на Филиппа и като виждалъ неговитѣ чудеса повѣрвалъ, и се кръстило множество мъжие и жени. За това дошло извѣстие въ Иерусалимъ, и отъ тука били проводени въ Самария апостолитѣ Петръ и Иоаннъ. Тъй като Филиппъ могълъ да преподаде на повѣрвалитѣ само едно тайнство кръщение; то апостолитѣ възложили ръцѣ на новокръстенитѣ и преподали имъ даровете на Св. Духа (т. е. тий свършили надъ тѣхъ второто таинство, което сега се извършова чрѣзъ помазание съ св. миро. 1)). Подиръ обращението на Самарянитѣ, диаконъ Филиппъ, по наставление отъ ангела, отива по пътя отъ Иерусалимъ за Газа (мѣстность отъ Иерусалимъ противоположна на Самария). По тоя пъть се връщалъ отъ Иерусалимъ знатнийтъ Етиопски голѣмецъ, който, както можемъ да се досетимъ, е билъ единъ отъ иудейскитѣ прозелити. Като сѣдѣлъ въ колесницата си, велможата четялъ книгата на Пророка Исаиа и именно това мѣсто въ нея, гдѣто се предсказвало за страданията на Господа Спасителя. (53; 7, 8). Филиппъ, по внушение на Св. Духа, приближилъ до колесницата и попиталъ велможата: „разумѣвашъ ли това что четешъ“? Той отговорилъ: „какъ азъ мога да разумѣя, ако нѣкой немя настави“, и помолилъ Филиппа да се качи въ колесницата и да сѣднѣ съ него. Филиппъ му проповѣдвалъ за Господа И. Христа, и той самъ поискалъ да се кръсти. Филиппъ влѣзълъ съ него въ водата и го кръстилъ. Щомъ велможата излѣзълъ изъ водата, получилъ даровете на Св. Духа (не чрѣзъ възложение на апостолскитѣ ръцѣ, а съ особенъ чрѣзвичаенъ способъ). Въ това също врѣме ангелъ Господень грабналъ Филиппа тъй, щото той мъгновенно станалъ невидимъ за голѣмецътъ и скоро се намѣрилъ въ Азотъ. Велможата си тръгналъ по пътя съ голѣма радость, безъ съ-

---

1) Въ числото на кръстенитѣ отъ Филиппа билъ нѣкой си Симонъ, който прѣди това се занимавалъ съ магесничество и учудвалъ Самарянитѣ, като се представлявалъ за нѣкой си великъ. Като виждалъ че чрѣзъ възложението на апостолскитѣ ржцѣ се подаватъ дарове на Св. Духъ, Симонъ принесълъ на апостолитѣ пари и просилъ да му продадътъ власть да преподава Д. Святий. Апостолъ Петръ му казалъ: твоето срѣбро съ тебѣ заедно да загине, защото ти си намислилъ дарътъ Божий да получишъ за пари, и убѣждавалъ го да се покае за своя грѣхъ. Симонъ се уплашилъ, просилъ молитвитѣ на апостола; нъ раскаянието му не било искренно. Послѣ той станалъ еретикъ, врагъ на църквата и билъ единъ отъ виновницитѣ на мъченическата смъртъ на апостола Петра. По името на Симона грѣхътъ на духовното святотатство се нарича симония.

мнѣние, старалъ се послѣ за распространение на Св. вѣра въ своята далечна страна.

Подирь това диаконъ Филиппъ проповѣдвалъ още въ Азотъ и други градове, които му били по пъть до Кесария.

§ 6.

Обращението на Савла.

Въ числото на Иудеитѣ, които враждовали противъ Св. архидиакона Стефана, показвалъ се единъ юноша по име Савлъ. Той-зи младъ гонитель на христианската вѣра отпослѣ станалъ ревностенъ нейнъ проповѣдникъ. Това е билъ -- великийтъ учител на язичницитѣ, Св. първовърховний Апостолъ Павелъ.

Отечеството на Савла е билъ Тарсъ, главенъ градъ на Киликия, въ Мала Азия. Тарсъ се славилъ съ образованието на жителитѣ. Тукъ бъдъщийтъ великъ апостолъ е могълъ да получи първоначалното си образование и да придобие това широко познанство отъ грьцката литература което той исказва съ своитѣ си послания. За довършвание на образованието родителитѣ му го испроводили въ Иерусалимъ. Тукъ той слушалъ знаменитийтъ законоучитель Гамалийла и скоро усвоилъ всичката иудейска мъдрость. Савлъ билъ чистъ и безпороченъ юноша; нъ, по своята младость и горѣщь характеръ, се увлекалъ съ ненависть противъ христианитѣ, съ която са се отличавали повечето отъ фарисеитѣ. Надъ него се испълнило Словото Господне казано на апостолитѣ: „всякой който убива васъ, ще мисли, че той съ това служи на Бога.“ (Иоан. 16; 2). Отъ фарисейска точка зрѣние той считалъ христианството за вредна ересь и мислилъ, что прави угодно на Бога, като гони христианитѣ. Въ това слѣпо убѣждение, въ което послѣ много се раскайвалъ, Савлъ земалъ участие въ убиванието на първомученика. Като чулъ за распространението на христианството въ Дамаскъ, той испросилъ отъ първосвященника писмо до тамошнитѣ Иудеи, за това, за да хваща тамъ христианитѣ и испраща въ Иерусалимъ. Когато той вече наближилъ Дамаскъ, ненадѣйно го освѣтилъ такъвъ силенъ свѣтъ отъ небото, щото той падналъ на земята. Това е билъ свѣтъ отъ Божествената слава на Господа И. Христа, Който му казалъ: „Савле! Савле! что мя гонишъ?“ „Кой си ти Господи?“ извикалъ Савелъ. „Азъ съмъ Иисусъ Назорей когото ти гонишъ.“ Мъчно ти е да отивашъ противъ острото на ръженътъ (остенътъ)? Савлъ въ треперание и голѣмъ страхъ гръмогласно извикалъ: „Господи! что ще ми заповѣдашъ да правя?“ Господь му казалъ: „Стани и иди въ градътъ и тамъ ще ти се каже что трѣбва да правишь.“ Савлъ се повдигналъ отъ земята; очитѣ му били открити, нъ той нищо не видѣлъ. Другаритѣ му го зели за ръка и го завели въ Дамаскъ. Тамъ той пресѣдѣлъ три дни и отъ слѣпота не виждалъ нищо. Съ пость и молитва, Савлъ се удълбочвалъ въ себе си, позналъ бѣдностьта на душата си и отъ все сърдце пожелалъ просвѣщение и спасение. Въ Дамаскъ живѣлъ въ туй врѣме единъ отъ 70-тѣ ученици Господни Ананий. Господь му се явилъ чудесно и му заповѣдалъ да иде до Савла и да го кръсти. ,,Господи, казалъ Ананий, азъ съмъ чулъ отъ мнозина, колко зло е направилъ тойзи человѣкъ на Твоитѣ святий въ Иерусалимъ.“ ,,Иди: той е мой избранъ ссъдъ,“ казалъ му Господь за бившийтъ гонитель на своята църква. Ананий влѣзалъ въ домътъ при Савла, казалъ му волята Господня и възложилъ на него ръцѣ: тозъ-часъ като че ли луспа отпаднала отъ очитѣ му. Савлъ проглѣдналъ, станалъ и кръстилъ се. И тозъ-часъ наченалъ да проповѣдва въ синагогитѣ, че Иисусъ е Синъ Божий, Иудеитѣ като видѣли тази промѣна въ Савла, и рѣшили да го убиятъ, — и день и нощь го вардили при вратитѣ. Христианитѣ нощемъ го спустили въ кошница отъ стѣната, и Савлъ 3 год. прѣминалъ въ Арабия. А когато се върналъ въ Иерусалимъ, то апостолитѣ и вѣрующитѣ отъ начало се отстранявали отъ него, като помнили съ каква ненависть той нѣкога гонилъ християнитѣ; нъ Варнава, приятель

Савловъ, (както мислятъ че той е билъ съученикъ неговъ при Гамалийла) го въвелъ въ съобщение съ църквата. У Савла горѣло желание да пострада за Христа въ този градъ, гдѣто той гонилъ църквата; нъ въ врѣме на молитва въ Иерусалимский храмъ получилъ откровение отъ горѣ. Господь му казалъ: „побързай и излѣзъ поскоро изъ Иерусалимъ; защото тукъ не ще приематъ твоето свидѣтелство за Менъ. Азъ ще тя проводя далечь при язичницитѣ.“ (Дѣян. 22; 18—21). Савлъ отишелъ на врѣме въ отечественийтъ си градъ Тарсъ.

§ 7.

Призвание въ църквата язичницитѣ.

(42 г. под. Р. Хр.)

Въ това врѣме, когато Господь отъ гонитель на християнството въздигналъ великийтъ апостолъ за язичницитѣ, Павла вратата на църквата била вече открита за тѣхъ. Това велико дѣло Господь далъ да извърши на сжщийтъ Св. Ап. Петра, който съ проповѣдьта си положилъ начало на св. вѣра въ Иудеитѣ.

Св. апостолъ посѣтилъ вѣрующитѣ распрьснати въ Палестина, и дошелъ въ гр. Иопия. (Сегашна Яфа на брѣгътъ на Срѣдиземно море). Около 6 часътъ той възлѣзналъ на кжщата отъ горѣ, гдѣто се установилъ и тамъ се молилъ. Подиръ молитвата той почувствувалъ силенъ гладъ и падналъ въ истъпление [1]) и ето той види небото отворено и спущалъ се къмъ него нѣкакъвъ си съсъдъ като че ли е било голѣмо платно превързано на 4 крайща и се спущало на земята. Въ него се намирали всѣкакви (т. е. и не дозволени за употрѣбление въ храна по законътъ Моисеевъ) четвероноги звѣрове, пълзящи и птици. Щомъ ссъдътъ се спустилъ до апостола, той чулъ гласъ отъ небото: „стани, Петре, заколи и яжъ.“ Петръ казалъ: „Не, Господи, азъ никога не сьмъ ялъ нищо скверно и не чисто.“ Тогава билъ другъ гласъ отъ небото: Що е Богъ очистилъ, ти го не осквернявай.“ Туй се повторило до 3 пъти, ссъдътъ пакъ се издигналъ на небото. Петръ недоумѣвалъ, щó значи това видѣние. Въ тѣзи минути тутакси се чулъ при вратата на домътъ гласъ: Тукъ ли е Симонъ, нарѣченъ Петръ? А Св. Духъ внушилъ на Петра: „ето трима человѣци тя търсатъ; стани, че иди съ тѣхъ, безъ да се сумнѣвашъ нималко; понеже азъ сьмъ ги проводилъ.“ Туй били проводенитѣ отъ Корнилия, римскийтъ стотникъ въ Кесария1).

---

[1]) Подъ думата истъпление трѣбва да разумѣемъ такова необикновенно възбуждение и въсхищение на человѣч. духъ, въ което той като че ли излиза изъ границитѣ и условията на сжществуванието въ тѣлото. Ап. Павелъ, като говори за нѣкой человѣкъ въсхищенъ въ рай, прибавлява: Аще въ тѣлѣ, или кромѣ тѣла не вѣмъ: Богъ вѣсть. . . . . (2 Кор. 12; 2, 3).

Корнилий билъ человѣкъ благочестивъ и богобоязливъ заедно съ всичкий си домъ, давалъ много милостиня и обичалъ да се моли Богу. По наставление на ангела Божий, който му се явилъ чудесно по 9 часа предъ вечеръ, той испратилъ пратенници до апостола съ поканвание да дойде дома му. Тогава Петръ разумѣлъ, че Господь не му заповѣда да остави язичницитѣ, за които също, както и за Иудеитѣ, е принесена очистителната жъртва Голготска. На другий день апостолъ Петръ съ нѣкои християни отъ Иопия отишелъ въ Кесария.

Въ дома Корнилиевъ били събрани всички роднини и негови приятели. Апостола имъ проповѣдалъ за въскресението на Спасителя. Още въ врѣме на проповѣдьта Св. Духъ слѣзълъ на слушателитѣ апостолови: тий захванали да говоратъ на разни языци и да възвеличаватъ Бога. Тогава Петръ казалъ: „кой може да за-

---

1) Кесария — градъ на брѣгътъ на Срѣдиз. море (почти 8 часа) отъ Иопия. Тойзи градъ билъ построенъ отъ Иродъ Великий и билъ резиденция на римскитѣ прокуратори. Въ туй врѣмя (41—44) римский прокураторъ въ Иудея нѣмало, а управлявалъ я′ внукътъ на Ирода Великий Иродъ Агрипа. Нъ Римлянитѣ считали за нужда да държатъ тукъ особенно отдѣление войска (Италийский пълкъ) за да пазятъ интереситѣ на империята и, въ нуженъ случай, за помощь на самий Ирода Агриппа противъ враждебнитѣ Иудеи. Началника на тая войска билъ Корнилий, който ималъ происхождението си отъ една стара патрицианска фамилия.

прѣти да се крьстать съ вода на тѣзи, които, както и ний, са приели Св. Духъ? [1]) И заповѣдалъ имъ да се крьстять въ името на Иисуса Христа. Семейството на Корнилия е било първото семейство отъ язичницитѣ, което е приело вѣрата християнска.

Подирь нѣкое врѣме слѣдъ това дошелъ до иерусалимскитѣ християни слухъ, че въ Антиохия Сирийска, въ богатий и многолюдний градъ, се появили християни отъ язичницитѣ. [2])

Апостолитѣ, за да утвьрдятъ цьрквата, испроводили тамъ Варнава, а Варнава отишелъ въ Тарсъ и повикалъ Савла. Св. Апостоли Савлъ и Варнава цѣла година проповѣдвали въ Антиохия и основали великата и славна цьрква. Тукъ ученицитѣ Христови първи захванали да се наричатъ Християни. Въ крайтъ на тъзи година дошли въ Антиохия християни отъ Иерусалимъ, които имали даръ за пророчество. Единъ отъ тѣхъ, по име Агафъ предсказалъза гладътъ, който щѣлъ да настане по все мѣстно, който дѣйствително и станалъ при Императора Клавдия. Това предсказание възбудило любовь въ Антиохийскитѣ християни къмъ Иерусалимскитѣ. Всякой отъ тѣхъ далъ отъ своя излишъкъ и тъзи помощь испроводили въ Иерусалимъ съ Варнаваи Савла (поучителенъ на бъдъще врѣме примѣръ за общение на цьрквитѣ).

Когато апостолитѣ Варнава и Савлъ се върнали изъ Иерусалимъ въ Антиохия, Духъ Святий внушилъ на нѣкои отъ ученицитѣ на цьрквата Антиохийска: „Отдѣлѣте Ми Варнава и Савла на работа, къмъ която Азъ съмъ ги повикалъ“. Тогава тий, като извършили постъ и молитва и възложили на нихъ ръцѣтѣ си (въ знакъ на любовь и благопожелание), отпустили ги. Отъ тоя пъть се захващатъ великитѣ пътешествия на св. апостола Павла за проповѣдь на язичницитѣ.

---

[1]) Като така да е разсъждавалъ св. апостолъ: ако тий са получили благодатъ, която се съобщава вьторото тайнство, то какъ азъ мога да имъ откажа благодатьта на първото тайнство? Св. апостолъ се колебалъ за обращението на язичницитѣ. Дѣйствията на ап. възбудили въ християнитѣ Евреи много тълкования и недоразумѣния, докогато се не убѣдили че такава е била волята Господня.

[2]) Тукъ начало на цьрквата, вѣроятно, положили християнитѣ отъ Евреи-Еллинисти и прозелити, които дошли отъ Иерусалимъ подиръ убиението на святаго Стефана.

§ 8.

Първото пътешествие на святаго апостола Павла за проповѣдь на язичницитѣ (45–49 г. под. Р. Хр.)

Първото пътешествие за проповѣдь на язичницитѣ св. ап. Павелъ предприелъ заедно съ Варнава и племѣнникътъ му Иоаннъ Маркъ, който обаче по младостьта си не могълъ да пренесе трудътъ на проповѣдьта и оставилъ апостолитѣ. Апостолитѣ основали църквата на островъ Кипръ и въ Мало-азийскитѣ градове: Антиохия, Писидийска, Икония, Листра и Дервия.

На островъ Кипръ апостолъ Павелъ обърналъ мѣжду другитѣ самийтъ проконсулъ Сергий Павелъ. За обръщанието на тойзи знатенъ Римлянинъ нѣколко врѣме препятствувалъ иудейский вълхвъ Елима Варъ — Иисусъ, който за това билъ поразенъ отъ апостола съ слѣпота. [1]

Проповѣдьта въ Антиохия Писидийска показва примѣръ, какъ по-гол. часть се водило дѣлото ѝ. Тукъ била иудейска колония съ синагога. Като се ползовалъ съ свобода на проповѣдьта, допущавана въ синагогитѣ, ап. Павелъ още въ първата съббота извѣстилъ на Иудеитѣ за Господа Спасителя. Прѣзъ прозелититѣ извѣстието за новий проповѣдникъ се разлѣтело по всичкий градъ и въ слѣдующата съббота синагогата била пълна съ слушатели не само отъ Иудеи, нъ и отъ язичници, които съ особенна радость приемали извѣстието за Спасителя. Успѣха на апостолитѣ събудилъ зависть въ Иудеитѣ, и тий, съ помощьта на по́-знатнитѣ жени, изгонили апостолитѣ отъ града; обаче, не могли вече да заглушатъ посѣяннитѣ отъ тѣхъ сѣмена на вѣрата.

---

[1] Достойно за забѣлѣжвание е, че отъ това врѣме апостолъ Савелъ 1) именува се Павелъ, 2) являва се първенствующъ прѣдъ Варнава. Може да се положи, что пълнотата и силата на дарованието на св. Духа, явена отъ Павла въ обръщанието на римский проконсулъ, показала въ него главнийтъ апостолъ на язичницитѣ и го поставила по-високо отъ Варнава. Името Павелъ той усвоилъ на себѣ си или въ благодарно въспоминание за тоя голѣмъ успѣхъ въ проповѣдьта, или по значението на това слово, което е благоприятствовало за голѣмото смирение на първовърховнийтъ апостолъ (paulus,— малкий), а, по мнѣнието на нѣкои си, той и по́-рано си ималъ това римско име, само по между Иудеитѣ го не употрѣблявалъ а захваналъ да го употрѣблява подиръ това, като окончателно встъпилъ на попрището за проповѣдь на язичницитѣ.

Въ Листра, по случай на исцѣлението на хромийтъ, суевѣрнитѣ язичници приели апостолитѣ за богове. Павла за Меркурий (по митологията началникъ на краснорѣчието), Варнава за Юпитера — и тозъ-часъ се явилъ жреца за да имъ принесе въ жертва бикъ. Апостолитѣ едва могли да удържатъ Листрянитѣ отъ това. Въ този същий градъ за изобличение на суевѣрието и идолопоклонството при враждебнитѣ дѣйствия отъ страна на Иудеитѣ (които дошли тукъ отъ Антиохия Писидийска) едва не убили Ап. Павла съ камьне до смърть.

Въ Дервия апостолътъ спечелилъ за църквата бъдъщийтъ си ревностенъ сътрудникъ Тимотея.

На връщание апостолитѣ мъжественно предприели да преминатъ прѣзъ същитѣ тѣзи градове, не глѣдайки на озлоблението и ненавистьта на враговетѣ, съ цѣль да ободрътъ и подкрѣпатъ въ вѣрата новообращеннитѣ християни. На всѣка църква основана отъ тѣхъ, апостолитѣ ръкополагали пресвитери, на които поръчвали да пасатъ Христовата църква и да распространяватъ вѣрата. Това е била втората священническа стъпень. Названието пресвитеръ (значи старѣйшина) показва, че за тая длъжность апостолитѣ избирали старѣйшини, или по възрасть или по врѣмето на обръщанието като по-опитни и по-надѣжни, за това, щото да могатъ тий да бъдътъ ръководители на другитѣ.

На конецъ, като се не отбилъ на островъ Кипръ, апост. Павелъ съ Варнава се върналъ въ Антиохия Сирийска, която се представлява като центръ на неговата апостолска дѣятелность.

§ 9.

Апостолский съборъ въ Иерусалимъ (51 год. под. Р. Хр.)

Като се обръщали Иудеитѣ въ християнство, продължавали още да испълняватъ предписанията на обрядовата страна на законътъ Моисеевъ (относително до обрѣзанието дѣцата, пазение на праздницитѣ и принасяние на жертви) на що били привикнали отъ дѣтинство. Когато зели множество язичници да се обръщатъ въ християнство; то нѣкои отъ иудействующитѣ християни изисквали щото, и християни отъ язичницитѣ тъй също да пазатъ обрядитѣ на Моисеевийтъ законъ. Така въ Антиохия дошли иудействующи християни изъ Иерусалимъ и захванали да говоратъ на християнитѣ отъ язичницитѣ: Ако се не обрѣжете по законътъ Моисеевъ, то неможете да се спасете. По тойзи въпросъ възникнала препирня, която би могла да произведе въ Христовата църква пагубно раздѣление при самото начало на распространението ѝ. За разрѣшение на тойзи важенъ въпросъ Антиохийската църква се обърнала въ Иерусалимъ до св. апостоли; а тий, по заповѣдь на Господа И. Христа (Мат. 18, 17) се събрали за това на съборъ. Тукъ говорили апостолитѣ, Петъръ, Павелъ, Варнава, а окончателното рѣшение положилъ ап. Иаковъ, братъ Господень, епископъ на църквата Иерусалимска. Съборътъ освободилъ християнитѣ отъ пазение законътъ Моисеевъ и внушилъ имъ ревностно да испълняватъ нравственнийтъ законъ, същностьта на когото била изразена въ слѣдующитѣ думи: „Да не праватъ другиму това, що сами на себѣ си не желаятъ“. Рѣшението на Съборътъ изложено писменно, запечатано съ словата: „Изволи ся Духу Святому и намъ“ и било проводено съ повѣрени лица

(Сила и Иуда, които имали даръ пророческий) въ Антиохия.[1])

Въ врѣме на сношенията по поводъ на съборътъ, апостолитѣ Петъръ, Иаковъ и Иоаннъ, които всички християни почитали като стълпове на църквата, влѣзли въ най-близко съобщение съ ап. Павла и се удостовѣрили за особенното негово призвание на проповѣдь мѣжду язичницитѣ. За това, като му прѣдоставили това поприще, сами зели на себѣ си обязанностьта да проповѣдватъ прѣимущественно мѣжду Иудеитѣ. [2]).

§. 10.

Второто пътешествие на Апостола Павла (51=54 под. Р. Хр.).

Второто пътешествие на ап. Павла особенно е забѣлѣжително, за това, защото въ това врѣме било положено основанието на Христовата църква въ просвѣтенитѣ страни на Европа, гдѣто язичеството имало своята си история, и прославено въ произведенията, поезията и искуството, и гдѣто борбата съ него била много по-трудна, отколкото въ друго какво да било мѣсто. Прѣдъ началото на това велико пътешествие произлѣзнало раздѣление мѣжду апост. Павелъ и Варнава. Варнава искалъ и въ второто пътешествие да земе своятъ племянникъ Иоанна Марка, нъ Павелъ се несъгласилъ на това. Това, обаче, никакъ не развалило дружественнитѣ отношения на Павла къмъ предишнитѣ негови спътници (Колос. IV; 10), раздѣлението на труда послужило за още по-голѣмъ успѣхъ на проповѣдьта. Варнава съ Марка се опътили на о. Кипръ, а Павелъ, като зелъ съ себеси Сила (единъ отъ пратенницитѣ на апостолский съборъ), отишьлъ да посѣти църквитѣ, основани въ Мала Азия въ I-то му пътешествие (въ Дервия, Листра, Икония и Антиохия Писидийска).

---

[1]) Рѣшението на апостолскийтъ съборъ, което напълно е съгласно съ заключителната рѣчь на ап. Иакова, буквално е слѣдующето: «Угодно Св. Духу и намъ да не налагаме на васъ никаква тѣжина повечь, освѣнъ това необходимото: да се въздържате отъ идоложертвенно и кръвь, и удавено, и блудъ, и да не правите другиму това, щото на себѣ си не желаете (Дѣян. 15 28). Да се въздържаватъ отъ идоложертвенно значи, да не приематъ никакво участие въ язическитѣ жертвоприношения и пирувания. Да се въздържатъ отъ кръвь и удавено — това е законъ обрядовъ, не Моисеевъ а древне—Ноевъ, даденъ на всичкитѣ человѣци, а не само на Иудеитѣ (Битие, 9, 4), който за това не е изоставенъ на равно съ другитѣ обрядови закони Моисееви. За блудътъ се споменява особенно, защото множина язичници легко глѣдали на тойзи порокъ и го не считали за противенъ на нравственностьта. За това апостолитѣ счели за необходимо да го запрѣтътъ съ особенно правило.

[2]) Гал. 2; 9.» Поглѣднете, какъ тѣзи безъ войска и безъ оръжие, всемірни завоеватели дѣлятъ помѣжду си народитѣ, като не отстъпятъ единъ другиму, не въ това, кой повече да владѣе отъ вселенната, нъ кой повече да пострадае за спасението на вселенната». (Филаретъ въ словото си на деньтъ на първовърх. апост. Петра и Павла).

Подирь това св. Апостолъ предполагалъ да проповѣдва или въ Западнитѣ области на Мала Азия или отъ нея на сѣверъ въ Витиния, нъ Духъ Божий го отклонилъ отъ това и другото намѣрение и показалъ му пътъ въ Европа. Въ приморский градъ Троада (на срѣдата мѣжду двата прѣдположени пътя) подирь молитвата прѣзъ нощь апостольтъ видѣлъ видѣние: явилъ му се нѣкой Македонянинъ, който го молилъ и казвалъ: „дойди въ Македония и помогни намъ.“ Павелъ разбралъ, че Самъ Богъ го вика, и се упътилъ прѣзъ Архипелагъ въ Европа. Тукъ той основалъ църкви, а именно: въ Филиппи, въ Солунъ, Верия, Атини, и Коринтъ. Неговитѣ сътрудници били, освѣнъ Сила, Лука и Тимотей.

Въ Филиппи, Солунъ и Верия, по обикновение, апостола, отъ начало проповѣдвалъ на Иудеитѣ въ синагогитѣ, а послѣ вече прѣзъ прозелититѣ проповѣдьта доходила до язичницитѣ. Въ първий отъ тия градове той изгонилъ злий духъ изъ една слугиня—прорицателница. Нейнитѣ господари, които получавали голѣмъ доходъ отъ желающитѣ да си узнаватъ бъдъщето, обвинили апостолитѣ за проповѣдвание на нова, недозволена отъ законитѣ римски, вѣра, и началницитѣ, като неразбрали какъ е работата, заповѣдали да ги биятъ и затворатъ въ тъмница. Прѣзъ нощь Павелъ и Сила станали за молитва. Жалостната тъмница била огласена отъ звукове на християнско пѣснопѣние. Затворницитѣ ги слушали съ мълчеливо благоговѣние. Веднага станало голѣмо землетресение, тъй щото стѣнитѣ на тъмницитѣ се разлюлѣли; отворили се всички врати, и веригитѣ на всички се разслабили. Тъмничний стражарь, като се разбудилъ и видѣлъ че вратитѣ тъмнични са отворени истѣглилъ ножь и искалъ да се убие. Нъ Павелъ гръмогласно му извикалъ: „не прави си никакво зло, ний сме всички тукъ!" Стражаря поискалъ свѣтило, затекалъ се въ тъмницата и исплашенъ припадналъ при нозѣтѣ на Павла и Сила. „Господа мои! Що да направа азъ, за да се спаса?" — Вѣровай въ Господа Иисуса Христа, и ще се спасишъ ти и всичкий твой домъ, казали му апостолитѣ. Той ги повикалъ при себе си, омилъ ранитѣ имъ, и незабавно се крьстилъ самъ и домашнитѣ му. На другий день градскитѣ началници, като се размислили проводили при тъмничний стражарь да отпусне апостолитѣ, нъ ап. Павелъ казалъ: „насъ римски граждани, безъ съдъ всенародно биха и хвърлиха въ тъмницата, а дори сега ни пущатъ? Не, нека дойдатъ и сами да ни извадятъ." Началницитѣ се исплашили, дошли въ тъмницата, извинявали се предъ апостолитѣ и ги молили да си отидатъ изъ градътъ. Въ Солунъ апостолитѣ имали голѣмъ успѣхъ въ градътъ, нъ много претърпѣли отъ невѣрнитѣ Иудеи. Въ Верия Иудеитѣ се показали по-добромисленни и по-благородни отъ солунскитѣ: они съ усърдие изслушали проповѣдьта апостолска и внимателно разглѣждали священнитѣ книги, съгласили са тий съ словата апостолски. Мнозина отъ повѣрвалитѣ е имало и знатни грьци—мъжие и жени.

Като дошелъ въ Атини, св. ап. Павелъ и видѣлъ множество идоли, възмутилъ се духомъ. Той проповѣдвалъ испърво въ иудейската синагога. Подирь катадневно бесѣдувалъ на площадьта съ всѣкого когото срѣщалъ. Нѣкои отъ епикурейскитѣ и исторически философи влизали съ него въ учени препирни. Епикурейцитѣ 1) съ отвращение се питали единъ други за ап. Павла: Что иска да каже тоя празднословъ 2).

---

1) Епикурейцитѣ (така се наричали по името на философа Епикура) се отличавали съ невѣрие: Богове или съвсѣмъ нѣма, по тѣхно мнѣние, или тий — само са праздни и безгрижни зрители на мирътъ. Всичко на свѣтътъ зависи отъ случая: душата на человѣка исчезнува заедно съ смъртьта на тѣлото. Цѣльта на живота — удоволствието. На такива мъдреци, дѣйствително не могла да се хареса проповѣдьта за Распятийтъ на крьста.

2) Стоицитѣ (се тъй наричали отъ стълбоветѣ на това здание, гдѣто училъ основательтъ на тѣхната школа философъ Зенонъ) учили, — що всичкийтъ мiръ е живо существо; душата человѣческа е като че ли преходяща часть или пакъ е проявление на всемирната душа на божеството. Най-високото въ человѣка—е разсъдъка. Който дѣйствова по съображенията на разсъдъка, той е добродѣтеленъ и дълженъ е да бъде прѣзъ всичкитѣ случаи покоенъ и счастливъ. Гордостьта на стоицитѣ е така също противна на духътъ на евангелието, както и распущенностьта на епикурейцитѣ.

Стоицитѣ също полупрѣзрително говорили за апостола: вижда се той проповѣдва за чужди божества. Обаче проповѣдьта на св. апостола на мнозина се показала достойна за внимание и го поканили въ Ареопага. [1] Тукъ св. апостолъ предъ очитѣ на всичкий образованъ миръ, произнесълъ рѣчь, която въ пълна мѣра показва величието на неговитѣ дарования естественни и благодатни и за всички врѣмена служи образецъ на християнската проповѣдь. „Атиняни! по всичко виждамъ, че вий сте особенно набожни; защото, като ходихъ и разглѣдвахъ вашитѣ святини, азъ намѣрихъ и такъвъ жъртвенникъ, на когото бѣше написано: на незнайнийтъ Богъ.“ Тогова, когото вий незнаящи, почитате, азъ ви проповѣдамъ! „Богъ, Който е сътворилъ мира и всичко, що е въ него, като е Господь на небото и на земята, не живѣе въ ръкотворенитѣ храмове, и не иска служение отъ человѣчески ръцѣ, като да има нужда въ нѣщо. Самъ дава на всичко животъ, дихание и всичко . . .“ Отъ една кръвь е произвѣлъ всичкий родъ человѣческий, да населява земята по всичкото и' лице, като назначилъ предопредѣлено врѣме и предѣли на тѣхното жителство, за да трьсятъ Бога, не щъть ли да го осѣщать и найдять, ако Той и не е далеко отъ всякого отъ насъ, защото ний живѣемъ презъ Него и се движимъ и съществуваме, както нѣкои отъ вашитѣ стихотворци говорили: „ний сме и Неговъ родъ,“ то не трѣбва да мислимъ, че Божеството е подобно на злато, или срѣбро, или на камень, който е приелъ образъ отъ искуството и отъ человѣческо изобрѣтение.“ Подирь това св. апостолъ раскрива пѫтищата на божественний Промисьль къмъ язичницитѣ: до сега Богъ е оставялъ человѣцитѣ сами на себе си и допускалъ да биватъ врѣмена на невежеството; сега Той заповѣда на всѫдѣ на всичкитѣ человѣци да се покаятъ. „Спасение на всичкитѣ се възвѣщава отъ името на Господа Иисуса Христа, когото засвидѣтелствовалъ и прославилъ Богъ, като Го въскрьси отъ мъртвитѣ.“ И тѣзи, които се не въсползуватъ отъ извѣстието за спасението, чека сѫдъ Господенъ чрѣзъ тойзи същий великъ предопредѣленъ отъ Него мѫжь.

Нѣкои отъ слушателитѣ (навѣрно отъ епикурейската школа), кога говорилъ апостолътъ за въскресението на Спасителя, не могли да скриятъ своето невѣрвание и си позволили да се смѣятъ надъ проповѣдника на истината. Други говорили: „за това ще те послушаме въ друго-врѣме.“ Прочее словата на апостола намѣрили и добра почва. А тукъ се явили и повѣровали человѣци и се присъединили къмъ апостола. Въ числото имъ билъ Дионисий Ареопагитъ (т. е. членъ на върховното сѫдилище), впослѣдствие знаменитъ църковенъ учитель, епископъ и мъченикъ.

---

[1]) Ареопагъ (отъ грьцки значи хълмътъ на Арея — богъ на войната). Тукъ се намирало висшето сѫдебно мѣсто, отъ което наглѣдвали за испълнението на законитѣ, правитѣ и богослужението.

Въ особенность св. апостолъ въ врѣме на второто пътешествие се потрудилъ въ Коринтъ, жителитѣ на който се отличавали отъ една страна съ образованность и най-тънка [illegible], отъ друга — съ крайна распътность. Св. Апостолъ се установилъ въ домътъ на Иудеитѣ Акила и Прискилла. Това семейство било твърдѣ благочестиво (домашна църква както го нарѣкълъ отпослѣ апостолътъ). Занятието имъ било да правятъ палатки. Тѣзи палатки се употрѣблявали въ врѣме на почивки въ пътешествие, за запазвание отъ слънцето. И Апостолътъ билъ обученъ на това занятие. Той помагалъ на своитѣ гостоприемни домакини: за това той не билъ никога въ отягчение и се хранилъ отъ трудоветѣ на своитѣ ръцѣ. Всѣка съббота той проповѣдвалъ за Господа Спасителя въ синагогата. Мнозина отъ Иудеитѣ и прозелититѣ повѣрвали; нъ по́-голѣмата часть отъ Евреитѣ се противили на учението му и злословили апостола. «Вашата кръвь на главитѣ ви; азъ сьмъ чисть; отъ сега отивамъ къмъ язичницитѣ», казалъ апостолътъ на враждебнитѣ нему Иудеи и открилъ събранието въ домътъ на обращенниятъ отъ прозелититѣ нѣкой си Иустъ. Господь му се явилъ и казалъ: „не бой се, говори, не замълчавай, Азъ сьмъ съ тебѣ и никой не може да ти направи зло“. Съ трудоветѣ на апостола била основана въ Коринтъ такава църква, която съ славата си надминала даже Антиохийската. Отъ Коринтъ св. апостолъ се упътилъ въ Иерусалимъ на праздника Петдесетницата, както нѣкои прѣдполагатъ.

Второто пътешествие на св. апостола Павла, освѣнъ всичкото направено отъ него за просвѣщението на Европа, е забѣлѣжително още съ това, че въ това врѣме се захванала писменната дѣятелность на великиятъ апостолъ. Отъ Коринтъ св. апостолъ испроводилъ двѣ послания до Солунянитѣ. [1])

§ 11.

Третото пътешествие на св. апостола Павла (54—58).

Въ врѣме на 3-то пътешествие апостолъ Павелъ, като посѣтилъ, по обичаю, основанитѣ отъ него мало-азийски цьркви, дълго врѣме (около 3 години) оставалъ въ гр. Ефесъ.

---

[1]) Въ първото послание св. апостолъ убѣждава свещенницитѣ да останатъ твърди при всички гонения и страдания и да чакатъ второто пришествие Христово за свое утѣшение и укрѣпление въ святиятъ си животъ. Въ второто послание апостолътъ открива признацитѣ на второто пришествие Христово.

Ефесъ билъ многолюденъ и търговский градъ. Тукъ билъ знаменитийтъ храмъ на Диана, който се считалъ едно отъ 7-тѣ чудеса на свѣтътъ. Отъ тука по всичкийтъ язический миръ се разнасяли статуички на храмътъ Дианинъ и разни магеснически записки, които служили като **амꙋлети** (амайлии). Дѣятелностьта на св. апостола въ това врѣме била направлена къмъ двѣ цѣли: 1), той се старалъ да искорени тука като въ едно отъ най-виднитѣ центрове, езическото суевѣрие и да распространи св. вѣра въ народната масса, които препълнили Ефесъ и отъ тукъ наводнявали по всичкитѣ крайща на тогавашний извѣстенъ мѷръ; 2), отъ тука, като отъ згоденъ крайбрѣженъ пунктъ, той глѣдалъ за устроението на цьрквитѣ, които били основани отъ него въ Мала-Азия и Европа въ врѣме на първитѣ двѣ пътешествия.

Съ своята непрѣстанна проповѣдь, която се придружавала съ чудеса, св. апостолъ направилъ въ Ефесъ голѣми успѣхи. Той обърналъ въ Христовата вѣра самитѣ виновници и распространители на суевѣрието: магесницитѣ донесли на св. апостола своитѣ тайни книги, които се цѣнили твърдѣ скъпо (50,000 драхми, повече отъ 10,000 хил. рубли) и ги изгорили прѣдъ очитѣ му. Успѣхътъ на апостолската проповѣдь билъ забѣлѣженъ отъ занаятчийтѣ, които правили моделитѣ на Дианнийтъ храмъ и търгували съ тѣхъ, защото тази търговия захванала да пада и моделитѣ вече не се търсили въ такова количество, както напрѣдъ. Единъ отъ тѣхъ срѣброковачь (куюнджия) Димитрий, събралъ подобнитѣ като него занаятчии и ги повдигналъ (разбунтувалъ) противъ апостолътъ. „Този Павелъ, говорилъ Димитрий, не само въ Ефесъ, нъ почти въ всичка Асия съ своитѣ си убѣждения отвърналъ не малко человѣци, казващи, че правенитѣ съ ръцѣ человѣчески статуйки не са богове. А това насъ заплашва, че не само нашийтъ занаятъ дохожда въ презрѣние, нъ и храмътъ на великата богиня Артемида не ще да има никакво значение и ще падне величието на тази, която почита всичка Азия и вселенната“. Като ислушали рѣчьта Димитриева, занаятчийтѣ се разярили и захванали да крещътъ: Велика Артемидо Ефесска! Вълнението се распространило по всичкийтъ градъ. Въ това врѣме мятежницитѣ хватили Павловитѣ сътрудници (Гайа и Аристарха) и се упътили къмъ зрѣлището (съ цѣль да възбудатъ народа противъ тѣхъ и да поискатъ раскъсванието имъ отъ звѣроветѣ). Павелъ искалъ да излѣзе прѣдъ разярената тълпа, нъ ученицитѣ му, тъй също и началницитѣ Асийский. ¹) го недопустнали до явна опастность. Благоразумната рѣчь на пазителя на порядъка къмъ разярената тълпа усмирила вълнението. Апостолътъ се убѣдилъ, че християнството твърдо е насадено въ тойзи градъ и може да се отдалечи отъ него.

Като утвърдилъ църквата въ Ефесъ, апостолътъ около година врѣме употрѣбилъ за посѣщение на църквитѣ, основани въ врѣме на второто пътешествие въ Македония и Гърция и се упътилъ за Палестина.

На връщанието си той се установилъ въ приморский градъ Милетъ, гдѣто повикалъ пресвитеритѣ изъ Ефесъ и ималъ тукъ съ тѣхъ трогателно прощавание. Той ги убѣждавалъ да бодрствуватъ и да пасътъ стадото Христово, показвалъ на свой примѣръ, какъ той служилъ на Господа съ всичко смирение, съ много сльзи, не зималъ отъ никого ни злато ни срѣбро, а самъ се трудилъ за прехрана и за бившитѣ негови сътрудници. При това той ни е оставилъ едно изрѣчение отъ Хр. Спасителя, незаписано въ Евангелието: „Повече има блаженство въ това, да даваме, отколкото да зимаме.“ После прощалното наставление, св. апостолъ преклонилъ колѣна и съ всичкитѣ вѣрующи се помолилъ. Ефесянитѣ го прегръщали и цѣлували и проливали горчиви сльзи. Особенно ги нажалило казанното въ рѣчьта на апостола слово, че тий вече нѣма да го видатъ. И испроводили го до корабътъ.

Въ врѣме на 3-то си пътешествие ап. Павелъ написалъ слѣдующитѣ послания: къмъ Галатянитѣ, 2 къмъ Коринтянитѣ и къмъ Римлянитѣ ²)

---

¹) Асиархи — распорѣдителитѣ на религиознитѣ церемоний и зрѣлища. Тѣ се избирали отъ съвѣтитѣ на Асийскитѣ градове и въ свойта длъжность били като довѣрени лица на императора, върховнийтъ първосвященникъ.

²) Въ Галатия се явили иудействующи християни, които противъ опредѣлението на Апостолский Съборъ, желали да остане законътъ Мойсеевъ въ всичката си сила и унижавали авторитета на св. ап. Павла. Въ посланието къмъ тѣхъ той развива мисьль за оправдание на всички по заслугитѣ на Г-да И. Хр. чрѣзъ вѣра въ Него, — и защищава своето апостолско достойнство. Въ църквата Коринтска нѣкои се раздѣлили на партии: едни наричали себе си

§ 12.

Съдъ надъ апостола Павла, първи окови въ Римъ, четвърто пътешествие и мъченическа кончина (58—67 г. под. Р. Хр.).

Подиръ завръщанието на ап. Павла въ Иерусалимъ, послѣ 3-то пътешествие, неговитѣ ненавистни Евреи едва го не умъртвили. Началникътъ на римскийтъ гарнизонъ го отървалъ и препроводилъ въ Кесария, гдѣто го съдили прокураторитѣ Феликсъ и Фестъ. Наконецъ самъ св. апостолъ, по правото на римский гражданинъ, поискалъ да се пренесе дѣлото му на съдъ Кесаревъ.

Когато подиръ 3-то велико пътешествие (58 г. п. Р. Хр.) св. ап. Павелъ пристигналъ въ Иерусалимъ, то св. ап. Иаковъ,

---

ученици Аполосови, (знаменитий християнски учитель), други се наричали ученици на ап. Петра и Павла, трети се наричали ученици на самаго И. Христа, непосрѣдствено на когото и да е отъ апостолитѣ. Нѣкои, по старъ обичай, се предавали, на чувственость и на такива пороци, които се считали гнусни даже у язичницитѣ (напр. кръвосмѣшение) Други си позволявали да присътствоватъ при язически жертвоприношения и да ядатъ идоложертвенно. Били са и такива, които се надували за полученитѣ дарове на Св. Духа и презирали по́-малко надаренитѣ отъ тѣхъ. Богатитѣ се отказвали да устрояватъ тъй нарѣченитѣ вечери любви за бѣднитѣ. Ако и да устроявали, то не по любовь, а отъ тщеславие и за собственно препитание. Ап. Павелъ, по поводъ на всичкитѣ тѣзи слухове за Коринтянитѣ, проводилъ имъ послание по ученика си Тита, въ което ги убѣждава да живѣятъ въ миръ и достойно за званието християнско. Той би желалъ и самъ да отиде въ Коринтъ, нъ се бои, да не постъпи твърдѣ строго съ противницитѣ. Въ второто послание исказва на Коринтянитѣ отеческа любовь и радость за тѣхното исправление и защищава апостолското си достойнство противъ нападенията на лжеучителитѣ. Въ посланието къмъ Римлянитѣ той подробно раскрива истината за оправдание чрѣзъ вѣра, истина изразена въ посланието къмъ Галатянитѣ. Всички человѣци, както язичници, така и Иудеи, са грѣшни и подлѣжатъ на съдъ Божий; нъ всички се оправдаватъ прѣдъ Бога даромъ, по заслугитѣ на Г-да И. Христа.

епископъ на Иерусалимската цьрква, го предупрѣдилъ, че Иудеитѣ крайно били разгнѣвени противъ него, и съвѣтвалъ го, за смягчение на тая злоба, да приеме участие въ обѣщанието на извѣстнитѣ нему 4-ма назореи [1]). Св. апостолъ Павелъ послѣдовалъ тойзи съвѣтъ [2]). Седьмъ дни, въ които назореитѣ са били дължни да постятъ по своятъ обѣтъ прѣди принасянието на жертва, вече дохождали къмъ края, изведнъжъ видѣли св. апостолъ особенно враждебнитѣ му Иудеи изъ Мала Азия и подигнали противъ него страшенъ викъ: „мъжие Израйлский! помогнете: тойзи человѣкъ всичкитѣ на всѣкждѣ учи противъ народа, закона и това мѣсто: при това. Еллинитѣ въвелъ въ храмътъ и осквьрнилъ това свято мѣсто“ [3]). Цѣлийтъ градъ дошелъ въ движение. Евреитѣ хватили апостола и искали вече да го умьртвятъ; нъ явилъ се началникътъ на римската стража и го искубналъ изъ ръцѣтѣ на разярената тълпа. Като си предполагалъ, че това е, може би нѣкой си важенъ прѣстъпникъ (прѣди това врѣме разисквали нѣкого си възмутитель Тимотеи), той, началникътъ, казалъ да оковатъ апостола съ двѣ вериги и заведътъ въ тьмницата. Тълпата като бѣсна крещѣла: „смьрть да му е; исчисти го отъ земята, нему се не пада да живѣе“. При тѣзи раздражени викове, Евреитѣ хвьрляли дрѣхи и прахъ въ въздуха. Като искалъ да узнае причината на таковато страшно раздражение Еврейско противъ апостолътъ, римский началникъ казалъ да го бичуватъ. Нъ апостолътъ заявилъ за своето достойнство като римский гражданинъ. Началникътъ се уплашилъ, побързалъ да го освободи отъ оковитѣ и заповѣдалъ да се съберътъ първосвященницитѣ и всичкийтъ синедрионъ , за да ся удостовѣри, въ що го обвиняватъ Иудеитѣ. Засѣданието на синедриона проминало съ ожесточени препирни между фарисеитѣ и садукеитѣ по поводъ на словата Павлови, че той е фарисеянинъ и го съдятъ за очакване възкресението на мъртвитѣ. Фарисеитѣ го зели подъ своя защита, а саддукеитѣ така се разгнѣвили противъ него, щото били готови да го раскъсатъ. Прѣзъ нощьта подиръ тойзи буренъ день Господь се явилъ на апостола и казалъ: „Дерзай Павле: понеже както ти́ свидѣтелствува за Менѣ въ Иерусалимъ, така предлѣжи да свидѣтелствувашь и въ Римъ“. На другий день 40 Евреи направили съзаклятие да не ядатъ и не піятъ до тогава, до когато не убиятъ Павла. Врѣме за убийството било назначено, когато апостола поведатъ изъ тъмницата въ синедриона на другото засѣдание. Първосвященникътъ и старѣйшинитѣ имъ приели предложението. Римский началникъ като узналъ за това, побързалъ да испроводи апостола съ яка стража (двѣстѣ войни пѣши, 75 конница и 200 стрѣлци) въ Кесария на съдъ на прокураторътъ Феликсъ.

---

[1]) Тоя особенъ гнѣвъ противъ себѣ си св. ап. възбудилъ пьрво съ самото си обращение отъ гонитель въ най-ревностенъ проповѣдникъ на християнството, второ съ свободната проповѣдь за незадължението за християнитѣ обрядовийтъ законъ Мойсеевъ. Участието на св. ап. Павла въ обѣта на назореитѣ би показало на Иудеитѣ, че той не е такъвъ противникъ на закона Мойсеевъ, какъвъто тий го представлявали. Назореитѣ, които се споменяватъ както въ В. така и въ Новий Завѣтъ, се дѣлили на два класса. Едни отъ тѣхъ се посвѣщавали на Бога отъ родителитѣ си още въ дѣтинството, както напр. Сампсонъ, Самуилъ; други сами се посвящавали на служение Богу, нѣкога на всичкийтъ си животъ, а нѣкога само на извѣстенъ срокъ. Законитѣ и обѣщанията на назореитѣ са изложени въ 6 гл. на книги Числъ.

[2]) Св. апостолъ самичъкъ въ много случаи съблюдавалъ обрядовата страна на законътъ и предполагалъ, че християнитѣ изъ Евреитѣ ще могатъ да продължатъ пазението на старитѣ обичаи. Само той не принуждавалъ язичницитѣ испьрво да ставатъ иудеи а послѣ християни.

[3]) Поводъ къмъ послѣдното обвинение било това, че тѣ видѣли въ града съ апостолътъ и Трофима християнинътъ отъ язичницитѣ и мислили си, че Павелъ го е вводилъ въ храмътъ.

Феликсъ продържалъ св. апостолъ двѣ години, като се надѣялъ да получи за него, откупъ отъ назареитѣ, които се считали богати (защото апостолътъ участвовалъ въ обѣтътъ на назареитѣ). Еднъжъ той повикалъ Павла и съ внимание слушалъ до когато апостола му говорилъ за вѣрата, нъ като захваналъ да говори за нравственнитѣ обязанности — правосъдието, въздържанието, като му напомнилъ за бъдъщийтъ съдъ надъ нечестивитѣ, прокураторътъ го прекъсналъ и казалъ: „иди си сега, а кога найда врѣме, ще тя повикамъ“. Преемника на Феликса прокураторъ Фестъ, за угода на Евреитѣ, искалъ да имъ даде апостола, нъ Павелъ, по правото на римский гражданинъ, поискалъ щото дѣлото му да се пренесе на съдътъ Кесаревъ, и го отправили (60 г.) на корабъ въ Римъ.

Въ врѣме на пътешествието въ Римъ, св. ап. Павелъ претърпѣлъ силна морска буря. Двѣ недѣли плували, не видѣли ни слънце ни звѣзди и изгубили всѣкэ надѣжда за спасение, и, като чекали отъ часъ на часъ смъртьта, не туряли въ устата си храна. Нъ ето великийтъ апостолъ става въ събранието и отъ името Божие предсказва, че всички ще се избаватъ, само корабътъ имъ единъ ще загине. „Ангелъ отъ Бога, комуто принадлѣжа азъ и комуто служа, ми се яви тъзи нощь и каза: „Небой се Павле; ти трѣбва да се представишъ прѣдъ Кесаря; и ето Богъ ти е подарилъ всички които плаватъ съ тебѣ“. Подиръ нѣколко врѣме пътницитѣ излѣзли на островъ Малта, а подиръ Павелъ благополучно достигналъ Римъ.

Въ Римъ се разглѣдвало дѣлото на ап. Павла около двѣ години, и той се намиралъ подъ тъй нарѣчената благородна или лѣгка стража. Той живѣлъ въ наеменъ домъ подъ стража на единъ войнъ и могълъ да приема у себѣ си, когото би искалъ. Въ продължение на тия двѣ години той проповѣдалъ отъ първомъ на Евреитѣ, които живѣли въ Римъ, а подирь на язичницитѣ, и ималъ такъвъ успѣхъ, що даже и нѣкои отъ домътъ Кесаревъ се обърнали къмъ Христа. Въ това врѣме въ Римъ св. апост. Павелъ написалъ 4 послания: къмъ Филиппийцитѣ, Колосянитѣ, Ефесянитѣ и къмъ Филимона. ¹)

Подиръ 2 годишнийтъ домашенъ затворъ, на Павла била дадена свобода, и той предприелъ 4-то велико пътешествие за проповѣдь, за които ний нѣмами никакви вѣрни и подробни свѣдѣния, както за първитѣ негови 3 пътешествия, защото св. Лука свършва описанието за подвигитѣ на великийтъ апостолъ съ първитѣ негови затвори въ Римъ. Можемъ само да се досѣщаме за мѣстата, посѣтени отъ св. апостола, по нѣкои показания, които се намиратъ въ неговитѣ послания.

Прѣдполагатъ че изъ Римъ св. ап. Павелъ се упътилъ за въ Испания (Римл. XV; 24—28) и по този начинъ съ проповѣдьта си дошелъ до крайнийтъ Западъ (слова на неговийтъ ученикъ Климента еписк. римский). Като се завърналъ къмъ Истокъ, проповѣдвалъ на О-въ Критъ, гдѣто подиръ себѣ си оставилъ своя уче-

---

¹) Първото отъ тѣзи послания наричатъ благодарително. Филиппийцитѣ особенно обичали апостола: Два пъти вече му провождали помощи въ Солунъ и сега, като узнали че той е затворникъ въ Римъ, испроводили му богати дарове. Павелъ трогателно ги благодарилъ за това имъ усърдие къмъ него. Посланията къмъ Ефесянитѣ и Колосянитѣ са по мѣжду си еднакви по съдържанието; апостолътъ прославлява въ тѣхъ лице и служение на Г-да И. Христа и предупрѣждава вѣрующитѣ отъ привърженность както къмъ Иудейскитѣ обряди, така и къмъ язическата философия. Филимонъ билъ богатъ житель на гр. Колоссъ. Неговийтъ рабъ Онисимъ побѣгналъ отъ него, билъ въ Римъ, слушалъ ап. Павла и приелъ Християнството. Ап. Павелъ съ голѣма пастирска любовь, кротость и смирение ходатайствова за Онисима прѣдъ Филимона и проси да го приеме не като рабъ, нъ като братъ възлюбленъ.

никъ Тита. Пълномощната власть дадена на тойзи ученикъ превишава правата на пресвитеритѣ и показва на учреждение отъ апостолитѣ третья и най-висока стъпень на священството, именно, епископска. Апостолътъ му предоставилъ да довърши това, щото той самъ не успѣлъ да извърши, и поставилъ по всичкитѣ градове пресвитери (Тит. 3; 12). Подиръ това св. ап. Павелъ билъ въ Ефесъ. Тукъ съ такава също пълномощна власть, както Титъ на О-въ Критъ, управлявалъ църквата Тимотей, единъ отъ най-преданнитѣ ученици и сътрудници на ап. Павла (Тим. 1; 3). Отъ Ефесъ апостолътъ се упътилъ въ Македония и Гръция, гдѣто посѣтилъ основанитѣ отъ него испрѣди църкви (Филипийска и Коринтска), като същеврѣменно проповѣдвалъ и въ други мѣста (въ Никополъ и Милетъ). Около 67-та год. под. Р. Хр. св. ап. Пав. вторично дошелъ въ Римъ, захваналъ да проповѣдва даже при дворътъ на императора Нерона и, по старо предание обърналъ въ вѣрата Христова любимата наложница Нероновэ. За това билъ предаденъ на съдъ и, ако и да билъ избавенъ по милость Божия, както самъ говори, отъ лъвскитѣ челюсти (т. е. отъ изяжданието на звѣроветѣ въ цирка (2 Тим. IѴ; 16—17), обаче билъ туренъ въ окови. Въ врѣме на послѣднето си пребивание въ Римъ ап. Павелъ ръкоположилъ за римската църква 2 епископа: Лина и Атаклета, — и написалъ 2 послания второто къмъ Тимотея и къмъ Евреитѣ ¹) Менъ мя вече приносятъ въ жертва, пише св. ап. на Тимотея, и врѣме на моето отшествие е настъпило (4; 6).

Наконецъ, въ 67 год. Юния 29-й св. апостолъ свършилъ своя славенъ животъ съ мъченическа смърть. Нему, като на римски гражданинъ, било назначено наказание, съ каквото наказвали благороднитѣ — отрѣзвание главата съ мечь.

§ 13.

Св. Апостолъ Петръ.

(Кратко изложение на предшедствовавшата дѣятелность на св. апостола Петра).

Св. ап. Петръ, който испрѣди се наричалъ Симонъ, билъ синъ на Иона отъ Витсаида, приморски гр. въ Галилея, и ималъ тука домъ и занимавалъ се съ риболовство. Като узналъ отъ брата си Андрея за Г-да Спасителя, послѣдовалъ Го и станалъ единъ

---

¹) Посланията първо къмъ Тимот. и Тита били проводени по-рано въ врѣме на 4-то пътешествие.

отъ първитѣ и най-предании ученици Господни. Той билъ въ числото на 3-тѣ избранни апостоли свидѣтель на Преображението Господне, въкресението на дъщерята Иаирова и на Гетсиманската молитва на Спасителя. По живостьта и направлението на своя характеръ, той билъ наклоненъ да говори и дѣйствува прѣди другитѣ и всѣкога се отличавалъ съ най-горѣща любовь къмъ Г-да. За исповѣданието на Господа, че Той е Христосъ Синъ на Бога живаго билъ удостоенъ отъ Спасителя съ особенна похвала, нъ скоро се подмѣтналъ на осъждание отъ него за противорѣчието на проповѣдьта за бъдъщитѣ Негови страдания. При хващанието на Г-да въ Гетсиманската градина първий се хвърлилъ да го защищава, нъ неможелъ да устои при искушаванието на дворътъ първосвященнически и 3 пъти се отрѣкълъ отъ Г-да. Господь му се явилъ по въскресението, за да утѣши скърбното му сърце и подиръ, като поискалъ отъ него троекратно увѣрение въ любовьта (за троекратното отричание) въстановилъ го въ званието апостолско. Тукъ Господь му казалъ, че до сега той е ходилъ самъ, както е искалъ, а отъ сега той ще се предаде подъ ръководството на другъ ръководитель (т. е. на Св. Духа) и Той ще тя поведе тамъ, къдѣто би ти и не желалъ. Въ тия многоважни и знаменити слова се заключава предсказание за всичкийтъ слѣдующи животъ на апостола и за мъченическата му кончина.

По съшествието на Св. Духъ, ап. Петъръ съ своята проповѣдь обърналъ 3 хиляди души, и подиръ 5 хиляди, и по такъвъ начинъ положилъ начало на Църквата мѣжду Иудеитѣ. Същийтъ тойзи великий апостолъ (противъ своето желание, като се подчинявалъ на ръководството на св. Духа) положилъ начало на вѣрата мѣжду язичницитѣ, като кръстилъ Корнилиевото семейство. Необикновенна чудесна слава го окръжавала: той изцѣрилъ разслабленнийтъ Енея, въскресилъ Товита (въ награда за нейнитѣ добри дѣла), болни приносили отъ далечь и поставляли по пътя гдѣто щѣлъ да премине Петъръ, за да падне макаръ сѣнката му на тѣхъ и тѣ са исцѣлявали. Иудейский царь Иродъ Агриппа при първо врѣме на своето управление искалъ особенно да угоди на Еврейтѣ и за това заповѣдалъ да хванатъ ап. Петра и да го умъртватъ. Но наказанието било отложено на нѣколко врѣме, по случай на праздника Пасхата. Петра затворили въ тъмница, оковали съ 2 вериги, и 16 войни били поставени да го пазятъ. Въ това врѣме Църквата Иерусалимска усърдно се молила за него Богу, и въ деньтъ срѣщу наказанието вѣрующитѣ се събрали на обща църковна молитва въ домътъ на Мария, Маркова майка (подиръ ученикъ Петровъ и евангелистъ). Молитвата на църквата била чуена. Ангелъ Господень чудесно извелъ Петра изъ тъмницата. Той разбудилъ заспалийтъ апостолъ. По ангелова заповѣдь, Петъръ станалъ, облѣкалъ се, обулъ се, преминалъ съ него прѣзъ всичкитѣ врати тъмнични, видѣлъ стоявшитѣ будни стражари и само тогава се убѣдилъ, че всичко това не е било видѣние, а дѣйствителность, когато ангелътъ го довелъ до вратитѣ на домътъ Марийнъ и станалъ невидимъ. Св. ап. Петъръ приемалъ участие въ апостолский съборъ и се ползувалъ съ голѣмо уважение въ църквата. Него и ап. Иакова брата Господня, Иоанна Богослова, почитали като стълпове на църквата. Както апостолъ Павелъ билъ преимущественно апостолъ на язичницитѣ, така и на апостола Петра заедно съ Иоанна и Иакова било вънѣрено благовѣстието мѣжду Иудеитѣ. Подиръ апостолский съборъ св. Петръ билъ въ Антиохия и, по прѣдание ръкоположилъ първий епископъ на Антиохийската цьрква Еводия. Подиръ това той проповѣдовалъ въ областитѣ на Мала Азия (Понтъ, Галатия, Кападокия, Асия) на Иудеитѣ и прозелититѣ, на които впослѣдствие написалъ своето послание. Това послание било написано изъ Вавилонъ, както мислятъ, египетский [1]) Изъ това заключаватъ, че св. апостолъ проповѣдвалъ и въ тази страна. Полагатъ, че по-рано отъ своето отиване въ Египетъ апостълътъ проводил тукъ за проповѣдь ученика си Марка, синътъ Марийнъ, и послѣ самъ отишелъ тамъ, проповѣдвалъ на живущитѣ тамъ Евреи, и ръкоположилъ Марка за пръвъ епископъ на Александрийската църква. Несъмнѣнно св. ап. Петъръ проповѣдвалъ и въ Римъ; само не билъ тукъ както нѣкои мислятъ, епископъ. [1]).

---

[1]) Старийтъ знаменитий Вавилонъ, който се нахождалъ на р. Ефратъ, въ това врѣме лѣжалъ вече въ развалини. Съврѣменнийтъ на Апостола Вавилонъ съ силна Римска крѣпость, стоялъ на това мѣсто гдѣто въ настояще врѣме процвѣтава Каиръ, столица на Египетскийтъ хедивъ.

Заедно съ него билъ въ Римъ и неговийтъ ученикъ Св. Марко, който по молбата на Римскитѣ християни, написалъ за тѣхъ Евангелие. Св. ап. Петъръ разглѣдалъ и одобрилъ Евангелието отъ Марка, и въ него се виждатъ несъмнѣннитѣ |слѣди на участието Петрово, за което въ старо врѣме го наричали Петрово евангелие. Тъй св. апостолъ, по своята скромность, замълчава за похвалата Спасителева, че той исповѣдалъ Христа, Синъ на Бога живаго; нъ съ по́ голѣма отъ колкото въ други евангелисти, подробность говори за своето трикратно отрѣчение отъ Христа.

А въ Римъ св. апостолъ приелъ мъченическа кончина отъ Нерона, за изобличение на Симона Вълхва, когото Неронъ покровителствовалъ. Има прѣдание, че когато, по молбата на Римскитѣ християни, ап. Петъръ искалъ да се отдалечи отъ Римъ, то на вратитѣ Римски виделъ Господа Иисуса, Който носилъ крьсть, и Го попиталъ: „Кѫдѣ Господи, отивашь; Господъ му отговорилъ: Отивамъ вторий пѫть да пострадамъ въ Римъ.“ Петъръ приелъ това за вразумѣвание небесно, че нему слѣдва да пострада въ Римъ, както му прѣдсказалъ за това Г-дь и самъ се предалъ на гонителитѣ си. Срѣщу деньтъ на неговата смърть била умъртвена жена му прѣдъ неговитѣ очи. Въ послѣднитѣ нейни минути той се обърналъ къмъ нея съ слѣдующитѣ трогателни слова: „Жено, спомѣнявай учителя.“ Петъръ билъ распятъ на крьсть, по собственна негова молба, съ глава на долу, защото считалъ себе си недостоенъ да умрѣ така, както умрѣлъ Христосъ Спасителъ.

Апостолъ Петъръ е написалъ двѣ съборни послания: въ първото той ни учи съ бодрость да пренасяме искушения, да постъпяме съобразно съ високото звание християнинъ и да оправдаваме вѣрата съ добри дѣла, дава наставление на християнскитѣ жени, на мъжиетѣ, на пастиритѣ и пасомитѣ. Второто послание е като предсмъртно завѣщание на апостола. Той предупрѣждава вѣрующитѣ отъ лжеучители.

---

[1] Св. Ириней (еписк. Лионский, който живѣялъ въ II-й вѣкъ пише), че цьрквата Римска била основана отъ апостолитѣ, Петра и Павла, че тий поставили за управлението и′ епископа Лина; преемникъ на Лина билъ Анаклетъ, а третий епископъ билъ Климентъ, който видѣлъ още св. апостоли. Първитѣ два, по предание ръкоположилъ св. ап. Павелъ, а Климентъ билъ ръкоположенъ отъ св. ап. Петра.

§ 14.

Святий Апостолъ Ияковъ братъ Господенъ, първий Иерусалимский епископъ.

Еднакво съ апостолитѣ Петра и Иоанна Богослова първитѣ християни почитали стълпъ на църквата апостола Иякова. Той билъ роднина на Господа по плъть (или синъ на Иосифа отъ първата жена, или синъ на Мария сестра на майката Божия) и за това се нарича братъ Господенъ. Апостолъ Павелъ въ посланието къмъ Коринтянитѣ, като изброява явленията Господни по въскръсението, казва, че той се явилъ, мѣжду другитѣ, на Иякова. Преданието при това прибавлява, че Господь Го поставилъ епископъ на иерусалимската църква Апостолъ Ияковъ прималъ дѣятелно участие въ апостолский съборъ: той занимавалъ въ събранието първо мѣсто и билъ какъ-то може да се предположи, предсѣдатель на събора. Гласа território говъ билъ послѣдний, и рѣшението, предложено отъ него, послужило като окончателна резолюция на събора. Св. апостолъ Ияковъ велъ най-строгъ подвижнический животъ: не пилъ ни вино, ни спиртни напитки и се въздържалъ отъ месо. Дрѣхитѣ му били ленени: вълнени дрѣхи никакъ не носилъ. Тойималъ обичай да се уединява на молитва въ храма (иерусалимский) и тамъ стоялъ на колѣни и се молилъ за своя народъ. Той тъй често се простиралъ на земята въ врѣме на молитва, що кожата на колѣнитѣ му одебелѣла. Служението негово било трудно мѣжду сбирщина отъ най-зли врагове на християнството: нъ той постъпялъ съ такова благоразумие и справедливость, че него уважяли дълбоко не само християнитѣ, нъ и Иудеитѣ и го наричали подпора на народа и праведникъ.

Като служилъ въ длъжность иерусалимский епископъ 30 години, той распространилъ и утвърдилъ святата вѣра въ Иерусалимъ и по всичка Палестина. 1) Мнозина отъ Фарисеитѣ се обръщали къмъ вѣрата само по едно довѣрие на апостолскитѣ слова. Повѣровалитѣ се показали на число тъй много, що враждебнитѣ на християнството книжници захванали да се опасяватъ, да не би всичкийтъ народъ да се обърне къмъ Христа. Тий се рѣшили да се въсползоватъ отъ мѣждуврѣмието при отиванието на прокуратора Феста и дохожданието Албиново на негово мѣсто (62 г. под. Р. Хр.) за това, да склонатъ Иякова да се отрѣче отъ Христа, или да го умъртвятъ. Първосвященникъ въ това врѣме билъ безбожний Саддукей Ананъ. Св. апостола въскачили на стрѣхата на храма и съ льсть го попитали: ,,Праведниче, на когото по справедливость тъй довѣряваме, до кога тоя народъ ще бъде въ заблуждение, вѣровайки въ Иисуса, който билъ распятъ? Съобщи ни учението за Распятия?“ Ияковъ, като си възвисилъ гласа, отговорилъ: ,,Що питате мене за Иисуса? Той сѣди на небесата отъ дѣсно на всевишната Сила и пакъ ще дойде на облацитѣ небесни.“ Мнозина отъ находящитѣ се на площадьта християни извикнали: ,,Осанна Сину Давидову!“ А първосвященницитѣ и книжницитѣ извикали: ,,О и самийтъ праведникъ е въ заблуждение“ и бутнали исповѣдникътъ Христовъ на земята. Св. апостолъ като се повдигналъ на колѣна, захваналъ да се моли: ,,Господи! прости имъ; защото незнаятъ що правятъ.“ ,,Да го убиемъ съ камьнье,“ искрѣщѣли враговетѣ му. Единъ священникъ, отъ плѣмето Рихавово, захваналъ да ги съвѣтва: ,,Що правите вие, виждате праведникътъ се моли за васъ.“ Нъ въ тази минута книжницитѣ подмушнали единъ сукнаринъ, и той ударилъ съ

---

1). Когато св. апостолъ Павелъ въ послѣдното свое дохождание посѣтилъ апостола Иякова, то въ това врѣме се събрали при него пресвитери и за успѣха на християнската проповѣдь мѣжду Евреитѣ прѣдали му слѣдующитѣ слова: ,,видишь ли, брате, колко хиляди отъ повѣровалитѣ Иудеи и всички са ревнители на закона.“ (Дѣян. 21; 20. —

сукненийтъ топъ по глава св. апостола и го убилъ. Заедно съ него били умъртвени и много християни.

Иудейский историкъ Иосифъ Флавий, като исчислява причинитѣ за падението на Иерусалимъ, говори, че Господь наказалъ Еврейтѣ, мѣжду друго, за убиението на праведний Ияковъ.

Св. ап. Ияковъ, не за дълго до смъртьта си, написалъ съборно послание. Главната му цѣль е да утѣши и подкрѣпи обращенитѣ къмъ св. вѣра иудеи въ страданията, които имъ прѣдстояли, и да ги предупреди отъ заблуждения, като че ли една вѣра може да спасе человѣка. Св. апостолъ доказва, че вѣра непридружавана съ добри дѣла, е мъртва и непривожда къмъ спасение.

Църковното прѣдание приписва на ап. Иакова, първийтъ епископъ Иерусалимский, още съставлението на найстарийтъ чинъ на Божественната литургия.

§ 15.

Св. апостолъ и евангелиста Маттей.

Святий евангелистъ Маттей, друго яче Левий, до преди обращението си къмъ Христа, билъ митаръ или събиратель на народнитѣ данъци, плащани на римското правителство, и живѣлъ въ Капернаумъ. Единъ пъть той чулъ думитѣ Господни: „ела слѣдъ Мене“ и, като оставилъ всичко, пошелъ подирь Него. Своето евангелие той написалъ по́-рано отъ другитѣ евангелисти за повѣровалитѣ отъ Иудеитѣ. Повѣствованията въ евангелието отъ Маттея са направени преимущественно къмъ това, за да покаже, че И. Христосъ е истинний Мессия, обѣщанний отъ Авраама и Давида, и предизвѣстений отъ пророцитѣ. Затова въ началото на своето Евангелие св. Маттей помѣстява родословието на Господа И. Христа. Подирь това, като повѣствува за събитията на земнийтъ животъ Спасителевъ, често показва пророчества, които въ тия събития се испълнили (Мат. 1; 22—23, 2; 5—6, 15 и мн. др.). Евангелието първоначално било написано на еврейский язикъ, нъ въ същийтъ първий вѣкъ (и, както нѣкои мислятъ, отъ самийтъ ап. Маттея) преведено на грьцки язикъ. Св. Маттей дълго врѣме проповѣдвалъ св. вѣра въ Иудея, а подиръ се отдалечилъ на проповѣдь къмъ други народи (билъ въ Македония, Сирия, Партия, Персия, Мидия) и на конецъ въ Етиопия (въ Африка) свършилъ живота си мъченически.

§. 16.

Св. апостолъ и евангелистъ Маркъ.

Святий апостолъ и евангелистъ Маркъ, единъ отъ 70 ученици Христови, билъ Иудей отъ Иерусалимъ, гдѣто майка му Мария имала свой домъ. Въ тоя именно домъ вѣрующитѣ се събирали и молили за апостола Петра, когато той билъ затворенъ отъ Ирода въ тьмница, и до него билъ доведенъ отъ ангела (Дѣян. 12.). Маркъ билъ спътникъ и сътрудникъ на апостола Петра и отъ тойзи великъ апостолъ билъ ръкоположенъ епископъ за александрийската църква. Когато апостолъ Петръ билъ въ Римъ, Маркъ му помагалъ по дѣлото на проповѣдьта, и предприималъ собственни пътешествия за проповѣдь на Евангелието по брѣговетѣ на Адриатическо море. Мѣжду другитѣ градове Венеция почита св. Марка, като свой просвѣтитель. Подиръ много трудове приелъ мъченическа кончина въ Александрия отъ язичницитѣ въ деня на тѣхния праздникъ въ честь на Сераписа. Св. апостолъ Маркъ написалъ Евангелие за Римскитѣ християни. На Евангелието Марково се види печать на Петровий духъ (глѣд. г. § 13). Главната мисьль на Евангелието на Марка е, че Господь И. Христосъ е Богъ, заповѣдатель на вселенната. Евангелието отъ Марка се отличава съ краткость и събранность въ рѣчьта. Като повѣствува преимущественно за чудесата Господни, въ силни, пълни съ живостъ и енергия, очерки, св. евангелистъ представлява божественното величие на Господа Искупителя. Нѣкои събития изъ живота Господень, напр. хващанието Му отъ войнитѣ, изобразява, нагледно, като очевидецъ (Мат. 14; 51—52).

§. 17.

Св. апостолъ и евангелистъ Лука.

Св. ап. и еванг. Лука, единъ отъ 70-тѣ ученици Христови, билъ родомъ отъ Антиохия сирийска и до обращението си къмъ Христа билъ иудейски прозелитъ. Апостолъ Павелъ го нарича врачь (Колос. IV; 14); освѣнъ това, св. Лука знаялъ живописно искуство. По предание, той написалъ иконитѣ на Матерь Божия и на апостолитѣ Петръ и Павелъ. Отъ врѣме на 2-то пътешествие на св. ап. Павла, той билъ почти нераздѣленъ спътникъ и сътрудникъ на великийтъ апостолъ на язичницитѣ до самата смърть (2 Тимот. IV; 10). Подиръ това той проповѣдвалъ преимуществено въ Грьция, гдѣто и свършилъ своитѣ повдиги съ мъченическа смърть.

Св. ап. Лука написалъ Евангелие и книгата Дѣяния Апостолски. Едната и другата священни книги били предназначени испьрво за Теофила, знатний римлянинъ, който живѣлъ въ Антиохия. Главната мисьль на Евангелието е, че Господь И. Хр. е дошелъ на земята не само за Иудеитѣ, нъ и за язичницитѣ, и е Спаситель на всичкий свѣтъ. Св. Лука по преимущество избира такива събития изъ живота Спасителевъ и такива притчи Негови, въ които се вижда любовьта Божия къмъ кающитѣ се грѣшници (V; 27—39, VII; 36—50, XIV; 15—24, XV; XVI; 9—14, XIX; 1—10, XXIII; 39—43). Както въ Евангелието отъ Марка се забѣлѣжва участието на великийтъ ап. Петра, така въ Евангелието отъ Лука се вижда особенна близость къмъ учението на св. ап. Павла (Лук. XXII; 19—20, ср. съ I Кор. XI; 23 и т. с. Л. XXIII; 34, съ I Кор. XV; 5). Книгата Дѣяния св. апостолски като че е продължение отъ Евангелието. Въ нея особенно са изобразени трудоветѣ на пьрвовърховнитѣ апостоли Петра (въ началото на книгата) и Павла (отъ XIII гл. до Конн.).

§. 18.

Св. апостолъ и евангелистъ Иоаннъ Богословъ.

(Свѣдѣния за първоначалнийтъ животъ и дѣятелность на апостолътъ).

Святий апостолъ и Евангелистъ Иоаннъ Богословъ, билъ родомъ отъ Витсаида, синъ на Заведея и Саломия, братъ на ап. Иакова старши, до обращението си къмъ Господа билъ ученикъ на св. Иоанна Предтеча. Като чулъ словата Иоаннови за Господа Спасителя: *се Агнецъ Божий,* той заедно съ апостола Андрея тръгналъ слѣдъ Него. Апостолъ Иоаннъ Богословъ билъ не само избранъ заедно съ Петра и Иакова, нъ и особенно любимъ ученикъ на Спасителя. Въ врѣме на тайната вечера той възлѣжалъ на грьдитѣ на Господа. Нему едному Господь открилъ тайната на предателя. Заедно съ брата си Иакова той билъ нарѣченъ синъ Громовъ. Това название имъ било дадено или за това, че тѣ били ученици на Иоанна Крьстителя, или за особенната живость на тѣхнийтъ характеръ (Лук. IX; 50—55), или въ знакъ на особенната висота на неговото учение. Когато Господь билъ хванатъ въ Гетсиманската градина отъ войнитѣ, и Неговитѣ ученици отъ страхъ се разбѣгали; тогава само Иоаннъ и Петръ послѣдовали слѣдъ Него. Нъ и Петръ въ врѣме на неправеднийтъ съдъ надъ Господа се отрѣкълъ отъ Него. Единъ Иоаннъ му останалъ вѣренъ до край и стоялъ при крьстътъ Му. За такава голѣма любовь той билъ награденъ, съ това, че Господь му поручилъ Своята пречиста Майка и заповѣдалъ да бъде при нея вмѣсто синъ. По чистото и любяще сьрдце той прѣди всички проникналъ въ тайната на въскресението Господне и получилъ отъ Него похвала *невидѣвшихъ и вѣровавшихъ.* При морето Тивериадско той първий съ чувство и любяще сьрдце позналъ Господа, който стоялъ на брѣгътъ. При това явление Господь му предсказалъ дългъ животъ и мирно скончание.

По сшествието на Св. Духа св. Иоаннъ се явява най-близъкъ съучастникъ на ап. Петра въ распространение на вѣрата мѣжду Иудеитѣ и иудейскитѣ прозелити. Връзкитѣ на тѣсна дружба свързватъ тѣзи два велики апостола. Заедно съ Петра той пътешествува въ Самария за утвърждение на вѣрующитѣ, кръстени отъ диакона Филиппа. Нъ вѣренъ на завѣщанието Господнѣ, не оставя предѣлитѣ на Палестина до самата смърть на Богоматерь, която пазилъ, като най-преданъ синъ. Той присътствувалъ на апостолский съборъ и заедно съ апостолитѣ Петра и Иакова се почиталъ стълбъ на цьрквата.

По блаженната смърть на Богоматерь (57 г. под. Р. Хр.), ап. Иоаннъ оставилъ Палестина и особенно поприще на своята дѣятелность избралъ 7-тѣ Мало-Азийски цьркви (Ефесъ, Смирна, Пергамъ, Тиатиръ, Сардисъ, Филаделфия и Лаодикия). А преимущественно той живѣлъ въ Ефесъ, гдѣто билъ епископъ ученика на св. ап. Павла Тимотей. За ревностното исповѣдание на Господа Спасителя, императоръ Домицианъ заповѣдалъ да го туратъ въ закипѣло масло, -- нъ силата Божия съхранила св. апостолъ, и той излѣзълъ изъ закипѣлото масло тъй неврѣдимъ, както и отроцитѣ изъ огненната пещь. Домицианъ го проводилъ на пустийтъ о-въ Патмосъ, гдѣто заточавали най-голѣмитѣ престъпници.

Въ врѣме на заточеннето на о-ва той написалъ своя Апокалипсисъ. Въ началото на тая священна книга (2 и III гл.), той са обръща съ пророчества къмъ Мало-Азийскитѣ цьркви, които били предмѣтъ на неговитѣ особенни грижи; по нататъкъ въ нея се заключаватъ пророчества за съдбата ни всичката цьрква и на всичкийтъ мiръ. Подробности на пророчествата, които се заключаватъ въ Апокалипсиса, могътъ да бъдътъ разбрани само подиръ испълнението имъ. Нъ не глѣдайки на всичката тази тайнственность на пророческата книга, се вижда слѣдующата главна мисьль въ всичкитѣ ѝ изображения: „Ако и змия искуситель (диаволъ чрѣзъ своитѣ оръдия) всѣкъкъ възстава противъ послѣдователитѣ на агнецътъ Божий (Господа И. Христа); нъ окончателната побѣда и тържество всѣкога ще бъдътъ на страна на истинната и доброто; въ краятъ на вѣковетѣ царството на диавола ще бъде разрушено, и ще настъпи вѣчно царство на праведнитѣ заедно съ Г-да Спасителя“.

Подиръ смъртьта на Домициана, св. Иоаннъ билъ за върнатъ въ Ефесъ. Тукъ епископа и пресвитеритѣ на Ефесската църква му показали тритѣ Евангелия, написани отъ апостолитѣ Маттея, Марка и Лука. Иоаннъ ги утвърдилъ, като несъмнѣнна истина. Подиръ това тии зели да го молятъ, да изложи за тѣхъ тѣзи бесѣди на Г-да Спасителя, които тий слушали отъ него. Отъ друга страна се появили въ църквата нѣкои еретици, които унижавали и даже отричали божественното достоинство на Г-да Спасителя, и необходимо било да предпази вѣрующитѣ отъ заблужденията имъ. Тогава св. апостолъ назначилъ постъ за всичката Ефесска църква, подирь това се отдалечилъ съ своя ученикъ Прохора на гората и тука написалъ своето божественно Евангелие. Евангелието отъ Иоанна, за отличие отъ другитѣ, въ старо врѣме наричали духовно. Това название му се дало, защото съ него преимущественно прѣдъ първитѣ три се излагатъ възвишеннитѣ бесѣди на Г-да, за най-дълбокитѣ тайнства на св. Троица, за искуплението, възрождението, причащението и други (бесѣдитѣ съ Никодима, съ Самарянката, за хлѣба животний, прощалната бесѣда и първосвященническата молитва). Другитѣ евангелисти захващатъ своитѣ повѣствования отъ първитѣ дни на земнийтъ животъ на Г-да Спасителя; а св. Иоаннъ отъ самото начало възнося мисьльта на вѣрующийтъ къмъ висотата на божественното происхождение на Синътъ Божий отъ Бога Отца: въ началѣ бѣ Слово, и Слово бѣ къ Богꙋ, и Богъ бѣ Слово. (Иоан. 1 ; 1). Цѣльта на написаното свое Евангелие св. Иоаннъ самъ изражава въ слѣдующитѣ слова: Сиа же писана биша, да вѣрꙋете, ако Иисꙋсъ есть Христосъ Синъ Божий, и да вѣрꙋюще, животъ имате во има его. (XX; 31). Евангелието отъ Иоанна се характеризува още, като Евангелие по преимущественно съ любовь. Святий Духъ, въ награда за любовьта му къмъ Г-да Спасителя, му далъ особенъ проницателенъ поглѣдъ въ тайната на любовьта. Учението за християнската любовь съставлява главното съдържание и първото съборно послание на апостола. Като изобразява великата любовь Господня, която Го подбудила да ни искупи, св. Иоаннъ умолява вѣрующитѣ съ всичкото си сърце да го обичатъ и заради Него да обичатъ единъ другиго. Освѣнъ това нему принадлѣжатъ още двѣ послания къмъ нѣкоя си господжа и старецъ Гаий, които заедно съ първитѣ тъй също се наричатъ съборни. Съ каква любовь било одушевлено сърцето на самийтъ апостолъ, се вижда изъ слѣдующитѣ случаи. При посѣщението на една изъ мало-азийскитѣ църкви, св. Иоаннъ въ числото на слушателитѣ неговото слово забѣлѣжилъ юноша, който се отличавалъ съ необикновенни дарования, и го препоръчилъ на особенна грижа на епископа. Впослѣдствие тойзи юноша се сближилъ съ лоши другари, развратилъ се и станалъ началникъ на разбойническа чета. Св. Иоаннъ като се научилъ за това отъ епископа, отправилъ се къмъ гората, гдѣто вьрлували разбойницитѣ, билъ хванатъ отъ тѣхъ и доведенъ при началникътъ. Като видѣлъ святийтъ апостолъ, юношата крайно се смутилъ и искалъ да побѣгне отъ него. Иоаннъ се спустналъ подиръ него, съ жалостни думи отъ обичъ го ободрилъ, самъ го завелъ въ църква, съ него заедно дѣлилъ трудоветѣ на покаянието и се успокоилъ, само тогава, като съвършенно примирилъ съ църквата това нейно изгубено чедо. Въ послѣднитѣ години на своя животъ, св. апостолъ говорилъ само едно наставление: „дѣца обичайте единъ другиго“. Ученицитѣ го попитали: „защо ти повтаряшъ едно и същето?“ апостола отговорилъ: „това е най-необходимата заповѣдь; ако я́ испълните, то всичкийтъ Христовъ законъ ще испълните“. Прочее, като горѣлъ къмъ всички съ християнска любовь, великийтъ апостолъ билъ строгъ къмъ лжеучителитѣ. Въ едно обществено здание той срѣщналъ лжеучителя Керинта, който отхвърлялъ божеството на Г-да И. Христа. „Да отидемъ по-скоро отъ тука, казалъ апостола на ученика си, азъ се боя, да не би да падне на насъ това здание“. Въ второто си послание, св. апостолъ пише: „Кто приходитъ къ вамъ и не приноситъ сего [Христова] ꙋчениѧ, того не принимайте въ домъ и не привѣтствꙋйте его, ибо привѣтствꙋющий его ꙋчаствꙋетъ въ злихъ дѣлахъ его“. (Второ посл. стр. 10, 11). Св. Иоаннъ Богословъ, единъ отъ апостолитѣ, е умрѣлъ отъ мирна смърть на 105 години.

§ 19.

Св. Апостолъ Иуда.

Св. ап. Иуда съ презиме Таддей или Левий, се нарича също братъ, т. е. роднина на Господа. Той билъ същий братъ на ап. Иакова и единъ отъ 12-тѣ апостоли. Св. ап. Иуда е написалъ съборно послание. Въ него св. ап. желае да предпази вѣрующитѣ отъ лъжливитѣ учители, които проповѣдвали, че Богъ е благъ (добъръ) и неще накаже човѣцитѣ за тѣхнитѣ лоши наклонности и грѣхове. Св. ап. Иуда проповѣдвалъ въ Азия, особенно въ странитѣ Персия и Армения, и въ послѣднята приелъ мъченическа смърть.

§ 20.

Трудоветѣ на другитѣ апостоли.

Св. Андрей Първозванний, братъ на ап. Петра, проповѣдвалъ по брѣговетѣ на Черно Море, по р. Днѣпръ, влизалъ въ предѣлитѣ на Руссия, благословилъ Киевскитѣ гори, забилъ на тѣхъ кръстъ и предсказалъ бъдъщето просвѣщение на Руссия съ християнската вѣра. Въ Византия ръкоположилъ епископъ Стахия, единъ отъ 70-тѣ апостоли. Въ гр. Патрасъ въ Ахаия претърпѣлъ мъченическа смърть.

Св. апостолъ Иаковъ Заведеевъ проповѣдовалъ въ Иерусалимъ и първъ отъ апостолитѣ пострадалъ за Христа. Иудейский царь Иродъ Агриппа заповѣдалъ да му отсѣчатъ главата. Нѣкой си еврей Иосия като довелъ апостола на сѫдилището, толкова билъ трогнатъ отъ мъжеството и кротостьта на св. Иакова, що самъ се обявилъ християнинъ и билъ обезглавенъ заедно съ него.

Св. апостолъ Филиппъ проповѣдвалъ въ Грьция, въ Арабия, въ Египетъ. Послѣднето врѣме отъ живота е прекаралъ въ фригийский градъ Иераполь, гдѣто за проповѣдьта христова и приелъ мъченическа смърть.

Святитѣ апостоли Вартоломей и Тома проповѣдвали въ Партия и Индия; Маттей — въ Египетъ и Етиопия, Иаковъ Алфеевъ проповѣдвалъ въ Сирия и Египетъ и всички приели за Господа Иисуса Христа мъченическа смърть.

§ 21.

Общий поглѣдъ на проповѣдьта на св. апостоли.

Св. апостоли испълнили завѣщанието на Господа Иисуса Христа и распространили святото Евангелие по всички крайща на тогавашний извѣстенъ мӥръ. Преимущественното поприще на тѣхната проповѣдь е била римската империя, която съединяла подъ свое владичество много народи отъ всitѣ три части на свѣта; нъ вече въ самото начало на проповѣдьта, апостолитѣ преминали границитѣ и на тая голѣма империя, напр. Андрей преминалъ Дунава и проникналъ до Скититѣ. Маттей отишелъ въ Абиссиния и оттамъ въ Индия.

Непосрѣдственний ръководитель на проповѣдьта св.-апостолска е билъ самъ Духъ Святий. По предсказанието, изрѣчено на ап. Петра, той ги водилъ тамъ, кѫдѣто тий не предполагали и нежелали да идатъ. Така напр. Петра Той повикалъ да открие вратата на вѣрата въ язичницитѣ, на Павла показалъ пѫть въ най-просвѣщеннитѣ страни на Европа.

Св. апостоли проповѣдвали преимущественно въ голѣмитѣ централни градове (Антиохия Сирийска, Ефесъ, Атини, Коринтъ, Александрия, Римъ), и отъ тука вече св. вѣра се распространявала въ околнитѣ страни. За успѣха на проповѣдьта спомагали распрьснуванието на Евреитѣ, господството на грьцкий язикъ, распространението на римската империя, отсътствие на голѣми войни и сравнително спокойното и мирно състояние на народитѣ. При такива условия центритѣ на наукитѣ, искуствата, на търговията, ставали заедно и центрове на християнството.

Трудоветѣ на проповѣдьта св. апостоли дѣлили съ своитѣ ученици или спътници, каквито са били напримѣръ, на св. Павла: Варнава, Тимотей, Сила или Силуанъ, Лука, Титъ, Епафрасъ, Аристархъ и др., на ап. Петра — Маркъ, на Иоанна — Поликарпъ и Игнатий Богоносецъ, на Андрея — Стахии, които тий поставили епископи за това, за да довършатъ недовършеното отъ тѣхъ и да поставятъ по всичкитѣ градове пресвитери. По такъвъ начинъ св. апостоли още при животътъ си приготвили си преемници и продължатели на своето велико дѣло.

И на конецъ св. апостоли така малко се погрижили за славата на своитѣ подвиги, щото вече въ 4-ийтъ вѣкъ нѣмало твърди и опрѣделенни предания, гдѣ тий са се трудили. А въобще неясностьта и бъркотията на преданията за проповѣдьта на св. апостоли, за исключение на това, що самъ Духъ Святий е благоволилъ да открие намъ чрѣзъ св. дѣеписатель Лука и въ посланията апостолски, свидѣтелствува за тази истинна, че прѣзъ немощнитѣ оръдия въ распространение на християнството се е извършило не человѣческо дѣло, а велико чудо Божие.

§. 22.

Распространение на Християнството въ II-й и III-й вѣкове.

Распространението на християнството подирь апостолитѣ продължавали тѣхнитѣ ученици: Игнатий Богоносецъ, епископъ антиохский, Поликарпъ, епископъ смирнский, Климентъ, епископъ римский, Дионисий Ареопагитъ и Кодратъ епископъ атинский и мн. др.

При преемницитѣ апостолски св. вѣра се распространявала така също както и при апостолитѣ, отъ центроветѣ къмъ околноститѣ. При това търговията и другитѣ сношения откривали по нѣкога особенни пътища за распространението ѝ. Търговията въ това врѣме особенно процвѣтала въ голѣмитѣ приморски градове на Мала Азия. Смирна, Милетъ, Ефесъ имали свои търговски колоний въ Галлия, Британия, Испания за сношения съ жителитѣ на тѣзи страни. Като се ползовалъ съ тѣзи пътища, св. Поликарпъ, епископъ смирнский, проводилъ свои проповѣдници въ Галлия и първитѣ епископи лионски св. Попилнъ и св. Ириней били по-напрѣдъ негови ученици. Отъ Галлия християнската вѣра се распространила въ съсѣдната ней Германия. Къмъ края на III вѣкъ вече били извѣстни църкви въ Триръ, Келнъ и Мецъ. Малоазийскитѣ християни распространили св. вѣра и въ Британия. Послѣ за утвърждение на св. вѣра въ тия страни се трудили епископитѣ на римската църква и спечелили голѣмо уважение въ западнитѣ църкви, като предстоятели на единственната на западъ църква, основана отъ самитѣ апостоли. Съ трудоветѣ на римскитѣ проповѣдници е утвърдено християнството въ Сѣверна Африка и Испания. Въ първата отъ тия страни съ своето християнско просвѣщение се възвисила картагенската църква, и оттукъ християнството се распространило въ Мавритания и Нумидия. Голѣми заслуги въ распространението на св. вѣра въ II и III вѣкове е оказало александрийското огласително училище. Знаменитий основатель на това училище Пантенъ, послѣ многогодишно учителство, предприелъ апостолский подвигъ — отправилъ се на Истокъ и дохождалъ до Индия. Той намѣрилъ тукъ християни които имали евангелието отъ Маттея, донесено отъ апостола на тая страна Вартоломея. Пантенъ се потрудилъ много тукъ и само при конеца на своя животъ се върналъ въ Александрия. Другъ знаменитъ началникъ на александрийската църква Оригенъ съ тая съща цѣль пътешествовалъ въ Арабия. Александрийската школа освѣнь това била разсадникъ на знаменити християнски пастири и въ борба на разнитѣ философски секти, които са имали въ Александрия своитѣ прѣдставители, много е способствовала въ тържество на християнството надъ язичеството. Подобна философско-християнска школа процвѣтавала и въ Антиохия сирийска. По такъвъ начинъ преемницитѣ апостолски въ продължение на II и III в. довършили дѣлото имъ. Святий Иустинъ мъченикъ още въ II в. могълъ да рѣче: „не остава вече въ свѣта народъ, отъ срѣдата на когото не биха се възносили молитви къмъ Отца и Създателя на всичко въ името на Иисуса Христа.“ ¹) Тертулианъ въ началото на III вѣкъ писалъ на язичницитѣ: „ний съществуваме само, тъй да рѣчемъ, отъ вчерашний день, и вече напълняме всичко: ваши градове, острови, земли, предградия, съвѣти, лагери, околии, дворове, сенати, и форуми; оставаме ви само едни ваши капища. ²)

§. 23.

Гонения на християнитѣ отъ Иудеитѣ.

Щомъ по съшествието на Св. Духъ на апостолитѣ, св. вѣра захванала да се распространява, явили ѝ се врагове въ лицето на невѣрнитѣ Иудеи. По исцѣлението на хромийтъ въ иерусалимскийтъ храмъ, св. апостоли Петръ и Иоаннъ претърпѣли тъмниченъ затворъ. Членоветѣ на Иудейский синедрионъ намислили да ги предадътъ на смърть. Само благоразумието на уважаемийтъ отъ народа законоучитель Гамалийла установило тойзи кроежь. При това повечето отъ членоветѣ въ това врѣме принадлѣжали къмъ сектата Саддукейска, които лѣгко глѣдали на дѣлата за вѣрата. Тий били апостолитѣ и, като имъ запрѣтили да говоратъ за И. Христа, ги отпустнали. Апостолитѣ се радвали, че се удостоили да приематъ безчестие за Господа И. Христа и, както въ храмътъ, така и въ домоветѣ, не преставали да проповѣдватъ за Него.

---

¹) Разговоръ съ Трифона гл. XVII.

²) Апол. XXXVII гл.

Скоро подиръ това получили преобладание въ синедриона фарисеитѣ. По своята нетърпимость тий прибѣгнали къмъ по-рѣшителни мѣрки противъ християнството. Жертва на тѣхната ненависть станалъ Св. Първомъченикъ Архидиаконъ Стефанъ. Спорѣдъ това гонение, мнозина отъ вѣрующитѣ били длъжни да оставатъ Иерусалимъ. Нъ това гонение не било продължително. Единъ отъ най-силнитѣ гонители на вѣрата Савлъ станалъ най-ревностенъ нейнъ проповѣдникъ. Римскитѣ правители спирали и задържали лошата воля на другитѣ. Иудеитѣ не могли да обявяватъ смъртни приговори безъ съгласието на прокураторитѣ, а тѣзи още се отнасяли безразлично къмъ християнството.

На 42 год. Иродъ Агриппа станалъ царь Иудейский. Като желалъ да привлече къмъ себе си Иудеитѣ, той въздигналъ гонение противъ християнитѣ: умъртвилъ св. ап. Иаковъ старший, а св. ап. Петра турилъ въ тъмница. Нъ скоро той билъ наказанъ съ тѣжка болѣсть и умрѣлъ, изѣденъ отъ черви.

Подирь смъртьта на Ирода Агриппа, Иудея, по напрешнийтъ си порядъкъ, била подчинена на римскитѣ прокуратори. Евреитѣ, ако и да ненавиждали християнитѣ, не могли много да имъ врѣдътъ. Примѣръ на безсилната злоба еврейска видимъ въ историята на съдътъ надъ св. ап. Павла. Въ 62 год. нѣмало управитель въ Иудея: прокураторътъ Фестъ умрѣлъ, а неговий преемникъ Албинъ не бързалъ да дойде изъ Александрия. Съ преривътъ на римската власть се въсползовалъ първосвященникътъ Ананъ и въздигналъ гонение срѣщо църквата. Въ това врѣме приелъ мъченическа смърть ап. Иаковъ. Нъ наконецъ мѣрата на Божието дълготърпѣние се напълнила, и престъпнийтъ народъ Иудейский билъ длъженъ да понесе наказанието. Въ 67 год. се захванала бѣдствена война на Иудеитѣ съ Римлянитѣ, и тий, като отдѣленъ народъ, паднали.

§ 24.

Падение на Иудейтѣ

(67 — 135 г. под. Р. Хр.).

(Значение на падението на Иудеитѣ въ историята на църквата).

Падението на Иудейтѣ има важно значение въ Историята на църквата. 1) Тукъ се испълнили пророчествата на Моисея, Данийла и на другитѣ пророци и словата на Г-да И. Христа, който предсказалъ, че Иерусалимъ ще бъде обиколенъ съ врагове, и на мѣстото на храмътъ неще остане камъкъ на камъкъ. 2) Тукъ виждаме праведното наказание Божие, което постигнало народътъ Иудейский за христоубийството и убивание пророцитѣ и апостолитѣ. 3) Въ разрушението на Иерусалимъ и на храмътъ се извършило самото дѣло (фактически) прекратяванието на Вѣтхий Завѣтъ, определенно съ словата на Г-да Иисуса: „сиѧ єсть кровь Моѧ Новаго Завѣта“ и съ постановлението на апостолскийтъ съборъ. Сега вече Евреитѣ нѣматъ храмъ, не принасятъ жертва, и вѣрата имъ ги не привожда къмъ спасение. Наконецъ 4) падението на Евреитѣ има особенно отношение къмъ послѣдната съдба на всичкийтъ свѣтъ. Господь Иисусъ Христосъ въ своето предсказание съединилъ разрушението на Иерусалимъ съ онова разрушение на мӣрътъ, което има да послѣдва въ конецътъ на вѣковетѣ, тъй що първото се являва като че ли образъ на послѣднето (Мат. XXIV). Заради това християнската мисьль съ особенно внимание всякога се е отнасяла къмъ подробноститѣ на тъзи предсмъртна борба и страданията на еврейский народъ, като е предвиждала въ тѣхъ образи за послѣднитѣ врѣмена на мӣрътъ.

(Видимитѣ причини на Иудейската война)

Видимитѣ причини за падението на Иудеитѣ били: Омразата на Иудеитѣ къмъ Римлянитѣ и жестокостьта на римскитѣ прокуратори къмъ Евреитѣ. Като считали себѣ си за народъ избранъ, семѣ Авраамово, Евреитѣ никакъ не могли да се примирътъ съ мисьльта си за подданството на язичницитѣ. Между тѣхъ се образовала особенна партия Зилоти или ревнители, които борбата съ Римлянитѣ почитали за священно дѣло, задача на всичкийтъ животъ. Тѣзи Зилоти били главнитѣ двигатели и на послѣднето въстание на Евреитѣ противъ Римлянитѣ. Римскитѣ прокуратори отъ своя страна жестоко постъпяли съ Иудеитѣ, притѣснявали ги съ налози, безъ всѣка нужда оскърбявали тѣхното религиозно чувство, напримѣръ, поставили Римскитѣ орли на Иерусалимскийтъ храмъ. Особенно станали ненавистни на Евреитѣ Пилатъ и послѣднитѣ два прокуратора Албинъ и Гессий Флоръ. Голѣмитѣ жестокости на Гессий Флора съвършенно повдигнали Еврейтѣ на въстание. Къмъ всичко това се присъединили напрѣгнатитѣ чекания на Мессия. Еврейтѣ били убѣдени че, Мессия мъгновенно ще се яви въ храма при свойтъ избранъ народъ и ще го поведе противъ Римлянитѣ. Впрочемъ, като обяснява съ тѣзи причини всеобщото поголовно въстание противъ Римлянитѣ, Иудеискийтъ историкъ се съзнава, че нѣкоя си нещастна сила влѣкла народа къмъ погибель, и види въ това Божието прѣдопредѣление.

(Знамения прѣдъ Иудейската война).

Всѣкога въ врѣмена прѣди велики бѣдствия и граждански преврати народитѣ настрьхнало се приглѣждатъ къмъ явленията на видимата природа, видѣщи въ тѣхъ предзнаменование на своитѣ исторически съдби. И Евреитѣ съ напрѣгнато внимание слѣдили подирь необикновеннитѣ явления, които предзнаменували за тѣхъ нещастната тѣжка катастрофа. По свидѣтелството на Иосифа Флавия, единъ пъть нощемъ, около цѣлъ часъ, въ храмътъ билъ се видѣлъ свѣтъ, подобенъ на дневнийтъ; на праздникътъ Пасха мѣднитѣ въсточни врата на храма, които трудно отваряли 20 души, се растворили сами; на праздника Петдесетница въ храма се чулъ необикновенъ шумъ като отъ стъпки на много народъ отстъпающщ отъ храма, и ясно се раздалъ гласъ: „да се махнемъ отъ тукъ.“ Цѣлата година се явявала надъ Иерусалимъ комета въ видъ на мечь; освѣнъ това въ облацитѣ се глѣдали тълпи отъ конници които се сражавали на бойни колесници. Прѣди 4 год. до войната единъ Евреинъ по име Иисусъ, като да билъ вдъхнувенъ отъ горѣ, наченалъ да крѣщи, ходѣйки по градътъ: горко на Иерусалима, на храмътъ и пр., и продължавалъ зловѣщитѣ си предсказания въ течение на 7 год. На конецъ гръмогласно извикалъ: *горко и на менѣ.* и въ същата минута билъ убитъ съ камькъ, хвърленъ отъ нѣкого изъ обсаждачитѣ на Иерусалимъ. — Прочее и отъ Г-да било предсказано че преди разрушението на Иерусалимъ ще бъдътъ страшни явления и голѣми знамѣния на небото (Лук. XXI. 11).

Въстанието на Евреитѣ противъ Римлянитѣ.

Въстанието на Евреитѣ избухнало въ 67 г. Тий обиколили крѣпостьта, гдѣто се намиралъ римский гарнизонъ и когато, измъчени отъ гладъ, римскитѣ войски се предали на Евреитѣ, то, като не обърнали послѣднитѣ внимание на обѣщанната безопасность, клѣтвопрестъпно били всички исклани отъ тѣхъ. Римскийтъ проконсулъ Кестий-Галлъ, който живѣлъ въ Антиохия, вдигналъ се въ Палестина, за да подави въстанието. Еврейтѣ сполучили да отбиятъ прѣднитѣ рѣдове на войската му. Кестий-Галъ отстъпилъ. Това имало двѣ послѣдствия: 1, Еврейтѣ твърдѣ много се поголѣмили отъ тойзи успѣхъ и съвършенно били увѣрени, че сега е настъпилъ конецъ на тѣхното робство; 2, Християнитѣ като си напомняли заповѣдьта на Г-да, като видатъ мързостьта на запустяванието въ храмътъ да бѣгатъ вънъ отъ градътъ, се въсползовали съ отстъпванието на Кестия и се отдалечили въ-заиорданскийтъ гр. Пелла, така щото никой отъ тѣхъ непострадалъ въ врѣме на бѣдственната обсада на Иерусалимъ.

Бѣдствията отъ войната.

Императоръ Неронъ, като чулъ за съпротивлението на Еврейтѣ срѣщу Кестия, испратилъ въ Палестина добрийтъ си пълководецъ Веспасиана съ многочисленна войска. Веспасианъ покорилъ Галилея и пристъпилъ до Иерусалимъ. Нъ тука сирийскитѣ войски го провъзгласили римский императоръ. Веспасианъ се върналъ въ Римъ и дѣлото на обсадата предалъ на сина си Тита. Титъ, като знаялъ, че въ Иерусалимъ, по случай на праздникътъ Пасха се стекли твърдѣ много Евреи (повече отъ два милиона), и като желаялъ да пресѣче подвоза въ Иерусалимъ на хранитѣ, обиколилъ всичкийтъ Иерусалимъ съ стѣна, тъй щото ни да излѣзе нѣкой отъ тамъ, ни да влѣзе нѣкой е могълъ. Въ Иерусалимъ се захванали страшнитѣ бѣдствия: хранитѣ били скоро изѣдени и настъпилъ страшенъ гладъ. Иосифъ Флавий расказва страшенъ случай, впрочемъ предсказанъ отъ пророка Мойсея, какъ една майка мъчена отъ гладъ, заклала и изѣла своето новорожденно дѣте. Развили се болѣсти; человѣци умирали множество; нѣмало кой и гдѣ да ги погрѣбава. Повече отъ 150,000 трупове били исхвърлени само изъ едни отъ градскитѣ врата. Доведени до крайность, Иудейтѣ бѣгали вънъ отъ градътъ, нъ падали въ ръцѣтѣ на Римлянитѣ, които ги распиняли на кръстове. Повече отъ 500 кръстове стояли около градътъ съ распяти Иудеи. Испълнило се съ точность: „Кровь Его (Господа Спасителя) на насъ и на чадахъ нашихъ“! Наконецъ недостигнали дървета за кръстове. Титъ заповѣдалъ да приймать бѣжанцитѣ и да имъ даватъ храни; нъ, измъчени отъ гладъ, Иудеитѣ съ такава жадность се хвърляли на хлѣбътъ, щото отъ пресищение умирали. Подиръ дълговрѣменната обсада и безполѣзнитѣ преговори за предание, Титъ назначилъ пристъпъ, нъ заповѣдалъ на войницитѣ да упазятъ храма, който ся считалъ чудо на искуството. Римскитѣ войници превзели градътъ подиръ страшни усилия, нъ храмътъ не билъ упазенъ. Отъ нечаянно хвърлената главня зданието се запалило (10-й Августъ 70 г. под. Р. Хр). Иерусалимъ билъ разрушенъ. — Въ память на прежното величие отъ св. градъ била оставена само часть отъ западната стѣна и 3 башни. Титъ се изумилъ, като видѣлъ, какви твърдини му се удало да превземе и да разруши, и неприелъ обикновеннитѣ народни поздравления по случай на побѣдата, като признавалъ себе си само оръдие на Божийтъ гнѣвъ.

Страшна била участьта на Евреитѣ, които доживѣли да видатъ падението на своя роденъ градъ. Дванадесять хиляди человѣци умрѣли отъ гладна смърть въ първото врѣме подиръ превзиманието на градътъ, прѣди да може Титъ да направи какви годѣ распореждания за останалитѣ живи жители. Главнитѣ мятежници били наказани съ смърть. Седемь стотинъ хубавци юноши били избрани за украшение на триумфа за влизанието на побѣдителя въ Римъ. Много Евреи били пратени на работа въ рудницитѣ и продадени въ робство на пазаритѣ въ Азия, Африка и Европа. Числото на всичкитѣ загинали въ врѣме на нещастната война Иосифъ Флавий полага повече отъ миллионъ.

Опитвание на Варкохеба.

Подиръ 65 год. Евреитѣ пакъ въстанали противъ Римлянитѣ подъ предводителството на Варкохеба (синъ на звѣзда) и отново били усмирени отъ Римлянитѣ. Императоръ Адрианъ заповѣдалъ съвършенно да разрушатъ Иерусалимъ и да преминатъ съ плугъ по улицитѣ му, въ знакъ на съвършенното уничтожение на града. На развалинитѣ на Иерусалимъ била основана римска колония «Елия Капитолия», а на Иудеитѣ, подъ страхъ на смъртно наказание, било запрѣтено да приближаватъ до нея. Само въ единъ день (именно 10-й Августъ — деньтъ на изгорянието на първийтъ храмъ отъ Навуходоносора и вторий отъ Римлянитѣ) имъ се дозволявало, за извѣстна плата, отъ далечь да поглѣднатъ на своята бивша столица, надъ вратитѣ на която било поставено изображението на ненавистното имъ животно.

Впрочемъ Иудеитѣ не се вразумили отъ страшното наказание, което ги постигнало. Тѣхнитѣ раввини намирали причината на небеснийтъ гнѣвъ въ това, що Евреитѣ малко се потрудили за испълнението на обрядовийтъ законъ Моисеевъ. Въ Тивериада, гдѣто по разрушението на Иерусалимъ се отдалечили по́-първитѣ отъ Евреитѣ, се образовала школа, въ която тази привязанность къмъ мъртвата буква, къмъ обряда безъ разумѣние на неговото значение, достигнала до висшето развитие и намѣрила своето пълно изражение въ Талмуда.

Талмуда заключава въ себѣ си 2 части: Мишна и Гемара. Въ 1-вата са събрани преданията, които, като че идатъ отъ найдрѣвни врѣмена; въ 2-рата — тълкувание на разни раввини. Това направление, извѣстно подъ име раввинизмъ, съвършенно отдалечило Евреитѣ отъ Христовата вѣра.

§. 25.

Причини за гонението на христианитѣ отъ язичницитѣ.

Когато се свършили гоненията на църквата отъ страна на Иудеитѣ, захванали се страшни, които се продължили 2 вѣка и $^1/_2$, гонения отъ язичницитѣ.

Главната и обща причина на язичницитѣ — е тази съвършенна противоположность на учението христианско на утвърденитѣ обичаи, нрави и взглядове на язичеството. Язичницитѣ търпѣли всѣкаква вѣра, стига само тя да имъ не бърка да си живѣятъ по старому. Христианската вѣра въ всичко измѣнявала начинътъ на живота. Намѣсто егоизмъ — проповѣдвала любовь; намѣсто гордость туряла смирение; на мѣсто раскошътъ, който достигналъ въ римската империя до страшни размѣри, изисквала въздържание и пость; искоренявала многоженството; възвисила значението на робитѣ; викала богатитѣ къмъ милосердие и благотворность. Тъзи борба на новитѣ начала съ старитѣ язически порядки била толкози голѣма, щото расклатила зданието на римската империя. Старийтъ и́ организмъ неможѣлъ да задържи силитѣ на новото учение и билъ дълженъ да се распадне. На нейното мѣсто, по промисьльтъ Божий, се вдигнали отъ дълбочината на Азия нови народи. Въ врѣме на борбата христианството съ язичеството, неизброими тълпи бързали да навлѣзътъ въ границитѣ на грько-римскийтъ мі́ръ, и въ тѣхнитѣ млади сърца тамъ съ всичката си сила положило влиянието си новото христианско учение.

При тази обща причина, ненавистьта на язическийтѣ мйръ къмъ християнството, дѣйствували частни причини отъ страна на простийтъ народъ, на образованата публика, отъ страна на жрьцитѣ, на оракулитѣ и отъ страна на други привьрженници на старийтъ порядъкъ, и наконецъ, отъ областнитѣ правители и императоритѣ.

Простийтъ народъ видѣлъ, че християнитѣ се отдѣляватъ отъ него по вѣра, по образътъ на живота, и тълкувалъ това, по своитѣ груби понятия врѣдно за християнитѣ. Напр.: християнитѣ не приносили язически жьртви,— за това ги наричали безбожници; християнитѣ не участвовали въ язическитѣ увеселения, противни на тѣхната нравственность, — за това ги наричали врагове на человѣческийтъ родъ, человѣконенавистници. При това простата масса, както често бива въ подобни случаи, ставала и смѣло оръдие на враговетѣ на християнството, които се скривали задъ нея. Ставали ли нѣгдѣ общественни бѣдствия, напр. суша, епидемия; — жрьцитѣ и оракулитѣ обвинявали за тѣхъ християнитѣ, които, като че ли, за непочитание боговетѣ навлѣкли на всичкитѣ страни гнѣвътъ имъ: и ето кръвожадната разярена тълпа се повдига противъ тѣхъ. Даже се образувала въ този родъ латинска пословица „не валятъ дъждове по причина на християнитѣ.“ Опустошителнитѣ нападения варварски, които са захванали въ III-й вѣкъ, силно беспокоили язичницитѣ. Тий стоваряли вината на християнитѣ и въ тѣзи нападения, и по тѣхний поводъ не веднъжъ се раздавалъ викъ: „на львитѣ християнитѣ.“

Образованнитѣ человѣци изъ римското общество отначало съ презрѣние глѣдали на християнската вѣра. Тъй като болшинството на християнитѣ въ първото врѣме принадлѣжало къмъ простийтъ народъ; то това едното било достатъчно за това, за да хулятъ новата вѣра. Аристократическийтъ духъ на Римлянитѣ се смущавалъ, че человѣци прости и неучени се зиматъ да разсъждаватъ за божественни предмѣти, които по́-високо стоятъ отъ тѣхното происхождение и образование, и презиратъ това що е казала за тѣзи предмѣти почтенната аристократическа старина. Въобще язичницитѣ, по своята гордость, немогли да си обяснятъ, какъ е възможно да вѣрватъ въ распятийтъ на кръстъ Величието на любовьта на Господа, който е предалъ Себе си на кръстна смърть за всички, имъ се показало по тѣхнийтъ ослѣпенъ умъ безумие. Подиръ това, като виждали съ каква твърдость преносятъ християнитѣ свойтѣ страдания, захванали да говоратъ, че това е слѣпъ и врѣденъ фанатизмъ. Даже такива учени, като Тацитъ и Плиний младий, наричали християнството суевѣрие, първийтъ — „пагубно,“ вторийтъ — „грубо и безмѣрно.“ Послѣ, когато това въображаемо суевѣрие захванало да подкопава самитѣ основи на язичеството, явили се писатели, които се трудили отъ учена точка зрѣние да опровъргнатъ и унизятъ християнството. Нъ противъ тѣзи се явилъ цѣлъ рѣдъ даровити и просвѣтени християнски писатели, които раскрили и доказали безмѣрното прѣвъсходство на християнството прѣдъ язичеството. Язическитѣ философи, като усѣщали свойта слабость въ борбата съ християнскитѣ апологети, често търсили съвършенно противоположни за философията срѣдства за защита, като измислювали лъжливи обвинения противъ тѣхъ и възбуждали срѣщу тѣхъ царие и управители.

А особенно зли клѣвети противъ християнитѣ излизали изъ срѣдата на язическитѣ жреци, прорицатели, правячитѣ на идолитѣ, въобще отъ срѣдата на тѣзи тъмни личности, които съ продължение на язическийтъ култъ съединявали своитѣ интереси. Християнитѣ обвинявали, напримѣръ, като че ли въ своитѣ събрания тий се прѣдавали на развратъ, пиятъ кръвь младенческа и пр. Оракулитѣ се ползовали съ суевѣрието на язическитѣ царие и правители, съ което всѣкъкъ ги въоружвали противъ християнитѣ. Защо била несполука на войната, защо боговетѣ провождатъ суша, многодъждие, моръ, защо оракулътъ не отговаря на питанието императорско или на пълководеца; — всичката вина за това се сваляла на християнитѣ. Едни отъ най-злитѣ распространители на клѣветитѣ срѣщу християнитѣ били невѣрнитѣ Евреи.

Тий изливали на беззащитнитѣ християни злобата, която кипяла въ сърдцата имъ по поводъ на разни бѣдствия, които паднали на тѣхъ подиръ разрушението на Иерусалимъ. Когато тълпата народна викала: смърть на християнитѣ; тий бързали да влачатъ дърва и трѣски за костритѣ, на които приимали смърть святитѣ мъченици.

Въ числото на основнитѣ закони на римската империя съществувалъ единъ законъ, съ когото се запрѣщавало ввождание на каквато и да била нова вѣра и се опредѣлявало да се провожда на заточение всякой такъвъ нововводитель въ отношение къмъ вѣрата, ако той е отъ висшето съсловие, и да се подвъргнува на смъртно наказание ако той е отъ низшето. Римското Правителство испърво не прилагало тоя законъ къмъ християнитѣ, защото ги смѣшвало съ Иудеитѣ, а иудейската вѣра влизала въ числото на старитѣ вѣри позволени отъ законътъ. Нъ Иудеитѣ, ненавистници на вѣрата, издавали християнитѣ като проповѣдници на ново учение, и язичницитѣ изисквали отъ правителитѣ прилагание на горѣказаннийтъ законъ къмъ християнитѣ, като проповѣдници на чужди богове (Дѣян. XVI, 21; XVII, 18). По слѣдствие на това и императоритѣ и римското правителство захванали да подозрѣватъ християнитѣ въ враждебни планове противъ тѣхъ. Християнитѣ не присътствовали при различни церемонии, свързани съ военната и гражданска служба, напр. некадили тимянъ предъ боговетѣ на императоритѣ, не се клѣли въ името на кесаритѣ, не почитали храмоветѣ, въздигнати въ тѣхна честь. Всичко това се приимало за презрѣние къмъ царската власть и къмъ общественното благосъстояние на господарството. Ягкостьта на братскийтъ съюзъ на християнитѣ, недостъпностьта на тѣхнитѣ богослужебни събрания за язичницитѣ възбуждали и усилвали подозрѣнията относително до тѣхнитѣ опасни стрѣмления за господарството. Что са това за человѣци? подозрително говорили язичницитѣ: гдѣто и когато би се тий срѣщали изведнъжъ познаватъ единъ другиго, ставатъ приятели и готови единъ за другиго на пожертвование даже до смърть!

Наконецъ императоритѣ дошли до убѣждение, че цѣлостьта на римската империя е свързана съ съхранението на языческата религия, и че скорото распространение на християнството заплашва въ едно и същото врѣме падание на язичеството и разрушение на самата империя. Подъ влияние на тия убѣждения, тий издавали закони за съвършенното истрѣбление на християнството и за достигание на тази цѣль не се ограничавали въ мѣркитѣ си.

§ 26.

Гонение на християнитѣ отъ язичницитѣ въ продължение на първитѣ три вѣка.

Историята на гоненията противъ християнитѣ въ първитѣ 3 вѣка може да се раздѣли на слѣдующитѣ периоди: 1) Римското правителство въ първийтъ цѣлъ вѣкъ не обръщало особенно внимание на распространението на християнството, и ако християнитѣ се подвъргаватъ на гонения, то е вслѣдствие на личнитѣ побуждения отъ страна на императоритѣ, а не по съображения правителственни. 2) Въ начало на 2-й вѣкъ се въздигатъ гонения противъ християнитѣ по правителственни съображения; нъ тѣзи гонения дълго врѣме иматъ случаенъ характеръ и зависятъ отъ произвола на правителитѣ, отъ взглядоветѣ и характера на господаритѣ. Императоритѣ по отношение къмъ християнитѣ държатъ непостоянна политика: ту жестоко ги прѣслѣдватъ, ту сами се страхуватъ отъ своитѣ жестокости и прибѣгнуватъ къмъ пó-лѣгки мѣрки. Нѣкои императори съвсѣмъ не гонили християнитѣ и въ спокойното това мѣждуврѣмие тий си въздигали храмове, и вѣрующитѣ подиръ жестокитѣ гонения си почивали за да се приготвятъ още къмъ нови ужаси. 3) Отъ $^1/_2$ ната на 3-й вѣкъ гоненията зиматъ по-напрѣгнатъ и ожесточенъ характеръ. Християнството се преслѣдва, като враждебна секта на империята, съ цѣль за съвършенното ѝ искоренявание. Такова е било особенно послѣдното гонение, подирь което послѣдвало тържеството на християнството.

Гонения по лични, а не по правителственни побуждения на императоритѣ.

Първитѣ два императора Тиберий (17 до 34 год.) и Кай Калигула (38—44) не били християнски гонители Императоръ Клавдий (42—56) изгонилъ Евреитѣ отъ Римъ за наклонностьта имъ къмъ възмущения. Тукъ въ числото на Евреитѣ, пострадали много християни, ако и указътъ на Клавдия не се отнасялъ собственно къмъ тѣхъ. Първийтъ отъ императоритѣ, който укръвавилъ ръцѣтѣ си съ кръвьта на християнитѣ, е билъ извѣстнийтъ съ своитѣ злодѣйства Неронъ (15—69). Въ главата на тойзи тиранъ, който ималъ претенцията за искусенъ артистъ и художникъ, дошла безумна мисьль да преустрои Римъ по новъ планъ, и той заповѣдалъ да го подпалатъ въ тѣзи мѣста, които особенно му се не харесвали. Избухналъ страшенъ пожаръ, който се продължилъ повече отъ недѣля, и изгорѣли 4 най-населени квартала отъ столицата. Массата народна се развълнувала и искала виновницитѣ на бѣдствието. Появили се слухове за подпалванието и се узналъ главнийтъ виновникъ на злото. Въ това врѣме вече толкова била омразата силна къмъ християнитѣ, що Неронъ побързалъ да свали на тѣхъ вината за пожарътъ и захваналъ да свирѣпствува надъ тѣхъ съ особенна жестокость. Християнитѣ зашивали въ кожи и хвърляли за раскъсвание на звѣроветѣ въ цирка, распинали на кръстове, обличали съ дрѣхи отъ горѣщи вещества, забивали на остри колове и запаляли въ градинитѣ Неронови въ врѣме на нощнитѣ народни увеселения. Неронъ самъ се расхождалъ въ колесница между горѣщитѣ страдалци по странитѣ на пътя. При Нерона се украсили съ мъченически вѣнци апостолитѣ Петръ и Павелъ. Подирь мирнитѣ за църквата царствования на Веспасиана (70—79) и Тита (79—81), се явилъ вторий жестокъ гонитель Домицианъ (81—96). Тойзи императоръ гонилъ християнитѣ по жажда за пари и по крайна подозрителность. Неговата злоба особенно преслѣдвала богатитѣ человѣци, иманието на които, въ случай на тѣхното изгнание и смърть, постъпяло въ неговата касса. Веднажъ той чулъ, че въ Палестина живѣятъ роднинитѣ на Г-да И. Христа, които чекатъ Неговото пришествие, и заповѣдалъ да ги доведатъ въ Римъ. Това са били внуцитѣ на св. ап. Иуда, братъ Господенъ. Подозрителнийтъ царь само тогава се успокоилъ, когато се увѣрилъ въ тѣхната крайна бѣдность (по дрѣхитѣ, загорѣлитѣ лица и по затвърдѣлата кора на работническитѣ имъ ръцѣ) и узналъ, че тий чякатъ не земно, а небесно царство. При Домициана св. ап. Иоаннъ

Богословъ билъ страдалъ въ Римъ и прѣтърпѣлъ затворъ. Благородниятъ императоръ Нерва прекратилъ това гонение.

Гонения по правителствении възглядове, нъ безъ опредѣленъ характеръ и цѣль.

Отъ врѣмето на императора Траяна (98—117 г.) се захващатъ преслѣдвания противъ християнитѣ по възгледове правителственни, нъ съ различни колебания и безъ ясно-опредѣлена цѣль. Траянъ, като ималъ прѣдъ видъ христанитѣ, подновилъ старийтъ указъ противъ тайнитѣ общества. На основание на тойзи законъ проконсулътъ на мала-Азия Плиний младий захваналъ да предава на смърть всичкитѣ обвиняеми въ християнство; нъ като билъ дошелъ въ недоумѣние спорѣдъ голѣмото число на обвиняемитѣ, просилъ отъ Траяна нови укази. Траянъ заповѣдалъ: да не търсатъ християнитѣ, а ако нѣкой се попадне и се обвини въ християнство спорѣдъ съдебнийтъ порядъкъ, такъвъ да се накаже съ смърть. [1]) При императора Адриана (117—138) захванало да влиза въ обичай простолюдието при разни язически тържества да иска смъртни наказания на християнитѣ. Императорътъ издалъ указъ противъ такива насилия, нъ законитѣ Траянови дѣйствували и при него. Освѣнъ това, Адрианъ тѣжко оскърбилъ християнитѣ, като подиръ разрушението на Иерусалимъ поставилъ на Голгота храмъ на Венера. При императоръ Антонинъ Пий (138—161) язическото простолюдие силно се вълнувало противъ християнитѣ по поводъ на разни общественни бѣдствия (гладъ, разливание на Тибъръ, землетресения въ Грьция и въ мала-Азия). Императорътъ здържвалъ яростьта на язичницитѣ и на конецъ съ единъ отъ своитѣ едикти въспиралъ да обвиняватъ християнитѣ за това само, че тий са християни.

Гоненията, по видимому, се прекратили, нъ съ въцаряването на Марка Аврелия (161—180) тѣ се захванали съ нова сила. Тоя господарь билъ философъ и именно стоикъ. Ослѣпенъ съ свойта учена гордость, той ненавидѣлъ християнитѣ за тѣхното, по негово мнѣние, суевѣрно учение и почиталъ за свой дългъ всѣкакъ да ги исправлява отъ мислимитѣ имъ заблуждения. До сега римското правителство не разисквало християнитѣ, сега захванало да ги търси, и въведена била система испитни съ разни мъчения за да ги принудятъ да се отричатъ отъ вѣрата. Никогашь въ предишнитѣ гонения нѣмало толкози мъченици, както сега: бивало тъй, щото тѣлата на измъченитѣ християни лѣжали съ масси по улицитѣ на градоветѣ. Синътъ на Марка Аврелий императоръ Коммодъ (180—191) не гонилъ християнитѣ. Нъ гонението пакъ се възобновило при императора Септимий Северъ (193—211). Той отначало билъ благосклоненъ къмъ християнитѣ за това, че единъ отъ тѣхъ по име Прокулъ, чрѣзъ помазание съ иелей го исцѣрилъ отъ болѣзнь; нъ послѣ зелъ да се измѣнява въ мислитѣ си за тѣхъ и да ги смѣшува съ беспокойнитѣ Евреи. Подъ влиянието на такова убѣждение, той запрѣтилъ подъ страхъ на смъртно наказание преминуванието изъ язичество както въ иудейство, тъй и въ християнство. Враговетѣ на християнството като се въсползовали отъ миналитѣ и тѣзи нови укази и захванали ожесточено да преслѣдватъ християнитѣ. Гонението се продължавало и при синътъ му Каракалла (211—219). Нъ при послѣдующитѣ императори, отъ начало на царуванието на Маркиана и въ царуванието на Филиппа Аравитянина, (219—249) църквата се наслаждавала съ миръ, освѣнъ въ кратковрѣменното царувание на Максимина Тракианина (235—238). И тойзи господарь гонилъ християнитѣ не толкова отъ омраза, отколкото по ненавистъ къмъ предшественника си (Александра Севера), който имъ билъ покровитель. Въ продължение на тия почти 30 години спокойни, святата вѣра така се распространила, щото нѣмало градъ въ Римската империя, гдѣто да нѣмало християни.

---

[1]) Удивителна прѣсъда, пише единъ отъ християнскитѣ апологети — Тертуллианъ: ако ти наказвашь християнитѣ, то защо ги и не търсишь? А ако ги не търсишь като невинни: то защо ги и наказвашь? (Апол. С. 2).

Гонения съ особенно ожесточение и съ цѣль за съвършенното искоренение на християнитѣ.

Съ въскачванието на престола на Декия Траяна (249—251 г.) отново се захванало гонение и гонение такова, което съ сила, настоятелность и обширность превъсходило всички предидущи гонения. Декия убѣдили, че цѣлостьта на господарството неразривно е свързана съ язичеството, и Декий се рѣшилъ да уничтожи християнството. Постановено било, да се явятъ християнитѣ въ опредѣленъ день въ извѣстна область за пренасяние на язическа жъртва. Който се не явилъ, тогова търсили; ако го намѣрили, мъчили го съ забавна смърть, като го принуждавали да се отрѣче отъ Христа; който се избавялъ съ бѣгство, тогова лишавали отъ имѣние и граждански права. За счастие, това страшно гонение било непродължително: Декий на втората година на царованието си билъ убитъ на война съ Готтитѣ, и при неговий преемникъ Галла (252—253) ставали само части възмущения отъ простий народъ противъ християнитѣ по поводъ на страшната морова язва (смъртность). При императора Валериана (253—260) гонението било направено преимуществено противъ епископитѣ, священницитѣ и диаконитѣ, въобще срѣщо служителитѣ на църквата. Валерианъ заповѣдалъ отпърво да ги пращатъ на заточение, като се надѣялъ, че безъ тѣхъ ще се разстроятъ християнскитѣ общества. Нъ епископитѣ и отъ заточенитѣ мѣста (както напр. Киприанъ, епископъ картагенский, Дионисий александрийский) намирали възможность да управлявать своитѣ паства и въ същото врѣме распространявали святата вѣра въ мѣстата на своето заточение. Като видѣлъ безполезностьта на тъзи мѣрка, Валерианъ заповѣдалъ да убиватъ священнослужителитѣ църковни. Въ същото врѣме обърналъ своитѣ жестоки мѣрки противъ знатнитѣ жени, чиновници, които, по мнѣнието му, иматъ силно влияние надъ народа. Тѣхъ лишавали отъ имуществата, длъжноститѣ, заточавали ги на тѣжки работи. При императоритѣ Галиена (260—268) и Аврелиана (270—275) църквата била спокойна и се приготовляла да посрѣщне послѣднето най-жестоко отъ всички гонение Диоклетианово. Диоклетианъ (284—305) билъ уменъ господарь и въ продължение на 18 години не гонилъ християнитѣ. Като съзнавалъ трудностьта да управлява голѣмата империя, при постоянното нападение на нейнитѣ погранични варвари, той раздѣлилъ своята власть съ полководеца Максемиана Геркула и мѣжду двамата кесари: Галериа и Констанция Хлора. Галерий, заклѣтъ врагъ на християнитѣ, се оженилъ за дъщерята на Диоклетиана и, къмъ края на царствованието му, ималъ надъ него силно влияние. Той го подбудилъ противъ християнитѣ. Четири едикта издадени отъ Диоклетиана, единъ отъ другъ били по-жестоки, имали за цѣль истрѣбление на християнството.1) Пуснати били въ ходъ всевъзможни испитни и наказание, и не се замисливали прѣдъ каква и да е жестокость. Назначенъ билъ даже срока за съществувание на християнството (язический праздникъ Терминалий, 23 Февруарий 303 г.). На самото разсъмнование на тойзи день отрядъ войници окръжилъ Никомидийский храмъ: вратитѣ били разбити, священнитѣ книги били изгорени, драгоцѣнноститѣ разграбени и всичкий храмъ разрушенъ до основание. Подиръ това се захванали такива ужаси, които е невъзможно да се

---

1) Първий едиктъ: всичкитѣ християнски богослужебни събрания се запрѣщаватъ; християнскитѣ храмове да се разрушатъ; списъцитѣ отъ св. писание да се събиратъ и изгарятъ (особенность на гонението); всички, които държатъ християнската вѣра се лишаватъ отъ своето достойнство и граждански права; на християни робе се зима на всегда надѣждата за освобождение; на съда надъ християнитѣ се позволяватъ разни мъчения и не се зиматъ въ внимание отъ тѣхна страна никакви оплаквания. 2-ий едиктъ: всички предстоятели и въобще духовни лица да затварятъ въ тьмница, като политически прѣстъпници. 3-ий едиктъ: отъ всички затворени въ тъмница християни да се иска да принесътъ жъртва на идолитѣ; който принесе, тогова да освободатъ отъ затвора, а който остане непрѣклоненъ, тогова да мъчатъ съ жестоки мъчения; съ четвьртий едиктъ всичкитѣ християни били осъдени на страшни мъчения, съ цѣль да се принудатъ да се отрѣчатъ отъ християнството. —

изобразатъ. „Ако бихъ ималъ,“ пише единъ отъ съврѣменницитѣ (Лактанций), ,,стотина уста и желѣзни гърди, то и тогава не бихъ можелъ да изброя всичкитѣ разнородни мъчения, претърпѣни отъ вѣрующитѣ“. Свирѣпството дохождало до такава стъпень, що искалеченитѣ отново лѣкували, за да ги мъчатъ, мъчили въ едно мѣсто отъ десеть до сто человѣка въ день безразличие на полъ и възрасть.[1]). ,,Азъ самъ сьмъ билъ очевидецъ на това“, казва историкъ Евсевий, ,,така щото желѣзото се затъпявало и чупило, и самитѣ убийци, като се уморявали, рѣдили се единъ по другъ“ [2]). Враговетѣ на християнството тържествували своята побѣда и исчеканили медали ,,въ знакъ за истрѣблението на християнитѣ, които подконавали империята“ [3]) или ,,въ память за повсемѣстното уничтожение за християнското заблуждение“. Нъ промисьльтъ Божий готвилъ побѣда на св. вѣра: въ най страшното врѣме на гонението отъ Диоклетиана при дворътъ му пристигалъ на възрасть бъдъщийтъ защитникъ и покровитель на християнитѣ — Константинъ. И подиръ най-страшното испитание настъпили мирни дни за църквата.

§ 27.

Святи Мъченици.

Г·дь нашь И. Христосъ приготвилъ ученицитѣ си за страшното врѣме на гоненията, и насърчилъ ги съ обѣщанна помощь свише и съ побѣда надъ враговетѣ. **Се азъ посилаю васъ**, говори Той на ученицитѣ си въ Божественното Евангелие, **ако овци посрѣдѣ волковъ: И прѣдъ владики же и цари ведени бȣдете Мене ради: и бȣдете ненавидими всѣми имене моего ради.** а) **Но прии́детъ часъ, да всякъ, иже ȣбиетъ ви, возмнится слȣж-**

---

[1]) Лактанций de mort. persecutorum. c. 16. —

[2]) Църковна История книга 8, гл. 9.

[3]) Nomine Christianorum delecto, qui rempublicam revertebant. „Superstitio ne Christianorum ubique delecta.

бꙋ приносити Богꙋ. б) Господь не имъ заповѣдалъ сами да търсатъ мъченията: Єгда же гонѧтъ ви во градѣ семъ, бѣгайте въ дрꙋгій. в). Нъ като настъпи часътъ на испитанието, Той имъ заповѣдалъ съ бодрость да излизатъ прѣдъ лицето на враговетѣ. Єгда же предаютъ ви, не пецитесѧ, како или что возглаголете: дастбосѧ вамъ въ той часъ, что возглаголете: не бо ви глаголющій, но Дꙋхъ Отца вашего глаголѧй въ васъ. г). Не ꙋбойтесѧ отъ ꙋбивающихъ тѣло, дꙋши́ же не могꙋщихъ ꙋби́ти: ꙋбойтесѧ же паче могꙋщаго и дꙋшꙋ и тѣлꙋ погꙋбити въ гееннѣ. д). Въ мирѣ скорбни бꙋдете; но дерзайте: ако Азъ побѣдихъ миръ. е).

Въ тия Господни наставления къмъ ученицитѣ като че била предначертана историята на мъченичеството. Отбѣгвание отъ злобата на враговетѣ, до тогава до когато е възможно, неустрашимостьта прѣдъ лицето на мъчителитѣ, когато мъченичеството се являва неизбѣжно, радостно убѣждение, че мъкитѣ и страданията се преносятъ за Господа, необикновенната твърдость въ преносение испитни и измъчвания, се обяснява само съ помощьта небесна—представляватъ характеристическитѣ чърти на християнскитѣ мъченици. Къмъ тѣзи чърти трѣбва да прибавимъ още и любовь къмъ самитѣ врагове. Мъченицитѣ помнили и наставлението Господнѣ за това ж) и примѣрътъ Неговъ з). Отъ числото на християнскитѣ мъченици нека представимъ нѣколко примѣри.

§ 28.

Святий Игнатий Богоносецъ, епископъ Антиохийский.

Въ Евангелието се говори, че, когато апостолитѣ се препирали по мѣжду си за първенство, то Г-дь зелъ

а) Мат. X; 16, XVIII; 22. б) Иоан. XVI; 2. в) Мат. X; 23. г) Мат. X; 19. д) Мат. X; 28. е) Мат.. XVI; 33. ж) Мат. V; 44. з) Лук. XXIII; 24.

едно дѣте, поставилъ го срѣди тѣхъ и казалъ: ако се не умалите като това дѣте, то не ще влѣзете въ царство небесно. Това дѣте, което повдигналъ Господь на свойтѣ ръцѣ, по предание билъ Игнатий Богоносецъ. Той билъ ученикъ на св. Иоанна Богослова, и около 70-та год. под. Р. Хр. билъ ръкоположенъ отъ него епископъ на Антиохийската църква. Повече отъ 30 год. той отечески управлявалъ свойта църква и горѣщо желалъ да пострадае за Христа. На 107 год. императоръ Траянъ, като отивалъ да се бие съ Партянитѣ, дошелъ въ Антиохия. Нему била направена тържественна срѣща, и било забѣлѣжено че въ тая срѣща неприели участие християнитѣ. По тоя случай язичницитѣ побързали да обвинятъ прѣдъ императора св. Игнатия, като възмутитель на обществен нийтъ порядъкъ. Игнатий билъ повиканъ при Траяна. „Кой си ти злобний демонъ", искрѣщѣлъ императора, „що се осмѣлявашъ да се противишъ на нашитѣ заповѣди, и другитѣ учишъ на същото и ввождашъ въ погибель?" „Никой не е въ право да нарича злобенъ демонъ богоносеца", отговорилъ св. Игнатий. „Ако ти искашъ да кажешь, че азъ съмь злобенъ за демонитѣ, защото вода съ тѣхъ война, то азъ съ благодарение приемамъ даденото отъ тебе название". „Кой е богоносецъ" — възразилъ Траянъ. „Тойзи, който носи Христа въ сърдцето си", отговорилъ святий Игнатий. „Да ли ний нѣмаме въ сърдце боговетѣ, които ни помагатъ въ борба съ враговетѣ?" попиталъ Траянъ. „Ти се лъжешь", казалъ св. Игнатий, като наричашъ боговетѣ идоли. Единъ е Богъ, Творецъ на небото и на земята и на всичко, що е въ тѣхъ, и Господь Иисусъ, Единородний Синъ Неговъ, който да ме удостои съ царство небесно! . . ." „Ти говоришь за тогова, прѣсѣкълъ рѣчьта на св. Игнатия Траянъ, който билъ распятъ при Понтия Пилата?" „Да, отговорилъ св. Игнатий, за Тогова, който възнесе на кръста грѣха и съкруши неговий виновникъ" — „И така ти носишь въ сърдцето си распятийтъ?" попиталъ иронически Траянъ. „Да", съ достоинство и съ смирение отговорилъ св. исповѣдникъ, по писанното: веселю ся въ нихъ и похожду. а) Испита билъ свършенъ и послѣдвало рѣшението императорово: „Игнатий да се прикове, къмъ войницитѣ [1]) и да се отправи въ Римъ на изяждание отъ звѣроветѣ за увеселение на народа“. Като чулъ това опредѣление, св. Игнатий радостно извикалъ: „благодаря Те, Господи, че Ти си ме удостоилъ съ съвършенна любовь къмъ Тебѣ б) и вериги желѣзни, като апостола Твой Павла“. Пътешествието на св. Игнатия въ Римъ представлявало двѣ противоположности: отъ една страна 10-тѣхъ груби войници немилостиво се обръщали съ него, като съ осъденъ на смърть затворникъ, съ всякого отъ тѣхъ по рѣдъ той билъ свързванъ съ веригата; отъ друга—християнитѣ му показовали най-трогателно внимание и уважение, и шествието му въ Римъ било триумфално като вѣнецъ за побѣда. Разни църкви проваждали за срѣща на св. Игнатия свои представители, за да го привѣтствоватъ и да му послужатъ. Извѣстни са 7-тѣхъ послания къмъ разни църкви написани отъ св. Игнатия изъ пътя въ отговоръ на тѣзи трогателни изявления на братска любовь. Мѣжду другото той писалъ на римскитѣ християни, щото тии, по своето усърдие, да се не стараятъ за неговото освобождение и да не му бъркатъ да пострадае за Христа. Когато на конецъ настъпило врѣме на страданията; св. Игнатий радостно тръгналъ къмъ амфитеатърътъ, повтаряйки името Христово. „Защо ти повтаряшъ едно и същото слово?“ попитали го войнитѣ. Св. Игнатий отговорилъ: „Това е написано на сърцето ми, за това го и повтарятъ устата ми“. Съ молитва къмъ Господа тръгналъ той къмъ площадьта. Дивитѣ звѣрове били пуснати и съ ярость раскъсали святийтъ исповѣдникъ, като оставили само нѣколко кости отъ тѣлото му. Тѣзи кости съ благоговѣние събрали антиохийскитѣ християни, които придружавали свойтъ епископъ до мѣстото на мъчението, обвили ги като неоцѣ-

---

а) 2 Кор. 6, 16.—[1]) Това изражение означавало; да му приставатъ 10 войника; съ по единъ отъ войницитѣ, по рѣдъ затворника се свързвалъ съ веригата.— б) „Болши сеѧ любовє никтоже имать, да кто дѹшѹ свою положитъ ꙁа дрѹги своѧ (Иоан. XV, 13).

нимо съкровище, въ чисто платно и ги отвезли въ свойтъ градъ. Св. Игнатий пострадалъ на 20-й Декемврий, и ученицитѣ му съобщили за това по всичкитѣ църкви съ цѣль, за да празднуватъ всѣка година тойзи день въ паметь на священномъченика.

§. 29.

Святий Поликарпъ, епископъ смирнский.

Когато кораба, който возилъ св. Игнатия Богоносца въ Римъ, влѣзълъ въ пристанищетто на гр. Смирна; то той измолилъ отъ придружающитѣ го войници позволение да излѣзатъ на брѣгътъ и да посѣтътъ епископа на тойзи градъ Поликарпа, комуто слѣ написалъ едно отъ своитѣ послания. Св. Поликарпъ, подобно на св. Игнатия, билъ ученикъ на св. Иоанна Богослова и билъ ръкоположенъ отъ него епископъ смирнский. Когато се захванало гонението противъ християнитѣ отъ императора Марка Аврелий; то язическийтъ простъ народъ поискалъ смъртното наказание на Поликарпа. Той отъ първомъ искалъ да остане въ градътъ и спокойно да чака волята Божия, нъ подирь се склонилъ на просбата на близкитѣ си и се отдалечилъ въ едно село, близо до градътъ. Съ него било не голѣмо число вѣрующи, и преминувалъ дни и нощи, по своя обичай, въ молитва. Еднаждъ, въ врѣме на молитва, той ималъ видѣние, че възглавието на постелката му гори. Тогава като се обърналъ къмъ спътницитѣ си, казалъ: ,,Азъ ще да бъда изгоренъ живъ.“ На конецъ неговото прибѣжище било открито. Тогава той казалъ: да бъде волята Господня! И самъ излѣзълъ срѣщо преслѣдователитѣ, заповѣдалъ да ги угостатъ и просилъ дозволение на нѣколко врѣме за молитва. По свършвание на молитвата, войницитѣ качили св. Поликарпа на муле и повели го въ градътъ. Началницитѣ на Римската стража му излѣзли на срѣща и го зели при себѣ въ колесницата. По пътя тий всѣкъкъ се старали да убѣждаватъ Поликарпа да се отрѣче отъ Христа: „Що лошо ще направишъ", казвали му тий, „ако кажешъ господи (domine) кесаре, за да спасешъ живота си". Св. Поликарпъ рѣшително се отказалъ да имъ испълни съвѣтътъ. Тогава тий го бутнали отъ колесницата съ такава сила, що той, като падналъ, си искълчилъ ногата. Нъ Св. Поликарпъ не обърналъ на това внимание и продължавалъ да върви съ войницитѣ, като че нечувствувалъ никаква болѣсть. Когато го извели на градската площадь, то простийтъ народъ повдигналъ страшенъ викъ. Въ тѣзи минути очевидно за св. Поликарпа и окружающитѣ го християни се чули слова: „крѣпи се Поликарпе, бъди непоколебимъ". Проконсула казалъ на св. Поликарпа: „пожалѣй твойта старость, обмисли се, закълни се въ генийтъ на кесара, изговори хула противъ Христа, а азъ ще тя отпусна". Св. Поликарпъ оттоворилъ: Осьмдесеть и шесть години азъ му служа и сьмь видѣлъ отъ Него толкова добро: мога ли да похуля Цара моего и Спасителя!" Послѣ нови убѣждения проконсулови, Поликарпъ съ твърдость казалъ: напраздно ти мислишъ да убѣдишъ мене; открито обявлявамъ, че азъ съмъ християнинъ." Проконсулътъ захваналъ да го плаши съ дивитѣ звѣрове, костеръ . . . Поликарпъ твърдо стоялъ въ своето исповѣдание: на старческото му ясно лице се отражавала твърдостьта на вѣрата му и радостьта му душевна. Тогава проконсулътъ заповѣдалъ да провъзгласять вслухъ на народа: „Поликарпъ припознава себе си за християнинъ." Тълпата лудешки завикала: „тойзи е учитель нечестивъ, баща на християнитѣ, хулитель на нашитѣ богове — на лвитѣ да се даде!" Когато распорѣдителя на звѣрницата въ цирка обявилъ, че представлението е свършено, раздали се викове: да се изгори Поликарпъ. Проконсулътъ далъ на това своето съгласие. Тоя си часъ навлечено било много греди и дървета, при което особенно дѣйствовали Евреитѣ. Св. Поликарпа искали да привържатъ къмъ стълбътъ съ обикновеннитѣ желѣзни скоби, нъ той зелъ да се моли, да го оставатъ на свободно. „Тойзи, който ми дава сила да търпя изгаряние," казалъ св. Поликарпъ, ще даде сила и безъ желѣзни вериги да бъда на костерътъ неподвиженъ!“ Него привързали за стълбътъ съ върви. Съ ръцѣ завързани назадъ, пишатъ очевидцитѣ, онъ приличалъ на агне, избранно въ жертва благоприятна на Господа. Прѣди самото врѣме за запалванието на костера, св. Поликарпъ произнесълъ молитва, въ която благодарилъ Бога за това, че Той го причислява къмъ ликътъ на своитѣ мъченици. Когато костерътъ билъ запаленъ, то, за всеобщо удивление, пламъкътъ се распалилъ като че ли отъ духание на силенъ вѣтръ и обиколилъ мъченика, като свѣтлина: въ въздухътъ се разнесълъ миризливъ тимианенъ ароматъ, или благовонни корени. Тъй като пламъкътъ, по наглѣдность, се отказвалъ да извърши своето дѣло, то единъ изъ испълнителитѣ на наказанието проболъ св. Поликарпа съ мечь. Тогава кръвь изъ тѣлото се разлѣла въ такова количество, щото угасила пламикътъ на костера. Язичницитѣ и Евреитѣ все таки отново наклали огънь, догдѣто не било изгорено тѣлото на священномъченика. Останало отъ него нѣколко кости, които съ благоговѣние събрали вѣрующитѣ и зачували ги, като святиня.

§ 30.

Святий Потинъ, епископъ Лионский.

Въ едно врѣме съ св. Поликарпа пострадалъ ученикътъ му св. Потинъ епископъ лионский. Отъ болѣсть и старость (той билъ на 95 год.) той едва се държалъ на нозѣтѣ си, тъй щото войницитѣ били длъжни да го носатъ на съдилището. Тукъ проконсулътъ го попиталъ: „Кой е Богътъ християнский?“ — „Ще узнаешъ, ако това бъдешь достоенъ,“ отговорилъ му мъжественнийтъ исповѣдникъ Христовъ. Тоя си часъ захванали да го обсипватъ съ ударвания, били го съ ръцѣ и съ нозѣ и хвърляли въ него съ камъни. Наконецъ едва живъ го отвели въ тъмницата, гдѣто той чрѣзъ три дни се скончалъ

Пастиритѣ християнски показвали примѣръ на пасомитѣ: Подирь тѣхъ на мѣстото на мъчението се упътвало множество прости християни мъжие и жени, даже и дѣца. Особенно мѣжду мъченицитѣ въ Лионъ, се прославила млада рабиня Блондина. Тя прѣтърпѣла биение, на нея пускали звѣрове, турали я да сѣда на разжеженъ столъ, наконецъ тя била увита въ мрѣжа и дадена на разяренъ бикъ, който нѣколко пъти я подхвърлювалъ на въздухъ. Въ измъчванието тя казва: „азъ съмъ християнка — у насъ нѣма никакво прѣстъпление.“ Подирь всичко язичницитѣ я заклали, и се съзнавали, че никога още жена не е тьрпѣла такива мъчения и съ такова мъжество.

§ 31.

Св. мъченици Перпетуя и Фелицитата.

Въ гонението на императора Септимий Северъ, мѣжду другитѣ, пострадали св. мъченици Перпетуя и Фелицитата. Перпетуя била още оглашена, когато й дошло да стане въ числото на исповѣдницитѣ Христови. Това била още млада и прехубава жена (22 годишна); тя происхождала изъ богата и знатна картагенска фамилия, била женена, и имала малко доилниче дѣте. Майка й била християнка, баща й — язичникъ. Той се и боялъ да загуби любимата си дъщеря и въ същото врѣме крайно се смущавалъ за нея прѣдъ своитѣ съграждани — язичници. За това и той, въ началото на гонението, всѣкакъ се старалъ да я предумва да се отрѣче отъ Христа. „Татко!“ възразила Перпетуя: „видишь ли тоя съсудъ . . . Можешь ли ти да го нарѣчешь както и да е другояче, отъ както си е той въ същность? Също тъй и азъ немога да се нарѣча другояче, освѣнъ християнка . . .“ Скоро тя била затворена въ тъмница. „Азъ съмъ се уплашила, казва свята исповѣдница,“ „никога азъ не съмъ била въ толкова ужасна тъмнота [1]). Тѣжкий день! Уморителна духота отъ многото затворени, жестокото обръщание на наглѣдницитѣ и наконецъ мъчителното беспокойствие за дѣтенцето. . .“ Вѣрующитѣ, като подкупили стражаритѣ, нашли възможность нѣколко да облѣгчътъ страданията на младата исповѣдница. Тя побързала да се въсползува отъ даденитѣ и́ права, за да кърми своето дѣте. Наконецъ било и́ позволено да го земе при себѣ си въ затворътъ. ,,Тъмницата станала сега за мене палатъ,“ говори зарадванната майка, като милува своето дѣтенце. Въ тъмницата дошелъ при Перпетуя престарелийтъ и́ баща, и се захванали за нея жестокитѣ испитни. Бащата не заповѣдвалъ на свойта дъщеря, а просилъ я, молилъ я, падалъ прѣдъ нея на колѣна, убѣждавалъ я да се отрѣче отъ вѣрата, цѣлувалъ и́ ръцѣтѣ и обливалъ ги съ слъзитѣ си. ,,Умилосърди се надъ моята сѣдина,“ казвалъ той на свойта дъщеря, ,,не прави ме предмѣтъ за поругание. Поглѣдни на майка си, на братията си, на сина си, той неможе да живѣе безъ тебѣ!“ Съ неизразимо беспокойствие глѣдала на него св. Перпетуя и, като си останала непрѣклонна въ истината на исповѣдванието, старала се усилно колкото може да умали скърбьта на свойтъ отецъ. ,,Нашийтъ животъ,“ говорила тя, ,,не е въ наша власть, — ний сме всички въ ръцѣтѣ Божий.“

---

[1]) Римскитѣ тъмници не рѣдко бивали подъ земята. Ни дневната видѣлина, ни прѣсний въздухъ не проникнували тамъ. И въ затворитѣ, които се градили на земната повърхность, прозорцитѣ се правили отгорѣ тъй, що едва нѣкое мѣркание отъ видѣлина дохождало до затворенитѣ.

Открилъ се съдъ надъ обвиненнитѣ въ християнство и явилъ се проконсулътъ. Многочисленна тълпа обиколила преторията (съдилището). Въ критическата минута бащата Перпетуинъ се проврелъ помѣжду тълпата съ дѣтето нейно. „Пожалѣй своето дѣте,“ извикалъ той съ раздирающь гласъ. Проконсулътъ дава знакъ, и войницитѣ гонятъ съ тояги бащата съ неговийтъ внукъ. „Съ скърбь се пронизало моето сърдце,“ пише свята Перпетуя, „като че ли на менъ самата наносеха ударитѣ.“ Послѣ това и самъ проконсулътъ захваналъ да уговарва святата исповѣдница: пожалѣй сѣдинитѣ на баща си, съжали се надъ своето дѣте, принеси жертва на кесаря! „Немога,“ отговаряла свята Перпетуя. — „И тъй ти си християнка,“ попиталъ проконсулътъ. „Да, азъ съмъ християнка,“ съ твърдость отговорила тя. Проконсулътъ я осъдилъ на изѣждание отъ дивитѣ звѣрове въ близкийтъ язический праздникъ. По Римскийтъ обичай тѣзи които осъждали на изяждание отъ звѣроветѣ, отвечерь се приготвялъ раскошенъ обѣдъ и давала се нѣкаква си свобода. Перпетуя и нейнитѣ другари по затворъ се удостоили съ приобщавание на Святитѣ Тайни. Въ тѣзи священни минути, сводоветѣ на мрачната тъмница се огласвали съ тържественни пѣснопѣния въ честь на Господа Спасителя.

Въ числото на осъденитѣ заедно съ св. Перпетуя била робинята Фелицитата. Въ тъмницата дошло врѣме на нея да роди, и въ врѣме на мъкитѣ родилни тя нѣколко пъти пропъшкала. Тъмничнийтъ стражарь ѝ казалъ: „Ето че ти сега неможешъ да пренесешъ лѣгкитѣ страдания безъ пъшкания; що ще бъде, когато те хвърлятъ на дивитѣ звѣрове?“ Св. Фелицитата отговорила: „Сега азъ търпя една, а тогава ще да търпи за мене и Тоя, за когото азъ искамъ да пострадамъ“. Заедно съ нея билъ осъденъ и мъжъ ѝ. Настъпилъ наконецъ и деньтъ на мъчението. Святитѣ исповѣдници съ спокойствие и достойнство се опътили изъ тъмницата, като че ли не на смъртно наказание, а на нѣкакво си тържество. Мъжиетѣ дали за изѣждание на леопардитѣ, на мечкитѣ и на дивитѣ звѣрове. Перпетуя и Фелицитата дължни били да се подвъргнатъ на распокъсвание отъ дива крава. Отъ тѣхъ искали да свалятъ дрѣхитѣ и да ги свържатъ съ примка, нъ святитѣ исповѣдници измолвали да не откриватъ тѣлото имъ; тѣхната молба трогнала распорѣдителитѣ на наказанието и на тѣхъ били оставени дрѣхитѣ. При първийтъ ударъ на животното Перпетуя паднала възнякъ. Първото движение нейно било да си събере раскрититѣ си дрѣхи, за да невиди никой голотата ѝ. Подиръ това бързо оправила распущенитѣ си коси. Туй означавало, че тя съ радость страдае за Христа, тъй като распущеннитѣ коси били тогава знакъ на печаль. Обикновенно гладиаторитѣ убивали тѣзи, които остаяли нераскъсани отъ звѣроветѣ. Святитѣ мъченици отново били введени въ амфитеатърътъ. Тукъ тии дали една на друга прощална цѣлувка и зели спокойно да се готвятъ къмъ получванието на смъртнийтъ ударъ. Като видѣла надъ себе си издигната рѣка, Перпетуя испуснала слабъ викъ; нъ това било минутна слабость, неволний данъкъ на природата. Бързо хватила тя треперящитѣ ръцѣ на гладиаторътъ, турила ножътъ на шията си и безмолвно приела смъртнийтъ ударъ. Подирь Перпетуя била умъртвенна и Фелицитата.

§. 32.

Святий архидиаконъ Лаврентий.

Святий архидиаконъ Лаврентий наричатъ герой мѣжду самитѣ мъченици.

Въ гонението на християнитѣ отъ императора Валериана мѣжду другитѣ пострадалъ Сикстъ, епископъ римский. Него осъдили за распятие на крьсть, и водили по улицитѣ римски къмъ мѣстото на наказанието. Гръмадна тълпа народъ го окръжавала. Завчасъ се промъкнува чрѣзъ тълпата, младъ человѣкъ, достига до епископа, задържва го за дрѣхата и съ сълзи на очи вика: „Къдѣ ти отивашъ мой отецъ, безъ свойтъ синъ?“ — Туй билъ архидиаконъ на римската църква Лаврентий. „Азъ не ще остава тебѣ, синко мой“, съ любовь му отговорилъ Сикстъ. „Ний, старцитѣ, водиме лѣгка война, — тебѣ тя чака пó-славенъ подвигъ. Скоро ще послѣдвашъ подиръ менѣ.“ Предсказанието на св. старецъ се испълнило. Скоро послѣ блаженната негова кончииа, римскийтъ префектъ повикалъ при себе си архидиакона Лаврентия [1], и поискалъ отъ него да му прѣдаде съкровищата на римската църква, за които хоцилъ мѣжду язичницитѣ преувеличенъ слухъ. „Вашето учение“, съ насмѣшка му говори префекта, „заповѣдва на васъ да отдавате кесаревото на Кесаря; дай паритѣ де, на които е изрѣзанъ портрета на императора Лаврентий спокойно отговарялъ; „почекай малко, дай да се турятъ работитѣ въ порядъкъ“. Тойзи отговоръ се харесалъ на префекта, и той охотно му далъ три дена срокъ. На третийтъ день св. Лаврентий събралъ всичкитѣ бѣдни, които получавали пособия отъ римската църква и довелъ ги въ дворътъ на префекта. ,,Излѣзни", казалъ той на префекта, ,,погледай съкровищата на нашата църква: всичкийтъ твой дворъ е пъленъ съ златни съсуди". ,,Ти се смѣешъ надъ мене", съ гнѣвъ казалъ префекта, като видѣлъ бѣднитѣ; ,,азъ зная; — васъ учатъ да презирате смъртьта, нъ азъ ще застава тебъ дълго да се мъчишъ." Той заповѣдалъ да съблѣчатъ св. Лаврентия и да го привържятъ къмъ желѣзна рѣшетка. Подъ тая рѣшетка натуряли храсти и ги запалили. Св. мъченикъ дълго лѣжалъ на една страна и не издалъ ни едно пъшкание. Подирь това спокойно казалъ: ,,испече се; врѣме е да се продума . . ."

---

[1] Архидиаконитѣ стояли въ близки отношения къмъ епископитѣ и били тѣхни помощници въ распорѣжданието на църковнитѣ имущества.

◆

При такава твърдость въ преносение на страданията, каквато показвали св. мъченици, гоненията отъ страна на язичницитѣ не само че не врѣдили на църквата, напротивъ още повече способствовали на нейното распространение. На мѣстото на отишлитѣ въ вѣчность се являли множество нови исповѣдници Христови. Случавали се мъгновенни обръщания въ самата претория, щомъ се являвали тамъ св. исповѣдници. Всѣкидневно се испълнявало прѣкрасното изрѣчение на едного отъ църковнитѣ учители; ,,кръвьта на мъченицитѣ — сѣмето на християнитѣ." ¹)

Промѣнение положението на църквата къмъ по́-добро.

Измѣнение въ положението на църквата къмъ по-добро се захванало въ 311 год. Ожесточений врагъ на християнитѣ, императоръ (305 г.) Галерий, като билъ поразенъ съ мъчителна болѣсть, откровенно се съзналъ въ своето безсилие да задави св. вѣра и молилъ християнитѣ да се молятъ за него. Въ едикта, подписанъ

---

¹) Plures efficimur, quoties metimur a vobis: semen est sanguis christianorum. Tertul. Apol. c. 50.

отъ него заедно съ императора Константина и Кесаря Ликиния, се говори „нека отново бъдътъ християни и нека они отново си строятъ молитвенни домове“ и се прибавляло: „за такова наше снисхождение християнитѣ са дължни да молятъ Бога за нашето здравие.“ Нъ окончателно се прекратило гонението, когато импетаторъ Константинъ Великий станалъ единодържавенъ на Истокъ и Западъ [1]).

---

[1]) За обяснение положението на римското правителство въ знаменитото врѣме за прѣминованието на църквата отъ гонение къмъ тържество не са излишни слѣдующитѣ показания: императоръ Диоклетианъ до 284 г. управлявалъ империята самичъкъ, отъ 286 г. съ Августа (т. е. почти равноправенъ императоръ), Максимиана Геркула, отъ 292 г. при помощьта още на два Кесаря (помощникъ на императора и Августа) Констанция Хлоръ и Галерия. Въ 305 год. Диоклетианъ и Максимианъ Геркулъ сложили отъ себе си достоинството на императори. Мѣстото имъ заели прѣдишнитѣ кесари, въ звание на които сега се явили Максиминъ и Северъ. Мѣстото на Севера въ звание кесаръ 306 г. го заелъ Максентий, а на мѣстото на Констанций Хлоръ 306 год. билъ провъзгласенъ императоръ на Западъ синъ му Константинъ. Галерий въ 311 г. обявилъ свой преемникъ Ликиния.

ВТОРИЙ ПЕРИОДЪ (313–1054)

§. 33.

Обращението на Константина Великий.

Святий Константинъ Великий билъ синъ на Констанция Хлора, който управлявалъ западната часть на римската империя (Галлия и Британия), и на свята равноапостолна Елена. По желанието на стария императоръ Диоклетиана, той въ ранна младость билъ земенъ отъ родителитѣ въ качество на заложникъ и се въспиталъ при дворътъ му въ Никомидия. Когато Диоклетианъ се отказалъ отъ престола, Константинъ се завьрналъ въ Галлия и въ 306 год. (по смьртьта на императора Констанция) билъ провъзласенъ императоръ. За приемание християнството той билъ предрасположенъ отъ майка си. Баща му, ако и да билъ язичникъ, нъ покровителствовалъ християнитѣ, глѣдайки, че християнитѣ са вѣрни слуги и честни граждани. При двора Диоклетиановъ въ това врѣме, когато той още не билъ гонитель на цьрквата, имало много християни на разни дължности, и Константинъ видѣлъ тѣхната прѣданность, честность и други достойнства изъ живота имъ. Когато се захванали гоненията, то високитѣ качества тѣхни се обнаружили още въ по́-голѣма сила. Константинъ видѣлъ ужаса на гоненията и необикновенната твърдость на исповѣдницитѣ Христови, при своя свѣтълъ умъ, могълъ да разбере, на коя страна е истината. Впослѣдствие Константинъ самъ признавалъ, че пребиванието му при двора на Диоклетиана много съдѣйствовало на неговото обращение въ християнството: „азъ се отчюждихъ отъ бившитѣ до сега правители, говорилъ той, защото видѣхъ тѣхнитѣ диви нрави.“

Императоръ Константинъ въ своето царувание се борилъ особенно съ трима врагове; и въ врѣме на тая борба постъпенно, нъ твърдо се склонявалъ къмъ приеманието на св. вѣра. Въ 308 г. той счастливо излѣзълъ изъ борбата съ Максимиана Геркула, който, послѣ доброволното тригодишно пребивание въ частенъ животъ, поискалъ отново да завладѣе императорский престолъ. Като свършилъ войната съ Максимиана, Константинъ побързалъ да изрази своята благодарность на божеството съ богати жъртви въ храма на Аполлона. Тукъ се обнаружила господствующата чърта въ характера на Константина: ако той и да е оставалъ още язичникъ, нъ билъ человѣкъ набоженъ и причината на своитѣ успѣхи отнасялъ на помощьта небесна. Въ 312 г. изникнала нова мѣждуособна война въ римската империя. Противъ императоритѣ Константина, който управлявалъ Западъ, и Ликиния императора на източната половина на римската империя, възстанали кесаритѣ Максентий, синъ на Максимияна Геркула, и Максиминъ. Ликиний встъпилъ противъ Максимина, а Константинъ противъ Максентия Въ туй именно врѣме послѣдовало това чудно видѣние, за което той въ послѣдствие съ клѣтва разказвалъ на църковниятъ историкъ Евсевия. Не задълго до рѣшителната битва съ Максентия, подирь пладнѣ, когато слънцето захванало вече да се спуща къмъ западъ той съ собственнитѣ си очи видѣлъ на небото съставеното отъ свѣтлина кръстно знамение съ надписъ: «Съ това побѣждавай». Прѣзъ нощьта му се явилъ Господь съ същето кръстно знамение и казалъ, че съ това знамение ще побѣдишь врага. Като одържалъ побѣда надъ Максентия, Константинъ тържественно влѣзълъ въ Римъ и тукъ на площадьта заповѣдалъ да поставатъ неговата статуя съ кръсть въ дѣсна ръка и съ надписъ: «съ това спасително знамение азъ спасохъ градътъ отъ игото на тиранинътъ». Ликиний дошелъ въ Миланъ, за да привѣтствува Константина, за да скрѣпи дружеското съгласие и се оженилъ за неговата сестра — Констанция. Тукъ въ 312 г. Константинъ съ зетя си Ликиння издалъ първий манифестъ, който дозволявалъ на всички безъ стеснение да приниматъ християнството. Съ вторий манифестъ, подписанъ общо отъ тѣхъ въ 313 год., предписвало се да върнатъ назадъ на християнитѣ мѣстата на богослужебнитѣ събрания и всички недвижими имущества, отнѣти въ врѣме на гоненията. Мѣжду това дружескитѣ отношения на императоритѣ Константина и Ликиния малко по-малко се разваляли и преминала въ открита борба. Тази борба била длъжна да рѣши сѫдбата на християнството въ римската империя, защото Ликиний, като подозрѣвалъ източнитѣ християни въ по́-голѣма привязанность къмъ Константина, отъ колкото къмъ него, захваналъ испърво да ги стѣснява, а подиръ станалъ откритъ гонитель срѣщо тѣхъ, а Константинъ явно покровителствувалъ християнитѣ. Борбата се продължавала нѣколко години, на конецъ въ 323 год. избухнала война мѣжду двамата императори. Двамата тий се готвили къмъ битва, всѣкой съобразно съ своята вѣра. Оракулитѣ прѣдвѣстили побѣда на Ликиния; християнитѣ се молили за Константина. Богъ дарувалъ побѣда на Константина (въ битвата при Адрианополь 323 год.) Ликиний се лишилъ отъ престола и отъ живота. Константинъ станалъ единодържавенъ, и християнството възторжествувало.

Святий Константинъ Великий всичкийтъ свой животъ посвятилъ за доброто на цьрквата и направилъ ѝ толкова добро, щото заслужилъ название равноапостолний. Проповѣдьта на апостолитѣ имала цѣль да просвѣти и освѣти всѣкой отдѣленъ человѣкъ; Константинъ се трудилъ да въплоти християнскитѣ идеи и убѣждения въ самийтъ господарственъ организмъ. Отъ негово врѣме господарственнитѣ учреждения, закони, военна служба водатъ своето дѣло въ зависимость отъ тѣзи изисквания, каквито се заключаватъ въ християнството. Като частни мѣрки и дѣйствования на императора Константина въ полза на християнството, освѣнъ горѣказанитѣ манифести, можемъ да покажемъ слѣдующитѣ: той прекратилъ языческитѣ игри (314 г.), освободилъ духовенството отъ граждански длъжности и църковнитѣ земли, отъ общи повинности (313—315), съвършенно отмѣнилъ наказанието съ распятие и издалъ строгъ законъ противъ Иудеитѣ, които въставатъ противъ църквата (315), дозволилъ да става освободението на робитѣ при църквитѣ безъ особенни формалности, които били твърдѣ затруднителни при извършвание на такова дѣло презъ гражданскитѣ съдилища (316 г.) запрѣтилъ на частни лица да приносятъ жертви на идолитѣ и да се обръщатъ за гадания дома си, като оставилъ това право само на обществата (319 год.) заповѣдалъ по всичката империя да празднуватъ въскресний день (321), уничтожилъ всички закони, които съществували у Римлянитѣ противъ безбрачието (за ограждение на християнскитѣ дѣвственници) и предоставилъ на църквата право да получава имущества по завѣщание. Подирь побѣдата надъ Ликиния, Константинъ заповѣдалъ да истриятъ всички язически изображения на новоизлѣзлитѣ римски монети, обявилъ се като орѫдие Божие за распространение на истинната вѣра и въ едикта, обърнатъ къмъ всичкитѣ подданници, съвѣтвалъ ги (нъ безъ стѣснение на ничия свобода) да приниматъ християнството; допусналъ на християнитѣ да занимаватъ високи господарственни длъжности; заповѣдалъ да съграждатъ християнски храмове и недозволялъ да внасятъ въ тѣхъ, по обичая който съществувалъ въ языческитѣ капища, императорскитѣ статуи и изображения (324 г.) Най-голѣмо противодѣйствие той срѣщалъ въ Римъ, гдѣто била твърдѣ силна языческата партия. Това противодѣйствие отъ язичницитѣ направило Константина да охладнѣе къмъ предишната столица на господарството. Наконецъ той съвършенно оставилъ Римъ и основалъ си нова собственна християнска столица на брѣговетѣ на Босфора, която е нарѣчена Константинополь. Като я устроилъ, той повикалъ християнски епископи тържественно да я освѣтятъ. Майката на Константина св. Царица Елена, по негово поръчание, се отправила въ Палестина. Тукъ тя намѣрила Кръста Господень; устроила храмове: на Голгота, въ Витлеемската Пещера, на Елеонската гора и въ Хевронъ при дуба Мамврийски. Отъ врѣмето на Константина, Иерусалимъ захваналъ отново да се нарича съ това име, намѣсто Елия Капитолина, даденото му при Адриана. Императоръ Константинъ съ живо участие се относилъ къмъ движенията, каквито възбуждавали на Донатиститѣ и особенно ересьта на Ария и всѣкакъ се старалъ за примирение на раздѣленитѣ. Една отъ великитѣ заслуги на Константина за църквата било повикванието на първий вселенский съборъ.

Предаденъ съ всичката си душа на църквата, Константинъ все таки до послѣднитѣ дни на живота си отлагалъ да приеме кръщението. Когато вече почувствувалъ прѣдъ смъртната болѣсть, то съ благоговѣние приелъ това велико тайнство и мирно, посрѣдъ молитви скончалъ се на 21 Мая 337 г.

§ 34.

Послѣдната борба на язичеството съ християнството въ римската империя и окончателното тържество на християнството надъ язичеството.

Св. Константинъ Великий билъ мъдръ политикъ. Като покровителствовалъ християнството, той се старалъ да не раздражава язическата партия, която доволно била силна въ империята, особенно въ Римъ. Същитѣ негови дѣца: Константинъ II-ий, Константъ и особенно Констанций наченъли да употрѣбляватъ противъ язичницитѣ насилственни мѣрки: да затваратъ капищата, да наказватъ за жьртвоприношения. Такива мѣрки крайно раздражили язичницитѣ, които съумѣли да възбудатъ противъ св. вѣра преемника на Констанция Юлиана, синъ на Юлия Константа, братъ на Константина Великий. Втората линия на царский родъ не се ползовали отъ расположението на войската, която подирь смъртьта на Константина, обявила, че империята трѣбва да управляватъ само правитѣ негови наслѣдници. Впослѣдствие бащата и нѣкои роднини на Юлиана били убити, по съгласието и съ знанието на императора Констанция. Юлианъ билъ отстраненъ съ брата си Галла въ уединено мѣсто близо при Кесария каппадокийска. Въ тая мрачна история на дѣтството Юлианово лѣжала първата причина на неговото нерасположение къмъ християнитѣ: той ги приелъ за привърженници на Констанция и виновници на своето несчастие. Въспитанието въ уединенность далѣче отъ двора, предназначено за духовно звание, съ цѣль прѣзъ това да заградатъ пътьтъ къмъ престола, врѣдното влияние надъ него отъ арианскитѣ учители, усилили въ Юлиана това неприязненно нерасположение. Язическата партия забѣлѣжила за себе си удобно орудие, влѣзла съ него въ тайни сношения и съумѣла да раздуха искрата враждебна на пламъка. Тя се потрудила да му раскрие мититѣ на язичеството въ най-привлекателенъ видъ и, като му подстрѣкавала самолюбието, увѣрила го че той е повиканъ отъ боговетѣ да завърне на старата религия силата и блѣсъка. Впослѣдствие (351 г.) Юлианъ билъ възвърнатъ при двора съ титулъ кесарь, и било му дозволено да продължава своето образование въ Никомидия и Атини. Тукъ за язическитѣ ритори и софисти се открило удобно поприще да дѣйствоватъ на Юлиана. Предаденъ вече съ всичко сърдце на язичеството, Юлианъ билъ дълженъ обаче да хитри и да се притворява, за да не възбуди подозрѣнието на Констанция. Въ такова негово положение го позналъ въ Атина и св. Григорий Богословъ и оставилъ е намъ замѣчателно изображение на тоя человѣкъ: „тогава още, заключава св. отецъ, азъ казахъ на бившитѣ съ мене: какво зло храни Римската империя.“ [1]

Въ 361 година Юлианъ, като началствовалъ надъ войскитѣ въ Галлия, повдигналъ се противъ Констанция, завладѣлъ престола и открито се обявилъ язичникъ. Юлианъ дѣйствувалъ противъ християнитѣ отъ начало съ хитрость. Той извикалъ отъ заточение православнитѣ епископи, заточени отъ арианина Констанция, и оставилъ арианскитѣ епископи на мѣстата имъ: като давалъ на еднитѣ и на другитѣ свобода на дѣйствие, той смѣталъ, че въ срѣдъ борбата и раздоритѣ ще падне християнството! Той запрѣтилъ въ християнскитѣ школи да обясняватъ старитѣ поети и философи, подъ тойзи предлогъ, че съ това се оскърблявали боговетѣ, въспѣти и прославени въ тѣхнитѣ произведения, а въ дѣйствителность той не искалъ да откриватъ християнскитѣ учени и да показватъ въ тѣхъ слѣди на истиннитѣ извращения въ язичеството: въвелъ въ войскитѣ знамена съ изображение на боговетѣ и разни язически церемонии; заповѣдалъ да ръсатъ съ идоложъртвенна кръвь хлѣба и всичко за ядение, които се продаватъ на пазаритѣ (памятъ на великомъченика Тодора Тирона); запрѣтилъ на християнитѣ да се наричатъ съ това име и за унижение далъ имъ ново название „галилеани.“ Въ същото врѣме Юлианъ се трудилъ да вдъхне на язичеството новъ животъ: заемалъ много обичаи отъ християнитѣ и се старалъ да ги присади къмъ язичеството. Напр. заповѣдалъ на жрьцитѣ да обясняватъ мититѣ на народа; учрѣдилъ при капищата странноприемници и други благотворителни заведения: давалъ на жрьцитѣ отличия за почести и искалъ отъ тѣхъ строгъ животъ. Нъ отъ тия хитри срѣдства Юлианъ преминалъ къмъ насилственни мѣрки: заповѣдалъ да възвърнатъ християнитѣ на язичницитѣ тия мѣста гдѣто стояли капища, и на тѣхни срѣдства да въздигнатъ тия капища; лишавалъ християнитѣ отъ длъжноститѣ и имуществата имъ; въ препирни и жалби на християнитѣ съ язичницитѣ, винаги били прави послѣднитѣ. За да наскърби християнското чувство, той далъ на Иудеитѣ дозволение и срѣдства да въздигнатъ отново храма въ Иерусалимъ. Наконецъ като намислилъ да воюва съ Персия, обявилъ, че ако боговетѣ му дадатъ побѣда, то ще истрѣби християнитѣ. Християнитѣ съ ужасъ чекали възобновлението на врѣмената Неронови, Декиеви и Диоклетианови.

---

[1]. 2-то обличително слово противъ Юлиана. Ето какъ изобразява св. Григорий Богословъ Юлиана, когато той довършалъ своето въспитание въ Атики: „мене не предвѣщали никакво добро; шия нетвърда, плѣщи подвижни и изравнени, очи бързи, нагли и свирѣпи, крака нестоящи твърдо, нъ прегъвани, носъ изражающь дързость и презрителность, смѣхъ гръмогласенъ и неумѣренъ, наклонена и повъртлива глава назадъ безъ всѣка причина, рѣчь забавна и отривиста, въпроси безпорѣдъчни и несвързани, отговори не по́-добри, смѣсвани единъ съ другъ, не твърди, неподчинени на правилата. Твор. на Русс. преводъ пър. Т. страница 197.

Нъ всичкитѣ старания на Юлиана да възстанови язичеството били безуспѣшни. На много отъ неговитѣ мѣрки не съчувствували самитѣ язичници и се смѣяли надъ неговитѣ предприятия. Жрьцитѣ не испълнявали заповѣдитѣ му, а вмѣсто тѣхъ той самъ говорилъ проповѣди. Християнитѣ твърдо преносили оскърбленията и притѣсненията на Юлиана и се трудили да разстроятъ неговитѣ хитри замисли. Силата Божия явно се явила на защита и ограждание на св. вѣра. По свидѣтелството не само на християнскитѣ писатели, нъ и на язическитѣ, землетресения и кълба отъ огънь, които излизали изъ земята, заставили да прекрататъ предприетото отъ Юлиана съграждание на Иерусалимский храмъ. Даже тѣзи камьни, които останали въ дълбочината на земята отъ предишний храмъ, били изхвърлени, така щото, въ пъленъ смислъ, не останалъ тукъ камень надъ камень. Наконецъ, врага на християнството трѣбвало самъ да се съзнае въ своето безсилие. Въ сражението съ Перситѣ неприятелска стрѣла поразила Юлиана. Като изнемощѣвалъ отъ смъртнитѣ мъки, тъй зелъ часть отъ запечената си кръвь и, като я хвърлилъ нагорѣ, казалъ: „Побѣди ме Ти Галилеанине!“

Преемницитѣ на Юлиана се трудили да въдворатъ християнството въ цѣлата империя. При императора Валентиниана, който управлявалъ западната половина на империята (364—375), язичеството се наричало вече вѣра на селенитѣ (religio paganorum). Синъ му Грацианъ (375—383), по настояванието на св. Амвросия медиолански, снѣлъ отъ себе си титула на върховенъ първосвященникъ (pontifex maximus), които до това врѣме още носили римскитѣ императори, заповѣдалъ да изнесатъ изъ сената олтаря на Виктория (побѣда), лишилъ языческитѣ жрьци отъ правителственно съдържание и изгасилъ, тъй наречений, священний огънь на Весталкитѣ. На истокъ императоръ Теодоссий първий (379—395) разрушавалъ языческитѣ храмове (мѣжду които и храмътъ на Сераписа въ Александрия), за което язичницитѣ чекали свършванието на свѣтътъ и издалъ законъ, по когото идолослужението било отнесено къмъ числото на най-тѣжкитѣ престъпления (на равно съ оскърблението на царското величество). Императоръ Теодосий вторий (408—450 г.) въ единъ указъ исказалъ мисьль, че язичеството вече не съществува на истокъ. Обаче язичеството още се гнѣздило въ нѣкои мѣста и намирало нѣкаква си подпорка въ атинската школа на Неоплатоницитѣ. Императоръ Иустинианъ (527—566) затворилъ тая школа и съ това нанесалъ на язичеството въ римската империя послѣдний ударъ.

§ 35.

Распространение на християнството извънъ Римската империя.

Въ IV вѣкъ християнството се распространило въ Абиссиния, Грузия и Армения. Просвѣтителитѣ на Абиссиния или Етиопия били двама братия: Фрументий и Едесий (326—334). Тий паднали въ плѣнъ и били земени на служба при етиопскийтъ царь. Като живѣли въ плѣнъ и се ползовали съ милость при двора, тий проповѣдвали св. вѣра на туземцитѣ и мнозина покрьстили. Единъ отъ братията Фрументий се отправилъ въ Александрия при св. еп. Атанасий, извѣстилъ му за успѣхитѣ на проповѣдьта въ Абиссиния и го молилъ да назначи тамъ епископъ. Атанасий ръкоположилъ сѫщийтъ за епископъ Етиопский.

Просвѣтительтъ на Армения билъ св. Григорий (302—326). Той билъ сановникъ на Арменскийтъ царь Тиридатъ. Като узналъ че Григорий е християнинъ, Тиридатъ го подвъргналъ на жестоки мъчения и наконецъ заповѣдалъ да го хвьрлятъ въ ровъ, гдѣто исповѣдникътъ Христовъ преминалъ 14 години. Тиридатъ билъ наказанъ отъ Бога съ ниспадание въ скотско състояние и, по съвѣта на сестра си, освободилъ Григория отъ плѣннийтъ затворъ и просилъ неговитѣ молитви. Като се изцѣлилъ, той се кръстилъ самъ и кръстилъ свойтъ народъ, а Григорий билъ посвятенъ въ арменский епископъ.

Въ Грузия (около 330 год.) проповѣдвала св. вѣра младата дѣвица св. Нонна или Нина, племянница на иерусалимскийтъ архиепископъ. Тя горѣла съ желание да се потруди за св. вѣра, и послѣ пламенната молитва за това, се удостоила въ сънь съ откровение: Божията майка ѝ се явила, заповѣдала да иде въ Грузия и въ напътствие ѝ врьчила кръсть отъ лозинови пръчки. Нина се отправила въ Грузия и обьрнала на себѣ си общо внимание съ строгийтъ си животъ и съ даръ на чудеса. Тя изцѣрила царицата отъ болѣсть, и царицата не само приела кръщение сама, нъ убѣждавала къмъ това царьтъ Мирианъ. Мирианъ протакалъ, нъ единъ пъть на ловъ ненадѣйно ослѣпелъ и далъ обѣщание подирь исцѣляванието да се кръсти. Скоро той прогледналъ и испълнилъ обѣщанието си. По неговата просба, императоръ Константинъ му проводилъ въ Грузия епископъ и священници. Св. Нина подирь това проповѣдвала въ Кахетинската страна и умрѣла въ дълбока старость.

Въ V вѣкъ просвѣтени били съ християнството Франкитѣ, които завладѣли страната на Галлитѣ. Единъ отъ тѣхнитѣ войводи Хлодвигъ се оженилъ за християнка Клотилда. Клотилда придумала мъжьтъ си да се кръсти: Хлодвигъ протакалъ. Въ врѣме на една битва съ Аллеманитѣ, като видѣлъ, че враговетѣ го побѣдяватъ, той привикалъ на помощь Бога на неговата жена съ обѣщание да се кръсти и, като получилъ скора ненадѣйна помощь, испълнилъ обѣщанието си. Съ него се покръстили до 3 хиляди войника. Скоро подирь това и всичката страна, подвластна нему, станала християнска.

Въ VI вѣкъ християнската вѣра се распространила въ Англия. На това способствовала женидбата на единъ отъ английскитѣ кралие Етелберга за франкската княжна Берта — християнка и апостолската ревность на св. папа Григория Великий (Двоесловъ). Още като билъ аббатъ на единъ отъ римскитѣ мънастири, Григорий видѣлъ на пазарътъ англосаксонски роби и се трогналъ отъ скърбь за тойзи народъ, който се намиралъ въ тъмнината на язичеството. Той си наумилъ, когато добие срѣдства, да искупи тѣзи заробени, да просвѣти съ св. вѣра и да ги отпуща въ отечеството. Като станалъ папа (550 г.) и като чулъ за оженванието на французската княжна за английскийтъ краль, той се въсползувалъ отъ това благоприятно обстоятелство и отправилъ въ Англия цѣла миссия подъ началството на монаха Августина. При помощьта на Берта, Августинъ кръстилъ Етелберга (597 г.) и нѣкои отъ близкитѣ му. По примѣрътъ на краля и князоветѣ, кръстили се много отъ народа. Отъ послѣ Августинъ получилъ санъ архиепископъ Кентерберийский, и били му подчинени дванадесеть епископа.

Въ VIII-й в. окончателно била просвѣтена Германия. Тукъ много се потрудилъ Бонифаций. Бонифаций се родилъ въ Англия въ крайтъ на VII-й вѣкъ и билъ приготовляванъ отъ родителитѣ си за гражданска дѣятелность. Нъ той отъ дѣтинство чувствувалъ призвание къмъ монашеството и, като го приелъ, рѣшилъ се да се посвяти на мисионерски трудове. Съ благословението на папа Григория вторий, той се отправилъ къмъ язичницитѣ на западна Германия, тукъ ималъ въ проповѣдьта си голѣмъ успѣхъ и билъ назначенъ епископъ на новообращеннитѣ християни. Нъ прѣди посвящението на тойзи санъ, папата поискалъ отъ него клѣтва при гроба на св. Петра че ще бъде вѣренъ на римскийтъ прѣстолъ съ цѣлата германска църква.

Като посвятилъ Бонифация, папата му далъ препоръчително писмо до франкскийтъ полководецъ Карла Мартелла. При покровителството на духовната и свѣтска власти, Бонифаций захваналъ да дѣйствува още по-рѣшително: разрушавалъ капища, събаралъ идоли и наконецъ се рѣшилъ да струпуляса старийтъ священъ дъбъ (близо до Гейсмара). Безчисленна тълпа отъ язичници съ премрѣло сърце глѣдала, какъ подъ топора на мъжественний мисионеръ падала тѣхната главна святиня. Наконецъ нему било дадено съ чина германский архиепископъ отъ папата пълномощие да поставя епископи въ Германия, колкото намѣри за нужно. Отъ това врѣме Бонифаций дѣйствова вече, като организаторъ на Германската църква: свиква събори, сваля и поставя епископи, и ги съди. Нъ правителственната дѣятелность не го удовлетворяла. Като предалъ управлението на германската църква на своя ученикъ Луллъ, (754 г.), той отново се обърналъ къмъ миссионерски трудове, кръстилъ 1,000 Фризи и запечаталъ подвига на живота си съ мъченическа смърть (755 г.).

§. 36.

Происхождение на монашеството на Истокъ и Западъ.

Святото Евангелие иска отъ всички животъ нравственнно-съвършенъ; нъ заедно съ това на нѣкои особенно ревнители за благочестие предлага съвѣти за животъ най-съвършенъ. Такива са съвѣтитѣ за дѣвството, нестяжателностьта, съвършенно отрѣчение отъ мӣра и др.

Отъ самото начало на християнската църква множина отъ вѣрующитѣ се стрѣмили да достигнатъ висше духовно съвършенство: едни доброволно се отказвали отъ имуществото си и раздавали го на бѣднитѣ; други, като подражавали на Приснодѣва Мария, на св. Иоанна Предтеча, на апостолитѣ Павла, Иоанна, Иакова примали на себе си обѣщание за дѣвство, преминували врѣме въ непрестанна молитва, пость и въздържание.

Такива подвижници са извѣстни въ църквата подъ име аскети; нъ въ първитѣ два вѣка подвижничеството въ всичкитѣ си видове било явление единично. Подвижницитѣ живѣли отдѣлно единъ отъ други и не съставлявали отъ себѣ си каквото и да било особенно общество съ опредѣленъ уставъ. Въ конеца на 3-й вѣкъ подвижничеството захваща да приима още по-опредѣленъ характеръ. Християнскитѣ аскети почитатъ за по-згодно да испълняватъ обѣщанията си далече отъ мѝрътъ. За това тий оставяли градове и села и се засѣлявали въ пустини. Такива, отдалечени отъ мѝра, аскети се наричали анахорети (отъ гр. отшелникъ) и еремити (отъ гр. пустинникъ). Ужаситѣ на Декиевото гонение били като едно вънкашно побуждение за това движение, нъ съ прекратяване на гоненията, още повече се усилило това стрѣмление на християнскитѣ подвижници отъ уединение. Въ спокойнитѣ за християнството врѣмена, като преминали въ църквата множество язичници, захванала да ослабява строгостьта на християнский животъ, и това още повече подбудило ревнителитѣ на благочестието да трьсатъ спасение въ пустинитѣ. Отечество на монашеството се почита Египетъ. Баща и урѣдитель на монашеството въ Египетъ билъ св. Антоний Великий.

Святий Антоний Великий е происходилъ отъ благородни и богати родители, които го въспитали въ благочестие. На 18-та година той се лишилъ отъ своитѣ родители и оstаналъ единъ съ сестра си, която той ималъ подъ своя грижа. Веднажь той като отивалъ въ църква и размишлявалъ за св. апостоли, какъ тий оставили всичко, да послѣдватъ подирь Господа, влиза въ църква и чува словата евангелски: аще хощеши совершенъ бити, иди, продаждь имѣние твое, и даждь нищимъ: и имѣти имаши сокровище на небеси: и гради въ слѣдъ мене [Матѳ. 19, 21]. Тия думи тъй поразили Антония, като че ли му били казани отъ Господа лично. Като излѣзълъ отъ църква, той продалъ имѣнието си, което му се падало по право наслѣдственно, и раздалъ на бѣднитѣ. Нъ Антоний мислилъ, кому да остави сестра си. Като билъ заетъ съ тая мисъль, той влѣзълъ другъ пъть въ храма и чува тамъ пакъ слова Спасителеви, като че къмъ него били обърнати: не пецитесѧ на ѹтрей: ѹтренний бо собою печетсѧ: довлѣетъ дневи злоба его [Матѳ. 6, 34). Антоний препоръчилъ сестра си на извѣстнитѣ нему християнски дѣвственници и оставилъ града си и домътъ, за да живѣе въ уединение и да служи на едного Бога. Отдалечаването на св. Антоний отъ міра не било извѣднажь, а постепенно. Отпьрвомъ той се подвизавалъ близо до града при единъ старецъ, който живѣлъ уединено, и се старалъ въ всичко да му подражава. Той посѣщавалъ и други отшелници, които живѣли около града и се ползовалъ отъ тѣхнитѣ съвѣти. Още въ това врѣме той така се прославилъ съ своитѣ подвиги, щото го наричали, „приятель Божий.“ Подирь това той се рѣшава да се отдалечи по́далечь: кани стареца съ себе си и като той се отказалъ, прощава се съ него и се заселява въ една гробна пещера. Единъ отъ приятелитѣ му донасалъ понѣкогашь храна. Наконецъ, св. Антоний се отдалечава съвсѣмъ отъ заселенитѣ мѣста, преминува рѣка Нилъ и се заселява въ развалинитѣ на една военна крѣпость. Той си донесълъ хлѣбъ за шесть мѣсеци, а послѣ го приемалъ отъ приятелитѣ си само на два пъти въ година прѣзъ отверстието на стрѣхата.

Не може да се опише, колко искушения и борби истърпѣлъ тойзи великъ подвижникъ. Той страдалъ и отъ гладъ, и жажда, и отъ студъ и горѣщина. Нъ найтѣжкото искушение на пустинника, по думата на самий Антония, е било въ сърдцето: мъка за міра, и вълнение на мислитѣ. Къмъ това всичко се присъединили измами и ужаси отъ демонитѣ. Понѣкогашь святий подвижникъ изнемощѣвалъ и билъ готовъ да падне въ униние. Тогава или самъ Богъ му се являвалъ, или испращалъ своя ангелъ да го ободри. „Гдѣ си билъ благий Иисусе? Защо въ начало не си дошелъ ти да прекратишъ моитѣ страдания?“ Викалъ Антоний, кога Господь, подирь едно тѣжко искушение, му се явилъ. „Азъ съмъ билъ тукъ, му казалъ Господь и чекахъ, докога не видя твоя подвигъ.“ Единъ пѫть, въ страшната борба съ помишленията, Антоний извикалъ: „Господи, азъ искамъ да се спаса, а мислитѣ мой не ми даватъ.“ Изведнажь той види: че нѣкой приличенъ на него сѣди и работи; подирь станалъ и захваналъ да се моли, подирь пакъ сѣдналъ на работа. „Работи така и щешь се спасешь,“ казалъ му ангелъ Господенъ.

Когато двадесеть години живѣлъ вече Антоний въ своитѣ развалини, нѣкои отъ приятелитѣ му, като узнали за неговото мѣстопребиване, дошли да се заселятъ около него. Дълго врѣме тий чукали на вратата му и го молили да излѣзе при тѣхъ отъ своето доброволно заключение; и на конецъ рѣшили се вече да строшатъ вратитѣ, тогава Антоний имъ отворилъ и излѣзълъ. Тѣ се учудили кога не намѣрили никакво особенно промѣнение на неговата наружность, ако и да се подвьргалъ на най-голѣми лишения. Небесний миръ царувалъ въ неговата душа и се отражавалъ на лицето му. Спокойний, въздьржний, къмъ всички еднакво привѣтливъ старецъ скоро станалъ отецъ и началникъ на мнозина. Пустинята се съживила, въ горитѣ, около врьсть, се явили мънастири иночески. Множество человѣци пѣло, чело, постило се, молило се, трудило се, служило на бѣднитѣ. Святий Антоний не давалъ на ученицитѣ си каквито да било опредѣлени правила за монашеский животъ: той се потрудилъ само за това, за да вкорени въ тѣхъ вътрѣшно благочестиво настроение. Той имъ внушавалъ преданность на волята Божия, молитва, отрѣчение отъ всичко земно, и беспрестаненъ трудъ.

Като устроилъ по тоя начинъ братията, св. Антоний търсилъ ново уединение. Подирь тридневенъ пѫть, той дошелъ до една висока гора и се заселилъ въ нея. Тамъ той обработвалъ нива, така, щото не трѣбвало да ходятъ да му носатъ хлѣбъ. По времена той съ нѣкои отъ избранитѣ ученици посѣщавалъ братията. За носение хлѣбъ и вода, за поддьржание на силитѣ въ врѣме на тия тѣжки пътешествия по пустинята, имъ служила камила. Обаче почитателитѣ на св. Антоний открили и послѣдното негово уединение. Множество человѣци захванали да отиватъ при него, да просатъ неговитѣ молитви и наставления. Привождали до него болни: той се молилъ за тѣхъ и ги исцѣлявалъ.

Св. Антоний вече около седемдесеть години живѣлъ въ пустинята. Противъ волята, него захваналъ да смущава горделивъ помисьлъ, че той е по́-старъ тукъ отъ всичкитѣ. Той просилъ Бога да отдалечи отъ него тойзи помисьлъ и получилъ откровение, че единъ отшелникъ много по-рано се засѣлилъ въ пустинята и по́-дълго отъ него служилъ на Господа. Антоний станалъ утрѣньта рано, зелъ си тоягата и се отправилъ да търси тойзи неизвѣстенъ на мѝрътъ, нъ великъ прѣдъ Бога, подвижникъ. Преминалъ цѣлийтъ день и не срѣщналъ никого, освѣнъ пустинни звѣрове. Прѣдъ него се прѣдставляло неизглѣдано пространство; нъ той не губилъ своята надѣжда. Рано утрото тръгналъ изново. Прѣдъ очитѣ му се зърнала вълчица, която бѣгала къмъ изворъ. Св. Антоний доближилъ изворътъ и видѣлъ близо до него пещера. Отъ шумтението на стъпкитѣ му вратата въ пещерата яко се затворили. Св. Антоний до пладнѣ викалъ чрѣзъ вратата къмъ неизвѣстний старецъ и молилъ го да му покаже лицето си. На конецъ вратата се отвороли и на срѣща му излѣзналъ съ дълбоки години старецъ, съ съвършенно побѣлѣли сѣдини. Това билъ св. Павелъ Тивейский. Той живѣлъ вече около деветдесеть години въ пустинята. Подирь братското поцѣлование, Павелъ попиталъ Антония въ какво състояние е сега человѣческийтъ родъ? Какво е управлението въ свѣтътъ? Останали ли са още идолопоклонници? Прекратяванието на гоненията и тържеството на християнството въ римската империя било за него радостна новость, а появляванието на арианството горчива. До когато старцитѣ се разговаряли, спустнала се мѣжду тѣхъ врана и турила хлѣбъ. „Щедрь и милостивъ Господь,“ изрѣкълъ гръмогласно Павелъ: „Ето колко години всякий день азъ получвамъ отъ Него по половинъ хлѣбъ, — а сега заради твоето дохождание проводилъ цѣлъ хлѣбъ.“ Утрѣньта на другийтъ день Павелъ открилъ на Антония, че той скоро ще отиде отъ мѝра. За това молилъ Антония да му донесе мантията на епископа Атанасия (знаменитийтъ въ борбата за православието противъ арианската ересь). Антоний побързалъ да испълни желанието на святийтъ старецъ. Той се завърналъ въ свойта пустиня въ силно вълнение и на питанията на братията той можелъ да каже само: „грѣшний азъ, считалъ сьмъ се още монахъ (калугеръ)! Азъ видохъ Илия, азъ видохъ Иоанна, азъ видохъ Павла въ райтъ.“ На обратенъ пъть къмъ св. Павла той го видѣлъ че се възнася на небото посрѣдъ сонмъ ангели, пророци, апостоли. „Защо, Павле‘ ти недочака менъ? извикалъ Антоний. Тъй късно азъ тебъ запознахъ, и тъй рано ти отивашъ.“ Всетаки, когато влѣзълъ въ пещерата на Павла, той го нашелъ мълчеливо и неподвижно че стои на колѣна. Антоний застаналъ на колѣна и захваналъ тъй също мълчеливо да се моли. Вече послѣ нѣколко часа молитва той се убѣдилъ, че Павелъ за това се не мърда, че е мъртавъ. Той благоговѣйно омилъ тѣлото му и го обвилъ съ мантията на св. Атанасия. Изведнъжь се явили два льва и съ своитѣ ногти изрили доста дълбокъ гробъ, гдѣто св. Антоний и закопалъ първийтъ извѣстенъ намъ монахъ св. Павелъ Тивейский.

Св. Антоний се скончалъ въ дълбока старость (на 106 години въ 336 г.) и за своитѣ подвиги заслужилъ име Великий.

Преподобний Антоний е основалъ монашеството отшелническо. Нѣколко подвижника, като се намирали подъ ръководството на единъ наставникъ (авва, евр. слово значи отецъ), живѣли отдѣлно единъ отъ други въ келий или пещери (скитове) и предавали се тукъ на пость, молитва, трудили се за своя полза и за полза на бѣднитѣ (плели кошници, разни ръкодѣлия и др. такива). Нѣколко скита съединени подъ властьта на единъ авва, се наричали лавра. Нъ още при живота на св. Антония Великий се появилъ другъ родъ на иночески животъ. Подвижницитѣ се събирали въ една община, носили трудоветѣ, всякой по свойта сила и способность на общата полза и се подчинявали на едни правила. Такива общини се наричали киновий и мънастири. Аввитѣ въ тѣзи общини захванали да се наричатъ архимандрити. Основательтъ на общежителното монашество се почиталъ преподобний Пахомий Великий.

Родителитѣ на преподобний Пахомия били язичници. Богато надаренъ отъ природата, той получилъ въ младость добро образование. Въ 312 г. той билъ земенъ въ войската на кесарьтъ Максиминъ, който въсталъ противъ императоритѣ Константина и Ликиния. Всрѣдъ трудоветѣ и недостаткитѣ въ похода той ималъ случай да запознае християнитѣ, какъ тий, по заповѣдитѣ на свойтъ Учитель милосърдно и съ любовь се относили къмъ страдающитѣ свои врагове. Той захваналъ да се моли на Господа Спасителя, като Го още незнаялъ, на завръщанието си отъ войната, се кръстилъ. Като желалъ да служи на едного Господа, отишелъ въ пустиня и се спасявалъ подъ ръководството на единъ подвижникъ, по име Палемонъ. Подирь 15 год. скрити духовни подвиги, Господь му внушилъ — да съедини подъ едно общо правило отшелницитѣ, които живѣли отдѣлно. На единъ островъ на р. Нилъ (Тавеннъ) той захваналъ да въздига мънастирь. Скоро тойзи мънастирь немогалъ вече да помѣщава всички, които желали да се спасяватъ подъ ръководството на св. Пахомия, той се принудилъ да основе още неколко мънастири не въ далечно растояние единъ отъ други по брѣговетѣ на Нилъ. Той въздигналъ даже и единъ женский мънастирь, гдѣто първа жителка и настоятелка била сестрата на св. Пахомия. Въ своитѣ мънастири той ввелъ опредѣленни правила, обязателни за всички. Основанията на тойзи уставъ били: цѣломъдрие, смирение, отрѣчение оть всичко земно и безпрекословно подчинение на авва. Мънаситѣ живѣли по трима въ всяка келия, заедно се занимавали съ ръкодѣлие и — яли. По нѣколко пъти въ день всички заедно се събирали на молитва. Всичкитѣ имали еднакво облѣкло (долна ленена — хитонъ безъ ръкаве, горня кожена; на глава власяна шапчица — кукуль; на крака сандалии¹). Общественно богослужение се извършвало въ дононощието два пъти денемъ и нощемъ. По гласътъ на тръба или на клѣпало мънаситѣ мълчаливо се събирали въ цьрква. Тукъ чели св. писание, слушали наставление отъ старецътъ, молили се, пѣяли псалми. Въ недѣля и съббота отъ съсѣдното село дохождалъ священникъ, извършвалъ литургия и причащавалъ иноцитѣ²). На работа отивали всички въ порядъкъ и мълчание, заедно съ своятъ настоятель. Безъ благословение на старшитѣ, никой немогълъ да захване

---

¹) Единъ видъ чехли прев.

²) Св. Пахомий и самъ не приималъ и други недопускалъ до священството, подъ страхъ да се не яви въ тѣхъ гордость.

ни нова работа, ни да премине отъ едно мѣсто на друго. Работа извършена отъ тойзи или други братъ, не принадлѣжала нему а на всичката община. Храна се получавала единъ пъть — именно въ половината на деньтъ, и се състояла изъ хлѣбъ, овошки, плодове: въ недѣля се давало и вечерна трапеза. За да би се испълнявали непрѣменно тѣзи правила отъ иноцитѣ, пр. Пахомий поставилъ желающитѣ които искатъ да постъпатъ въ мънастирь да се подвъргнатъ на годишно испитание. Основанното на такива начала общество монашеско още при живота на св. Пахомий порасналo до 7.000 хил., а чрѣзъ100 год. подирь него били до 50,000 человѣка.

Единъ изъ ученицитѣ на св. Антоний, Иларионъ пренесълъ монашеството на своето отечество въ Палестина и основалъ обитель близо до Газа. Отъ тука монашеството се распространило по всичка Палестина и Сирия. Василий Великий, като посѣтилъ подирь свършванието на своето образование, мънастиритѣ въ Палестина и Египетъ, основалъ монашеството въ Каппадокия и далъ му строго опредѣленъ уставъ, който станалъ всеобщъ на истокъ. Единъ изъ подвижницитѣ въ V вѣкъ Савва освященъ (т. е. който съединявалъ съ званието на инока и санътъ на священника) урѣдилъ мънастирь близо до Иерусалимъ, въ скалата, близо до потокътъ Кедронский, и ввелъ тукъ строго опредѣленъ Богослужебенъ уставъ. Въ Европа източното монашество си намѣрило особенно убѣжище на горитѣ Олимпийска и Атонска. На послѣднята (въ растояние около 6 часа въ дължина и около 4 часа въ широчина) се нахождатъ около 20 мънастири, до 800 скита и около 8000 подвижника. Отшелничеството и общежитието — туй е най-повечь распространенитѣ родове на монашеството на истокъ. Нъ освѣнъ тѣзи видове са извѣстни стълпничеството и юродството въ Христа. Основатель на първото се почита св. Симеонъ, родомъ Сириецъ, който живѣлъ въ V вѣкъ. Много години той се подвизавалъ на молитва, не слазайки отъ стълбътъ и се подвергнувалъ на всичкитѣ въздушни промѣнения. Св. Алипий, който живѣлъ въ VII вѣкъ, се подвизавалъ на стълбъ повече отъ 50 год. — Юродовитѣ се старали да преборатъ главний корень на всичкитѣ грѣхове — гордостьта и преимущественно гордостьта на умътъ. Имайки високо просвѣщение духовно, и като владѣли по нѣкога забѣлѣжително свѣтско образование, тий нарочно приимали видъ на прости хора, за да не възбудятъ относително за себѣ си нѣкакви похвали. Изъ юродивитѣ особенно са забѣлѣжителни: Симеонъ Юродивий и св. Андрей, който за своето смирение се удостоилъ съ извѣстното видѣние въ Влахернскийтъ храмъ за което въспоминава църквата на праздникътъ Покровь на Пресвятая Богородица.

На западъ монашеството се распространило отъ истокъ. Св. Атанасий Великий, въ врѣме на своето пребивание тамъ, описалъ живота на преподобний Антоний Великий и възбудилъ въ мнозина желание да подражаятъ на неговийтъ подвижнический животъ. Такова също влияние показалъ на ревнителитѣ на благочестието знаменитийтъ житель на западната църква блаженний Иеронимъ съ житоописанието на препод. Павла Тивейский. Иеронимъ около 4 год. преживѣлъ на истокъ въ витлиемската пещера и краснорѣчиво описалъ на свойтѣ съотечественници згодноститѣ на тихийтъ монашески животъ. Мнозина изъ знатнитѣ римляни мъжие и жени се отказали отъ мйрътъ за уединенъ животъ въ пустинята. Нъ собственно бащата и организаторътъ на монашеството на западъ билъ св. Венедиктъ Нурсийский (род. 458, ум. 593 год). Основатель на знаменитий впослѣдствие мънастирь Монте Кассино. Той далъ на западното монашество малко по′-друго практическо направление. Той не изисковалъ отъ своитѣ послѣдователи тѣзи лишения, които преносили монаситѣ на Истокъ, а заповѣдовалъ имъ само порядъкъ, въздержание и трудолюбие. Въ числото на трудоветѣ, сгодни за монаха, той показалъ на преписванието книги. Благодарение на тая счастлива мисль на основателя, много отъ творенията на Святитѣ Отци и даже отъ произведенията на классическата древность са се запазили за потомството въ стѣнитѣ на Бенедиктинцитѣ.

§. 37.

Происхождение въ църквата лжеучители и ереси.

При самото начало на църквата захванали да се появяватъ въ нея лжеучения и ереси (ересь гр. слово, значи отдѣляване). Истинно вѣрующитѣ (православни) се старали да приматъ и усвояватъ Откровението Божие въ всичка чистота, както то е предадено въ своитѣ източници: въ св. Писание и св. Предание. А лжеучителитѣ извращали учението на Откровението съ примѣсвание на чужди учения. Първоначално тѣзи отстъпления отъ истината се касали до всичкий строй на християнското учение, което лжеучителитѣ извращали съ примѣсвание на възрѣния или Иудейски, или язически; а отпослѣ различенъ родъ ереси захванали да възрастяватъ на собственно християнска почва. Еретицитѣ не възставатъ вече противъ цѣлата система на християнството, нъ се стараятъ да опровьргнътъ или да претълкуватъ частни догмати въ учението на християнската вѣра. Лжеучителитѣ, които се трудили да приложатъ къмъ учението християнско иудейскитѣ възрѣния, се наричали и иудействующи. Тѣ се дѣлили на двѣ партии: назореи, умѣрени и евионити, строги ревнители на иудейский законъ. Първитѣ признавали Иисуса Христа Мессия и Бога, нъ при това считали необходимо за спасение пазението на Моисеевий Законъ напълно. А Евионититѣ (отъ еврейско слово бѣдни, или по срѣдствата на живота или по умственното развитие) признавали Иисуса Христа само великъ пророкъ, подобенъ на Моисея, който проповѣдвалъ за настъпяние на царството Божие и който пакъ ще дойде на земята, за да основе това царство, и ще царствова съ Евреитѣ 1,000 години (хилиазмъ).

Лжеучителитѣ, които притуряли къмъ християнството язически понятия, се наричали язичествующи или гностици. Гностицитѣ дѣлили на египетски и сирийски, тѣзи и другитѣ еднакво допускали язически дуализмъ.

или двойственното начало въ мйра: Бога и материя — и се различавали мѣжду себе си съ това, че първитѣ считали враждата мѣжду Бога и материята случайна, а послѣднитѣ — абсолютна и вѣчна. Искуплението, по понятието на тѣзи и на другитѣ, състои въ освобождение отъ материята и отдѣление отъ нея.

Отъ ереситѣ, които са възникнали собственно на почва на християнското учение, повече е извѣстна отъ другитѣ ересьта на антитринитариитѣ, или монархианитѣ. Тий отхвърляли Пресвята Троица и учили, че единъ е само Богъ, а второто и Третьето лице на Пресвята Троица почитали или Божественни сили (динамисти), или само форми на едното Божество (модалисти).

Но особенно еретицитѣ захванали да вълнуватъ църквата въ това врѣме, когато се прекратили вънкашнитѣ гонения противъ нея. Человѣцитѣ, които владѣли доволно забѣлѣжителна ученность, набожни като фарисеитѣ, по непреклонна духовна гордость, спорѣдъ нѣкои лъжливи надѣжди и оскърбено самолюбие, распространявали мѣжду вѣрующитѣ лъжливо учение, намирали си покровители и привърженници въ силнитѣ на мйра и понѣкога дълго врѣме смущавали мирътъ на църквата. Въ врѣме на тия вълнения мнозина исповѣдници на православието търпѣли изгонвания и измъчвания и ставали мъченици за св. вѣра. Въ срѣдъ църковнитѣ смущения мнозина съ съжаление си припомнювали даже за врѣмената на гоненията. Нъ по устроение на Промисла Божий, това зло, което наносили на църквата еретицитѣ, се обърнало за нейно добро. По поводъ на тия лжеучения се свиквали вселенски събори, на които ереситѣ и лжеученията се низлагали и се опредѣлявало, колкото е възможно, за ръководство на вѣрующитѣ на всички врѣмена учението за догматитѣ на вѣрата.

§. 38.

Вселенски събори.

Господь Иисусъ Христосъ заповѣдалъ на апостолитѣ, а чрѣзъ тѣхъ и на всичкитѣ вѣрующи, въ случай на недоразумѣния и разногласия, да се обръщатъ къмъ църквата и на гласътъ на всичката църква далъ значение рѣшающе, да рѣшава и да дава край на всѣкаква препирня (Мат. XVIII; 17). По тази заповѣдь Господня и по примѣра на св. апостоли, отцитѣ на църквата, за разяснение важни въпроси по дѣлата на вѣрата, се събирали на събори. Освѣнъ недоразумѣнията относително до учението на вѣрата, на съборитѣ се прѣдлагали въпроси, които се отнасяли до църковното управление и богослужение, и се постановлявали за тѣхъ рѣшения. Съборитѣ били вселенски и помѣстни. Вселенский съборъ е събрание отъ пастиритѣ и учителитѣ, по възможность отъ всичка вселенна. Помѣстенъ съборъ е събрание отъ пастири на каква да е частна църква подъ предсѣдателството на главний епископъ: митрополитъ или патриархъ. Вселенски събори са били седемь: Никейский, Константинополский 1-й, Ефеский, Халкидонский. Константинополский 2-й и 3-й и Никейский 2-й. Освѣнь тѣзи, значение на вселенский има Трулский съборъ нарѣчеиъ пето-шестий, защото той съставлява допълнение на 5-й и 6-й вселенски събори. Помѣстни събори били твърдѣ много. Въ древната църква съществувало обще правило, щото епископитѣ на всѣка область се събирали два пъти въ година за рѣшение на възникнали въпроси. Правилата на вселенскитѣ събори са задължени за всичката църква. А опредѣленията на помѣстнитѣ събори имали задължена сила само за тѣзи църкви, предстоятелитѣ на които се свиквали на събори. Отъ многото помѣстни събори православната църква е приела само 10: Анкирский, Неокесарийский, Гангърский, Антиохийский, Лаодийский, Сардикийский, Картагенский, Константинополскитѣ 1-й и 2-й.

Първий вселенский съборъ билъ въ Никея въ 325 година, при императора Константина Великий, противъ лъжливото учение на Арія, който говорилъ, че Синъ Божий е първото и най-превъсходно творение на Бога, създаденъ въ врѣмя, нарича се Богъ не по естество, а по милостьта на Бога Отца, и не единосъщенъ на Отца. Първийтъ съборъ опредѣлилъ догматътъ за единосущието на Сина Божия съ Бога Отца и изложилъ православното учение на вѣрата въ първитѣ 7 членове на Символа. Освѣнъ това първий вселенский съборъ установилъ 20 правила. Мѣжду другото той постановилъ да празднуватъ Пасхата въ първийтъ въскресний день подиръ пролетното пълнолуние; далъ първенство прѣдъ другитѣ митрополити на тримата: на римскийтъ, Александрийскийтъ и Антиохийскийтъ, и сравнявалъ съ тѣхъ, не по власть, а по честь епископа на иерусалимската църква; дозволилъ на священницитѣ, които встъпили въ бракъ до ръкоположението, да си иматъ женитѣ.

Вторий вселенский съборъ билъ свиканъ въ Константинопол въ 381 година противъ лъжливото учение на бившийтъ арианский епископъ въ Константинополъ Македонии. Той отричалъ божественната природа на Третото лице на Пресвятая Троица, на Св. Духа, и наричалъ Го сила служебна, тварь, или сила, подчинена на Отца и Сина. На вторийтъ съборъ билъ допълненъ Никейскийтъ символъ на вѣрата съ петьтѣ члена. Въ осмийтъ членъ, противъ лжеучението на Македония, билъ утвърденъ догматътъ за равенството и единосъщието на Бога Св. Духа съ Бога Отца и Бога Сина. Едно отъ правилата на тоя съборъ давало на константинополскийтъ епископъ преимущество за честь непосрѣдственно подиръ римскийтъ епископъ.

Третий вселенский съборъ билъ въ 431 година противъ константинополский патриархъ Нестория въ гр. Ефесъ, при императора Теодосий II-й. Единъ священникъ отъ патриаршескийтъ клиръ въ своитѣ проповѣди доказвалъ мнѣние, че Пресвятая Дѣва Мария трѣбва да наричаме не Богородица а Христородица. Несторий приелъ това мнѣние подъ своя защита. По неговото учение Пресвята Мария родила человѣка Христа, съ когото Богъ билъ съединенъ само нравственно, обитавалъ въ Него като въ храмъ, подобно на това както прѣди обитавалъ въ Моисея и въ другитѣ пророци. За това и самаго Господа Иисуса Христа нарѣкълъ само Богоносецъ, а не Богочеловѣкъ. Св. Съборъ отхвърлилъ Несториевата ересь и опредѣлилъ да исповѣдватъ, че Г-дь И. Христосъ е съвършенъ Богъ и человѣкъ. За това Прѣсвята Дѣва Мария, която Го родила по человѣчество достойно и праведно е да я наричатъ Богородица. Отъ другитѣ постановления на събора достойно за забѣлѣжвание е правилото, което утвърдило Никеоцариградский Символъ на вѣрата и строго запрѣщава да правятъ въ него каквито и да било измѣнения и допълнения.

Четвъртий вселенский съборъ билъ въ 451 год., въ гр. Халкидонъ, при императора Маркиана, противъ Евтихия. Евтихий, архимандритъ на единъ константинополский мънастирь, билъ противникъ на Нестория, като го опровергавалъ, падналъ въ противоположна крайность. Той хваналъ да учи, че въ Г-да И. Христа человѣческото естество било съвършенно погълнато отъ Божеството, и за това въ Него слѣдва да признаваме само едно Божеско естество. Съборътъ отхвърлилъ ересьта Евтихиева и утвърдилъ догматътъ, че И. Христосъ е истинний Богъ и истинний человѣкъ. По Божество Той вѣчно се ражда отъ Отца; по человѣчество Той се родилъ отъ Пресв. Дѣва Мария и въ всичко е подобенъ намъ освѣнъ грѣхътъ. По въплощението Той има едно лице и двѣ естества, съединени въ Него неслиянно и неизмѣнно (противъ Евтихия) нераздѣлно и неразлучно (противъ Нестория).

Петий вселенский съборъ билъ въ Константинополь въ 553 год. при императора Юстиниана, по поводъ на продължавшитѣ се спорове мѣжду Евтихианитѣ и Несторианитѣ. Предмѣтъ на спора били съчиненията на учителитѣ на сирийската църква: Теодоръ Мопсуетский, Теодоритъ Кирский и Ива Едесский, въ които се намѣрило много сходство съ ученнето на Нестория, нъ които обаче не били осъдени отъ 4-йтъ Халкидонский съборъ. Събора осъдилъ Теодора Мопсуетский и тѣзи мнѣния на Теодорита и Ива, които били сходни съ ученнето на Нестория. Подирь това той повторилъ осъжданията противъ ересьта Несториева и Евтихиева.

Происхождение на Мохаммеданството.

Въ първата половина на 7-й вѣкъ се появило и укрѣпило мохаммеданството, което имало голѣмо влияние както на послѣдующитѣ препирни, така въобще на участьта на църквата, влияние, което се простира и до настояще врѣме.

Основателя на новата религия, Абдулъ Каземъ Мохаммедъ се родилъ въ 570 год. въ Арабия, въ г. Мекка. Баща му билъ язичникъ, майка му еврейка, единъ отъ близкитѣ роднини на християнитѣ. Отъ природа замисленъ и мечтателенъ, Мохаммедъ провелъ младостьта си въ търговски пътешествия и ималъ случай да види много и да наблюдава. На 25 год. той се оженилъ за една богата вдовица и ималъ повече свободно врѣме да се предава на своитѣ мечти. Четиредесеть години оставилъ съвсѣмъ търговията и преминалъ нѣколко врѣме въ уединена пещера и, като се явилъ отъ тамъ въ Мекка, обявилъ че Архангелъ Гавриилъ му поръчалъ да уничтожи язичеството и да основе истинната вѣра. Жителитѣ на Мекка отпърво се отнесли враждебно къмъ новийтъ проповѣдникъ и искали даже да го убиятъ. Мохаммедъ бѣгалъ въ Медина (15-й Юлий 622 год., начало на мохаммеданската ера), гдѣто билъ приетъ по-добрѣ. Съ помощьта на Мединцитѣ той захваналъ да распространява своето учение мѣжду съсѣднитѣ плѣмена. Природното краснорѣчие на Мохаммеда, поетическийтъ даръ, вълшебнитѣ раскази, които той умѣялъ да предава, като съща истинна, нѣкои лични качества, които располагали въ негова полза (храбрость, справедливость, ласкавость), дозволение на множество, обѣщание на чувственни удоволствия въ райтъ на всички послѣдователи, особенно който умрѣ иа война, и нѣкои други обстоятелства (вълнения) мѣжду християнитѣ спорѣдъ ереситѣ, пламенната и религиозна вражда, която раздѣлявала арабитѣ — язичници, послужили къмъ това, че лъжливото учение на Мохаммеда скоро се распространило по всичка Арабия. Враждебнитѣ му жители на Мекка се предали и приели учението му. Тогава Мохаммедъ провъзгласилъ главнийтъ мекский храмъ съ знаменитийтъ неговъ чернъ камькъ кяабе главно свое святилище. Скоро прочее подиръ това тържество, Мохаммедъ умрѣлъ (632), отровенъ отъ една еврейка, и погрѣбенъ въ Мекка. Нъ смъртьта на Мохаммеда не прекъснала успѣхитѣ на новата вѣра. Мохаммеданитѣ скоро завоювали Сирия (639 г.), Палестина и Египетъ (640 г.), Персия (651 г.), Сѣверна Африка (707 г.), Испания (711 г.). На Западъ ги въспрѣли Карлъ Мартелъ, франкский пълководецъ, на истокъ императорътъ грьцки Львъ Исавряниинъ.

Религията на Мохаммеда представлява смѣсь отъ учения християнско, еврейско и арабско — язическо. Нѣма Бога, освѣнъ Бога и Мохаммедъ Неговъ пророкъ: — въ това обично възвание на мохаммеданитѣ се изразява същностьта на тѣхното учение. Богъ е единъ, всемогъщь, владика на всичко, безусловно, който опредѣлява всѣкому счастието или несчастието, минутата на смъртьта, рай или адъ. Единственно — възможното отношение къмъ него отъ страна на человѣка е безотчетната преданность (Ислямъ). Били и по-напрѣдъ провъзвѣстници на волята Божия; главнитѣ отъ тѣхъ Адамъ, Ной, Авраамъ, по́-високъ отъ тѣхъ Мойсей, И. Христосъ; а Мохаммедъ, по собственното негово увѣрение, по́-високо отъ всичкитѣ. Въ учението за нравственностьта мохаммеданството не дава никакво мѣсто за синовна любовь къмъ Бога и превръща я въ рабско нему повиновение, любовь къмъ ближнийтъ ограничава само мѣжду едновѣрцитѣ, подбуждава отмъстяване, ненависть къмъ враговетѣ, убийство и измъчване (особенно тѣзи които неприематъ исляма), отъ една страна дава залъгване за чувственность, сладострастие (дозволение многоженство, наложничество, чьрнооки гурии въ рая*) съ друга страна стѣснява живота съ множество обряди омовения, религиозни пътешествия, на които придава твърдѣ голѣмо значение. Недѣлний праздникъ полага въ петъкъ (деня на дохожданието на Мохаммеда въ Медина), пость въ срѣда (деньтъ, когато Богъ испровожда наказания на нечестивитѣ). Назначенъ е билъ цѣлъ мѣсецъ за пость Рамазанъ (септемврий). Обаче поста се полага само денемъ до заходъ на слънцето, а нощемъ се дава разрѣшение на всичко. Единъ отъ блискитѣ роднини на Мохаммеда Абу-Бекиръ събралъ всичкитѣ му изрѣчения въ книга Алкоранъ, признаваема отъ мохаммеданитѣ за священна. Освѣнъ Алкорана извѣстна е друга, ако и не толкози священна, книга Сунна — сборникъ отъ различни мохамедански предания: шиити (Перситѣ) приематъ единъ Коранъ, суннитѣ (Арабитѣ, Турцитѣ) освѣнъ Коранътъ приематъ и Сунната.

Шестий вселенский съборъ билъ свиканъ въ Константинополь въ 680 г., при императора Константина Погоната, противъ ерестьта на Монофелититѣ. Монофелититѣ признавали въ Иисуса Христа двѣ естества, нъ една Божественна воля. Това е било опитъ отъ страна на грьцкитѣ императори, какъ да е да помиратъ православнитѣ съ Монофизититѣ т. е., съ Евтихианитѣ, защото непрестаннитѣ вълнения отъ страна на Монофизититѣ заплашвали империята съ голѣма опасность (което се впослѣдствие испълнило, защото Монофизититѣ въ Сирия и Египетъ много спомагали на мухаммеданскитѣ завоевания). Като признавали въ Христа истинно человѣческо тѣло, Монофелититѣ правили отстъпка на православнитѣ, а отричали душата человѣческа и на нейно мѣсто признавали единъ божественъ умъ, една божеска воля въ Господа Спасителя, — съ което се прилагали къмъ мнѣнията на монофизититѣ. Шести съборъ осъдилъ Монофелититѣ и определилъ да признаватъ въ Иисуса Христа двѣ естества: Божеско и человѣческо и по тия двѣ естества двѣ воли.

---

*) хубавици за мохамеданский рай. Прев.

Подирь изминуванието на единадесеть години, събора отново открилъ засѣданията си въ царскитѣ палати, наречени Трулски, за утвърждение на нѣкои правила, които се касали до църковното благочиние. Тойзи съборъ се нарича вселенский, пето-шестий съборъ, защото служи — като допълнение на 5-й и 6-й съборъ. Той приелъ за ръководство на църквата 85 правила апостолски, правилата на шестьтѣ вселенски и на седемьтѣ помѣстни събори и на нѣкои святи отци. Впослѣдствие тѣзи правила били допълнени съ правилата на седмий вселенский съборъ и още на два помѣстни. Тѣзи правила лѣжатъ въ основанието на църковното управление и се нахождатъ въ книгата, по грьцки нарѣчена „Номоканонъ“ а по славянски „Кормчая книга“.

Седмий вселенский съборъ билъ въ 787 година, въ гр. Никея, при императрица Ирина, по поводъ на ересьта на иконоборцитѣ.

Иконоборческата ересь се появила 60 години до събора, при императора Льва Исавра. Той одържалъ блистателни побѣди надъ мохаммеданитѣ и съставилъ планъ да ги обърне въ християнство, за това, по неговото мнѣние, необходимо било унищожението на иконитѣ. Отпървомъ той заповѣдалъ да поставатъ иконитѣ въ църквитѣ, колкото е възможно по́-високо, за да не могатъ християнитѣ да ги цѣлуватъ, а подирь заповѣдалъ да ги износатъ изъ храмоветѣ и домоветѣ, и ги горатъ на площадитѣ. Надъ вратитѣ на царский дворъ отъ давна врѣме се намиралъ чудотворний образъ на Спасителя. По заповѣдь на Льва, единъ войникъ се качилъ по стълба, за да свали и развали иконата. Народътъ който се намиралъ тукъ, въ разярено състояние и негодование, бутналъ стълбата и убилъ войника. Львъ наказалъ всички заподозрѣни въ това убийство и подирь това захваналъ, като фанатикъ, да преслѣдва православнитѣ.

Гонението на Льва противъ святитѣ икони продължили: синъ му Константинъ Копронимъ и внука му Львъ Козаръ. Съпругата на Льва, ревностна почитателка на св. икони, прекратила гоненията и за умиротворение на църквата свикала вселенский съборъ. На тоя съборъ била отхвърлена иконоборческата ересь, и опредѣлено да поставятъ въ святитѣ Божий църкви заедно съ изображението на честний и животворящий Кръсть и святитѣ икони, и да имъ въздаватъ почитателно поклонение, като възносять ума и сърдцето си къмъ Господа Бога и святийтѣ, които са начъртани на тѣхъ.

Подиръ седмийтъ съборъ иконоборството отново възникнало и около 25 години вълнувало църквата. Почитанието на св. икони окончателно било възстановлено и утвърдено на помѣстнийтъ константинополский съборъ въ 842 г., при императрица Теодора. На тоя съборъ въ благодарность на Господа Бога, който даровалъ на църквата побѣда подъ иконоборцитѣ и другитѣ еретици, билъ установенъ праздникъ „Недѣля на православието“, който и до сега се празднува въ православната църква въ първийтъ недѣленъ день отъ великийтъ пость.

§ 39.

Святи Отци и учители църковни.

Отъ врѣмето на Апостолитѣ върви въ църквата непрекъснатъ рѣдъ отъ святитѣ отци и учители на църквата, които въ своитѣ съчинения ни запазили апостолскитѣ предания, разяснили истинското учение на вѣрата и благочестието, били стълпове на църквата и защитници на православието въ труднитѣ врѣмена на нейната борба съ еретицитѣ и лжеучителитѣ, и въ своя животъ оставили високъ примѣръ за подражение.

Рѣдъ на тия доблестни свидѣтели на истината захващатъ святий Варнава, спътникъ и сътрудникъ на апостола Павла, святий Дионисий Ареопагитъ и Климентъ римский ученици на същий апостолъ, св. Игнатий Богоносецъ, св. Поликарпъ, епископъ смирнский, св. Папий, епископъ иерaполский, ученици на св. Иоаннъ Богословъ. Тий слушали св. апостоли, могли съ всичка точность да узнаятъ, какъ тѣ разбирали и обяснявали тази или друга истина на християнското учение, и въ какъвъ духъ и какъ са извършвали святитѣ тайнства. За това и творенията имъ представляватъ най-вѣрно обяснение на апостолското учение, и тий, по преимущество се наричатъ свидѣтели и пазители на апостолскитѣ предания. Къмъ числото на тия първи свидѣтели на истинното предание, по справедливость, може да се отнесе св. Ириней, епископъ лионский ученикъ и приятель на св. Поликарпа. Всичкитѣ тий запечатали истината на своето исповѣдание съ мъченическа смърть.

Отъ вторийтъ вѣкъ се появяватъ въ църквата апологети, или защитници на християнската вѣра. Едни отъ тѣхъ подавали своитѣ апологий на императоритѣ и управителитѣ на римската империя, съ желание да ги расположатъ въ полза на християнитѣ. Нѣкои отъ тѣхнитѣ апологии достигали своята цѣль и послужили за умиротворение на църквата. Други писали въ защита на християнската вѣра противъ нападенията на християнството отъ страна на язическата философия и въобще язичеството. Отъ християнскитѣ апологети особенно са забѣлѣжителни: Св. Иустинъ философъ и мъченикъ, Тертулианъ пресвитеръ Картагенский, Муниций Феликсъ, философъ Ермий и знаменититѣ учители на александрийската школа Климентъ и Оригенъ. Послѣдний особенно е забѣлѣжителенъ по своитѣ необикновенни дарования и колосални трудове. Оригенъ получилъ първоначалното си образование подъ ръководството на свойтъ баща Леонидъ (въ послѣдствие мъченикъ) и още въ дѣтинскитѣ си години го удивлявалъ съ дълбокитѣ си въпроси за вътрѣшнийтъ смисъль на св. Писание. Осьмнадесеть години отъ рождение, той вече билъ началникъ на александрийското училище и ръководитель на великата борба, която водила тъзи знаменита школа, съ ученитѣ представители на язичеството. Оригенъ владѣлъ всестранна ученность и писалъ съчинения по всичкитѣ клонове на богословската наука. Старитѣ му приписвали до 6,000 съчинения и усвоили му название: адамантовъ, т. е. елмазенъ. Особенно се уважаватъ трудоветѣ му по священното писание. Прочее славата на тойзи великъ учитель отчасти е затъмнена съ нѣкои крайности, които допускалъ той въ своитѣ взглядове (мнѣнието за предсъществование на душитѣ прѣди видимий ми̂ръ, за едноврѣменното тѣхно падение спорѣдъ нѣкаква тѣлесность, за прекращение на вѣчнитѣ мъки и за прощение на диавола).

Отъ отцитѣ на III вѣкъ най-повече е забѣлѣжителенъ св. Киприанъ, епископъ картагенски, съ своитѣ творения, въ борбата съ расколътъ на новацианитѣ (по въпросътъ за приеманието въ цьрквата на отпадналитѣ) и съ мъченическа кончина.

Нъ въ особенность се прославилъ IV вѣкъ съ появляванието на великитѣ учители, които станали за защита на св. вѣра въ това врѣме, когато мирътъ на Цьрквата дълбоко и на дълго врѣме билъ потресенъ отъ арианската ересь.

§ 40.

Святий Атанасий Великий.

Първи Великий борецъ противъ арианството билъ святий Атанасий Великий (род. въ конецътъ на 3-й вѣкъ, скончалъ се въ 373 год.) При началото на арианството, той занимавалъ длъжность архидиаконъ при архиепископътъ александрийский Александръ и въ тойзи санъ билъ заедно съ него на първийтъ вселенский съборъ, и тукъ се вече прославилъ съ обширностьта на богословско знание и силно краснорѣчие: никой толкова силно и искусно не поразявалъ арианитѣ въ споровете, колкото младий александрийский Архидиаконъ. На другата година послѣ събора той билъ възведенъ въ санъ архиепископъ на александрийската цьрква. Въ борбата съ арианството той видѣлъ своето призвание и главната цѣль на всичкий свой многострадаленъ животъ. Въ продължение на 46 години на святителството си, той за непреклонна твърдость въ борбата съ арианитѣ, петь пъти търпѣлъ изгнание, най-черни клѣвети (въ чародѣйство, убийство и др. подобни) и най-зли прѣслѣдвания отъ страна на враговетѣ. Въ тая тѣжка борба, между другитѣ поддържавали го иноцитѣ на египетскитѣ пустини, у които въ труднитѣ врѣмена намирали гостеприемство и прибѣжище. Само най-послѣднитѣ години той можелъ да преживѣе спокойно въ своя катедраленъ градъ, като се ползовалъ съ неволно уважение отъ страна на самитѣ врагове за великий подвигъ на живота му. Тая необорима твърдость, висовий проницателенъ умъ, дълбокото образование, назидателнитѣ съчинения — спечелили на св. Атанасия име Отецъ на църквата, защитникъ на вѣрата и титулъ Великий.

§. 41.

Святий Василий Великий.

Св. Василий Великий (род. 329 год., ум. 379 г.), надаренъ отъ природата съ блестящи дарования, получилъ въспитание първоначално въ своето високо-благочестиво семейство (5 членове негови са въ лика на святийтѣ), подирь въ школитѣ Кесария и Атини (дружба съ Григория Богослова), на конецъ врѣдъ трудове и подвиги на най-строгото иночество. Въ санъ священнический и архиепископъ на обширната кесарийска (въ Каппадокия) епархия, подобно на Атанасия Великий, той неуморимо се трудилъ и борилъ съ арианитѣ и поддържалъ църквата въ трудното и опасно за нея врѣме въ царствованието на арианина Валента. Отпървомъ Валентъ искалъ да го привлече на своя страна и заповѣдалъ да поговори съ него префектътъ Модесть. Той отъ начало молилъ св. Василия съ разни обѣщания, нъ, като видѣлъ непреклонната му твърдость, захваналъ да го заплашва, че ще му земе имуществото, ще заточи, съ смърть. Василий мъжественно му отговарялъ: „отъ заточение азъ не се боя, защото всичката земя е Господня; неможъ да лишишъ отъ имущество тогози, който нищо нѣма; смъртьта за мене е благодѣяние; тя ще ме съедини съ Христа, за Когото азъ живѣя и се труда."

Величието на Василия поразило префекта. „До сега никой не е говорилъ така съ мене,“ казалъ той. „Навѣрно тебѣ не се е случавало да говоришь съ епископъ,“ спокойно отговорилъ Василий. Подирь това самъ Валентъ два пъти дохождалъ въ Кесария, за да го привлѣче къмъ партията си, и все безъ сполука. Наконецъ, Валентъ подписалъ указъ за заточение на Василия, нъ, уплашенъ отъ внезапната болесть на сина си и, като се боялъ отъ смущението народно, побързалъ да унищожи приговора си и проводилъ да проси молитвитѣ на св. архиепископъ. Дѣтето оздравело, и Василий билъ оставенъ въ спокойствие. Освѣнъ самоотверженната защита на православието противъ арианитѣ, Василий Великий се прославилъ съ богомъдри творения, най-широка благотворителность, съ съставление на канонически правила, приети отъ църквата за ръководство, на уставъ за общежителното монашество и чинъ на Литургията, извѣстна подъ негово име. За всички тия трудове и подвиги той се именува вселенский учитель, великий иерархъ и стълпъ на църквата.

§. 42.

Святий Григорий Богословъ.

Святий Григорий Богословъ (род. 326 г., ум. 389 г.) билъ синъ на Григория (впослѣд. епископъ назиански) и на св. Нонна, подъ ръководството на която получилъ своето първоначално образование и, по отзива на святителя, най-важно за него въспитание. Послѣ се образовалъ въ школитѣ кесарийски и атински; нъ повече, отколкото въ тѣхъ, Григорий видѣлъ за себе си полза въ съдружеството съ св. Василий Великий. Сложението на ума и характеритѣ имъ били разни: Василий билъ преимущественно философъ, Григорий повече поетъ; първий особенно се отличавалъ съ твърда воля, вторийтъ—съ нѣжно сърдце. Нъ тѣзи разлики, при съединението на вѣрата и любовьта, толко свързвали и възвишавали дружескийтъ имъ съюзъ: тий единъ другиго допълняли и подкрѣплявали. По свършванието на образованието, Григорий дълго врѣме се отстранявалъ отъ занятие каквато и да била обществена длъжность. Богомислие, молитва, чтение на словото Божие, писанието на вдъхновеннитѣ слова и пѣсни и служение на престарѣлитѣ му родители—били най-любимитѣ негови занятия. Василий Великий, като цѣнилъ тъзи велика полза, която могълъ Григорий да принесе на църквата съ своитѣ велики дарования, ръкоположилъ го епископъ Сасимский. Градътъ Сасимаималъ твърдѣ важно значение въ очитѣ на Кесарийскийтъ архиепископъ за борбата съ арианството, и тука се искало особенно способно и довѣренно за това лице. Нъ Григорий, по голѣмо смирение, се отстранявалъ отъ тъзи длъжность, която предназначилъ за него приятельтъ му, и въ новийтъ свой санъ по прежнему помагалъ на родителя си, а подирь смъртьта му се отдалечилъ въ една уединена обитель. Великийтъ свѣтилникъ все таки немогълъ да се укрие: него намѣрили и го извикали на велико поприще за дѣятелность въ най-нуждното за църквата врѣме. Избранъ отъ православнитѣ епископи и миряни за архиепископскийтъ престолъ въ Константинополь, той пристигналъ тукъ въ епоха на най-силното владичество на ариaнитѣ, когато били захванати отъ тѣхъ всичкитѣ храмове въ столицата.

Григорий се спрѣлъ въ домътъ на познайницитѣ си, една отъ стаитѣ обьрналъ въ храмъ (домашна църква), нарѣкълъ го Анастасия (значи въскрьсение по увѣренность, че тука ще въскрьсне православието) и захваналъ да проповѣдва. Арианитѣ го обсипали съ насмѣшки, поругания, хвьрляли на него съ камьне, испровождали до него тайни убийци; нъ народа позналъ свойтъ истинни пастиръ и захваналъ да се притиска до неговата катедра, като желѣзо къмъ магнита (по изражение на Григория). Съ силното свое слово, съ примѣрътъ на святий животъ, съ пастирска ревность Григорий побѣдилъ враговетѣ на църквата и своитѣ. Подирь това вече, по възцаряванието на императоръ Теодосий, арианитѣ били изгонени изъ храмоветѣ на столицата. Когато

Григорий тържественно влизалъ въ съборнийтъ храмъ придружаванъ отъ императора при радостнитѣ виканията на народа, горчиви сльзи се изливали изъ очитѣ му: той съжалѣлъ за това, че му не дали да въсторжествува надъ враговетѣ на църквата съ кротка сила на истината, като че арианитѣ отстъпили на властьта господарственна. Когато се появила новата ересь Македониева, Григорий се бори противъ нея и участвува въ трудоветѣ на 2-й вселенский съборъ. Като свършилъ своя подвигъ, Григорий пакъ се отдалечилъ въ селото Арианзъ, свое отечество, и въ това тихо прибѣжище, въ строги аскетически подвиги, провелъ послѣднитѣ години на живота си. За високитѣ свои творения св. Григорий получилъ отъ църквата наименование Богословъ и вселенский учитель, а за способность да прониква съ смисьль до най-дълбокитѣ тайни на вѣрата и да изразява непостижимитѣ нейни истини съ прозрачна ясность и строга точность, църквата въ едно отъ пѣснопѣнията го нарича **Умъ крайнѣйший**, т. е. най-високъ.

§. 43.

Иоаннъ Златоустъ.

Въ крайтъ на IV-й вѣкъ и въ началоло на V-й вѣкъ извършвалъ своето служение на църквата третий вселенский учитель св. Иоаннъ Златоустъ (род. въ 347 год., умр. въ 407 год.). Той происхождалъ отъ знатна фамилия. Като се лишилъ въ дѣтинство отъ баща, той билъ грижливо въспитанъ отъ майка си Анфуса, превъсходна жена и образцова христианска, а подирь се училъ у знаменитийтъ язически ораторъ Ливаний. Иоаннъ отъ природаималъ блѣскави дарования: Грижливото и дълбоко образование (библейско въ съединение съ классическото) ги развило въ всичката сила. Когато попитали Ливания, кого би той считалъ достоенъ свой преемникъ, той отговорилъ съ неприятность: „разумѣва се, Иоанна, ако би да го незематъ отъ насъ христианитѣ»; а за майката Златоустова той се тъй изразилъ: „какви биватъ високи (съ визвишени качества) жени у тѣзи християни“. По свършванието на образованието си Иоаннъ се прославилъ съ своето краснорѣчие, испърво въ свѣтска длъжность адвокатъ, а подирь това, когато се отказалъ за Бога отъ ми́ръть, въ църквата, като пресвитеръ антиохийский и проповѣдникъ. Още въ тоя санъ заслужилъ название Златоусть, дадено му отъ една проста жена въ въсторжено чувство отъ неговото слово; то си останало нему за всѣкога. Въ 397 год. той, противъ своята воля, билъ поставенъ архиепископъ въ Константинополь. Седемь годишното му служение въ тая столица на империята представлявало отъ страна ревностнийтъ архиепископъ непрестаненъ и неуморимъ трудъ за проповѣдване на словото Божие и рѣдъ на най-енергически мѣрки за искореняване пороцитѣ, които господствували въ всичкитѣ классове на обществото и въ срѣдата на самото духовенство. Тази велика архипастирска ревность възбудила противъ него множество врагове, глава на които била императрица Евдокия, жена до висша стъпень славолюбива и властолюбива, нъ заедно съ това му придобили най-преданна и трогателна любовь отъ страна на народътъ. Св. Златоусть билъ два пъти заточаванъ и умрѣлъ на пътя отивайки на по́-далечно заточение, съ словата: „слава Богу за всичко!“ Въ многочисленнитѣ си бесѣди и поучения (до 800) Златоустъ истълкувалъ много книги отъ св. писание, и се почита за най добрийтъ отъ неговитѣ тълкуватели. Той съставилъ чинъ на Литургията, въвѣлъ въ църковно употрѣбление кръстни ходове и нѣкои други благочестиви обичаи. Извѣстенъ освѣнъ всичко това съ своята ревностна грижа за распространение на църквата: мѣжду другитѣ испроваждалъ и въ русска страна, до тогавашнитѣ Скити, проповѣдници на вѣрата, и се почита за единъ отъ нейнитѣ просвѣтители.

§. 44.

Отци и учители на западната цьрква: св. Амвросий Медиолански̌й и блаженний Августинъ.

И въ западната цьрква въ продължение на IV вѣкъ се прославили множина святии и учители: отъ числото имъ особенно са забѣлѣжителни св. Амвросий архиепископъ медиолански̌й и блаж. Августинъ, епископъ иппонский.

Св. Амвросий медиоланский се родилъ около 340 година. Баща му, знатенъ римски сановникъ, като зелъ единъ случай въ дѣтинството на Амвросия за счастливо предзнаменование (пчели нападнали на спалийтъ младенецъ, влизали въ устата му и излизали, като му ненаправили никакъвъ вредъ), приготовлявалъ го за адвокатска длъжность. Като получилъ прекрасно въспитание, Амвросий скоро се възвисилъ и заелъ висока длъжность управитель на Лигурия. Въ Медиоланъ или Миланъ, главнийтъ и́ градъ, произлизали избори за епископъ, и мѣжду православнитѣ и арианитѣ ставали горѣщи препирни. Амвросий се явилъ въ храмътъ да въдвори порядъка, и извѣднъжъ нѣкакъвъ си гласъ, като дѣтинский, провъзгласилъ го за епископъ. Народътъ и самъ императоръ Валентинианъ видѣлъ въ това Божие избрание. Напрасно Амвросий, който билъ тогава още въ числото на оглашеннитѣ, се отказвалъ, всѣкакъ се отклонявалъ отъ изборътъ, още скришомъ се отдалечилъ отъ Миланъ: той билъ принуденъ да се съгласи на всеобщото желание, приелъ кръщение, скоро преминалъ цьрковнитѣ степени и билъ посвященъ епископъ (374 год.). Първийтъ неговъ дългъ билъ да раздаде богатството и имуществото си на бѣднитѣ; подирь това той ревностно захваналъ да изучава священното писание и творенията на великитѣ отци на источната цьрква, за да допълни своето образование и да стане достоенъ носитель на свойтъ високъ санъ; подирь това вече встъпилъ на попрището за нова дѣятелность и жизненна борба. Св. Амвросий мъжественно се борилъ противъ арианството на западъ, което силно покровителствувала императрица Иустина (въ память за побѣда надъ арианството съставилъ пѣсьнь: Тебѣ Бога хвалимъ) и съдѣйствувалъ за окончателното падение на язичеството. По негово настояване, било изгладено изъ императорскийтъ титулъ язическото название: pontifex maximus (т. е. върховний първосвященникъ), жрецитѣ и капищата били лишени отъ казьонно съдържание, изгасенъ священнийтъ огънь на Весталкитѣ, изнесена изъ сената статуята Побѣда. Св. Амвросий показалъ високъ образецъ на архипастирска твърдость, кога се рѣшилъ да недопусти въ храмътъ императора Теодосия, подирь страшното избивание на въстаналитѣ противъ него Солунци.

„Человѣкъ, който е пролѣлъ толкова кръвь", казалъ му Амвросий, „ неможе да бъде въ храмътъ на Бога на миръть." Царьтъ възразилъ: „нъ и Давидъ е съгрѣшилъ, нъ не се лишилъ отъ милостьта Божия." „Ти си подражалъ на Давида по престъплението", отговорилъ Амвросий, „подражай му и въ раскаянието" и наложилъ на него епитимия за примирение съ Бога и съ цръквата. Послѣднитѣ години на живота Амвросий преминалъ въ постоянна молитва, като чакалъ спокойно и радостно свойта кончина (397 год.).

Блаженний Августинъ епископъ иппонский се родилъ около половината на IV-й вѣкъ (354 г.). Майка му Моника представлявала образецъ на високи християнски добродѣтели и, подобно на св. Нонна и Анфуса, се трудила за въспитанието на синътъ си въ духътъ на вѣрата и благочестието, а баща му, който билъ въ числото на оглашеннитѣ и само прѣди смъртьта се крьстилъ, грижилъ се за това, какъ пó-сгодно да му устрои положение въ свѣта. Отъ дѣтинство Августинъ обнаружвалъ удивителна острота на ума и ималъ блѣстящи успѣхи въ наукитѣ; нъ отъ ранна младость се раскрили въ душата му силни страсти. Бащата се радовалъ за успѣхитѣ на синътъ, а майката скърбила за пороцитѣ му. Дни и нощи тя молила Господа да обърне сина й, когото оплаквала, като че ли е умрѣлъ. Като чула, че Августинъ се увлекалъ въ ересьта на Манихеитѣ, които допускали двѣ начала добро и зло, умѣли да оправдаватъ всичкитѣ пороци съ дѣйствието на злий духъ, тя се обърнала къмъ единъ уважаемъ епископъ съ молба да вразуми изгубеннийтъ ѝ синъ. „Още не е врѣме,“ отговорилъ ѝ св. мъжь, юношата се твърдѣ много превъзнася съ своитѣ познания, продължавай да се молишь за него; невъзможно е, да погине чадо отъ толкова сльзи.“ Подирь разни приключения, Августинъ билъ поканенъ въ Миланъ за преподавание на красноречието. Въ Миланъ въ това врѣме святителствувалъ Амвросий. Августинъ, който отдавна слушалъ за неговото чудно краснорѣчие, отъ начало го слушалъ отъ любопитство, послѣ се запозналъ пó-близко съ него, и святитѣ истини, проповѣдвани отъ святий епископъ, малко пó-малко проникивали въ сърдцето му и освобождавали отъ заблужденията на манихейството. Въ душата на Августина се захванала тѣжка борба: то святата вѣра му се струвала единственний пъть къмъ миръ и блаженство: то съ нова ярость захващали да се расклащать въ него пó-първитѣ страсти. „Спаси мя, Господи, само не сега,“ викалъ той по нѣкога изъ длъбочината на душата си, която се борила мѣжду любовьта къмъ Бога и съблазнитѣ на мѝрътъ. Единъ отъ познайницитѣ на Августина му расказалъ за живота на св. Антония и други пустинножители, всецѣло посвятени на Бога. Тойзи расказъ произвелъ на него силно впечатлѣние; той почувствовалъ силни укори отъ съвѣстьта си. Въ душевното си вълнение той влѣзълъ въ градината и далъ на сльзитѣ си пълна воля; „до кога, Господи, твоя гнѣвъ ще е на мене,“ викалъ той, „забрави моитѣ неправди!“ Изведнъжь се зачулъ поющь гласъ, като че е дѣтинский: земи чети (tolle, lege). Августинъ се измѣнилъ въ лицето; зелъ да си припомнюва, нѣма ли такава свирня, гдѣто да би се повторяли тия слова; ни една не пропомнилъ; наконецъ се досѣтилъ, че гласа Божий му внушава да прочете книгата, която била въ ръцѣтѣ му. Това била священна книга на Новий Завѣтъ. Августинъ я разгърналъ и къмъ изумление прочелъ слѣдующитѣ слова: **або водни, благообразно да ходимъ, некозлогласовании и пианстви, не любодѣаний и стꙋдодѣанний не рвениемъ и завистию: Но облецитеса Господемъ нашимъ Инсꙋсъ Христомъ, и плоти ꙋгодиа не творите къ похоти** (Рим. XIII; 13 и 14). Отъ тая минута той рѣшително се измѣнилъ: за неисказана радость на майката, получилъ кръщение отъ ръцѣтѣ на св. Амвросия; раздалъ принадлѣжащата му часть имание, станалъ инокъ и три години прѣминалъ въ съвършенно уединение. Послѣ той билъ священникъ въ Иппонъ, придобилъ слава на великъ проповѣдникъ и, на конецъ, достигналъ стъпень епископска, въ която до края на своя животъ (430 г.) и служилъ на Господа. Обращението на блаженний Августина има значение не само по себе си, като едно отъ най-поучителнитѣ събития за человѣческий животъ; нъ и по отношение към неговото послѣдующе служение. Той съ най-жива енергия въстаналъ противъ това, на което самъ нѣкога служилъ живящи далечъ отъ Бога. Въ знаменитото си съчинение: „За градътъ Божий“ (de civitate Dei) той доказва несъстоятелностьта на язичеството и неизмѣримото прѣдъ него превъсходство на Християнството. Той се бори съ манихейтѣ и опровъргава тѣхнитѣ заблуждения. Нъ особенно блаж. Августинъ е извѣстенъ съ своята енергическа борба съ Пелагианската ересь. Пелагии, родомъ Британецъ, като не приималъ иночеството, ввелъ строгъ аскетически животъ и, като падналъ въ духовна гордость, захваналъ да отрича първороднийтъ грѣхъ и необходимостьта на кръщението, и умалявалъ значението на благодатьта Божия въ дѣлото на спасението, като приписалъ всичката заслуга за добродѣтелнийтъ животъ на собственнитѣ человѣчески сили. Въ по-нататъшното свое развитие пелагианството отричало нуждата за въ искуплението и самото искупление. Като испиталъ по-тѣжкий опитъ немощьта на волята въ борба съ страститѣ и като видѣлъ самъ на себѣ си спасителната помощь Божия, Августинъ съ всичка сила опровергалъ лъжливото учение на гордийтъ Британецъ и разяснилъ въ своитѣ съчинения, какво голѣмо значение има Божественната благодать за добри дѣла и достигание блаженството. Вслѣдствие учението на блаж. Августина получило на западъ еднострано развитие и повело къмъ противоположна крайность — къмъ отричание значението на добритѣ дѣла по дѣлото на спасението (въ лютеранското и особенно реформатското вѣроисповѣдания.)

§. 45.

Святий Иоаннъ Дамаскинъ.

И подиръ IV вѣкъ се явявали забѣлѣжителни проповѣдници на истината и борци за правата вѣра: на западъ Св. папа Левъ I, Св. папа Григорий Великий или Двоесловъ († 604 г.), на истокъ Св. Кирилъ Александрийски († 444 г.), Максимъ Исповѣдникъ († 662 г.), и особенно св. Иоаннъ Дамаскинъ.

Св. Иоаннъ Дамаскинъ се подвизавалъ въ полза на църквата при началото на иконоборческитѣ препирни и вълнения. Въ това врѣме той занимавалъ длъжность управитель въ града Дамаскъ и се ползовалъ съ пълно довѣрие отъ дамасскийтъ халифъ. Той написалъ нѣколко послания на Константинополскитѣ християни, въ които съ сила и съ краснорѣчие защищавалъ старий догматъ за иконопочитанието. Императоръ Левъ Исаврянинъ, за да си отмьсти на Иоанна, заповѣдалъ на своя писецъ да изучи почерка на неговата ръка. Послѣ било съчинено писмо отъ името на Иоанна къмъ императора, комуто Иоаннъ като че предлага да измѣни на своя владѣтель — халифа и да даде града Дамаскъ на Гърцитѣ. Това подложно писмо било пратено на халифа. Халифътъ повѣровалъ на клѣветата и казалъ да отрѣжатъ дѣсната ръка на Иоанна. По молитвитѣ съ сльзи Иоаннови предъ иконата на Божия Матерь, тая отсѣчена ръка, съ чудесната Нейна помощь, зараснала съ своя съставъ. Памятника на това голѣмо чудо служи пѣсьньта, съставена отъ Св. Иоанна Дамаскина въ похвала на Богородица: „О тебѣ радꙋетсѧ, Благодатнаѧ, всѧкаѧ тварь“. Послѣ това Иоаннъ не искалъ да остава въ Дамаскъ и се отдалечилъ въ Палестинската лавра на св. Савва Освященъ. Св. Иоаннъ е извѣстенъ, като най-ревностенъ защитникъ на иконопочитанието, като богословъ (той написалъ първо систематическо изложение на православната вѣра), а въ особенность, като пѣснописецъ. Той е съставилъ канони на Св. Пасха, на Рождество Христово, и на други праздници, догматики въ честь на Богородица и установилъ църковното пѣние на осьмь гласа. Скончалъ се около 760 година.

§ 46.

Църковно управление. Необходимитѣ стъпени на священството. Епископи, като преимущественни преемници на апостолитѣ. Происхождение на властьта митрополитска и патриаршеска.

Самъ Г-дь Иисусъ Христосъ е установилъ въ църквата иерархия. Като избралъ изъ ученицитѣ си дванадесять апостоли, Той имъ далъ власть да учатъ народитѣ, да извършватъ таинства и управляватъ църквата; а послѣ, като испроводилъ на тѣхъ Святаго Духа, облѣкълъ ги въ потрѣбната за това сила. Св. апостоли били първитѣ и, нѣкое врѣме, единственнитѣ служители на словото, съвършители на тайнитѣ Божий и священноначалници въ църквата. Въ послѣдствие тий по нуждата на църквата и волята Божия ръкоположили испърво диаконитѣ, послѣ пресвитеритѣ, наконецъ епископитѣ. Диаконитѣ служили и помагали на епископитѣ и пресвитеритѣ при извършвание на Тайнствата; священницитѣ учили и священнодѣйствовали въ зависимость отъ епископитѣ. А на епископитѣ принадлѣжало висшето подирь апостолитѣ право на учителство, священнодѣйствие и управление на църквата. Подирь смъртьта на апостолитѣ, всичката църковна власть преминала къмъ епископитѣ, и тий всякой въ своята епархия, са священноначалници, или иерарси на църквата.

Висшата власть надъ епископитѣ принадлѣжи на събора.

Съ врѣме мѣжду епископитѣ се възвисила властьта на митрополититѣ или на областнитѣ епископи (митрополия — главенъ градъ; митрополитъ — епископъ на главний градъ). Поводъ за възвишението властьта на митрополититѣ могло да послужи това обстоятелство, що тий били обязани да свикватъ ежегодни епископски събори, и тий били на тѣхъ председатели. Происхождението на митрополитската власть иде отъ врѣмената апостолски. 34-то правило на св. Апостоли обязова епископитѣ да почитатъ първийтъ изъ тѣхъ т. е. митрополита, и да го припознаватъ, като глава. Същото, впрочемъ, правило предписва и на първенствующийтъ епископъ да не предприима нищо важно безъ разсъжданието на всичкитѣ епископи отъ неговата область.

Нъ, както въ гражданското управление въ римската империя надъ областнитѣ градове се възвишавали столицитѣ, така и въ църковно отношение епископитѣ на столичнитѣ градове (архиепископи) захванали да се възвишаватъ надъ митрополититѣ. На първий вселенский съборъ било утвърдено преимуществото на властьта на епископитѣ на тритѣ столици на Римската империя: Римъ, Александрия и Антиохия, къмъ тия билъ приравненъ по честь, а подирь и по власть епископа иерусалимский и архиепископа на новий Римъ, или константинополский. Освѣнъ важното значение на тия градове, като столица на империята и на Иерусалимъ, като мѣсто на страданията и въскресението на Спасителя, за възвишението имъ на епископски катедри са могли да послужатъ още слѣдующитѣ обстоятелства: 1) епископскитѣ катедри въ Римъ, Александрия, Антиохия, Иерусалимъ и въ древната Византия били учредени отъ самитѣ апостоли. Тукъ тий проповѣдали и страдали за Христа. За това въ послѣдующето врѣме тукъ се относили християнитѣ въ случай на възникнали препирни (напр. коринт. християни къмъ Св. Климента рим.), като вѣровали, че тукъ особенно живо и вѣрно се пази священното предание. 2) Тукъ и именно въ Александрия и Антиохия били християнски училища, и пастиритѣ които излазяли отъ тѣхъ, естественно чувствовали зависимость отъ тоя архиепископъ, който имъ билъ главний наставникъ и ръководитель въ врѣме на тѣхното въспитание. На тия първенствующи епископи (архиепископи) било дадено име патриарси. Правата имъ окончателно опредѣлени на IV вселенский съборъ, били съвършенно равни, и само по рѣда на броението римскийтъ патриархъ се именовалъ първий, константинополскийтъ вторий, александрийскийтъ третий, антиохийскийтъ четвъртий, иерусалимскийтъ петий. Римскийтъ патриархъ се наричалъ папа. Дълго врѣме се наричали и другитѣ епископи. И до сега това название се намира въ Титула на александрийскийтъ патриархъ1).

Впрочемъ, както и да били възвисени правата на митрополититѣ и на патриарситѣ по църковното управление предъ другитѣ епископи, въ догматическо отношение всичкитѣ се почитали равни. Това са били само различни видове на една степень епископска: отличителнитѣ нейни права били да ръкополагатъ священници и диакони (съборно епископи), да освящаватъ храмове, антиминси, мѵро — принадлѣжали и принадлѣжатъ равно на всичкитѣ епископи.

---

1). Папа, грьцко слово, значи отецъ и може да се приложи къмъ всякой епископъ. Даже священницитѣ отъ дрѣвне врѣме се наричали отци. Като особенно длъжностно име, то първоначално се дало на александрийскитѣ патриарси, а отъ тѣхъ били заимствовали римскитѣ. Въ V-и вѣкъ се срѣща название папа въ общь смисль у мнозина епископи на западъ. Вече въ XI вѣкъ папа Григорий VII постановилъ, щото това наименование да принадлѣжи исключително на римский епископъ.

* * *

ТРЕТИЙ ПЕРИОДЪ.

§ 47.

Възвишението на римскитѣ папи. Незаконнитѣ тѣхни притязания. Нововведения въ западната църква и отдѣление на западната църква отъ съюза на православната вселенска църква.

Въ VII-ийтъ и слѣдующитѣ вѣкове произлѣзнали значителни измѣнения въ вънкашното положение на петьтѣхъ патриарси. Патриархатитѣ александрийский, антиохийский и иерусалимский много претърпѣли отъ мохаммеданитѣ, и областитѣ имъ се умалили. Областьта на Константинополскитѣ патриарси не се умалила въ обемътъ си, нъ тий търпѣли много притѣснения отъ императоритѣ иконоборци. Напротивъ областьта на римский патриархъ се распространила по всичка западна Европа, и властьта на римскитѣ папи се възвисила.

Причинитѣ за възвишението на римскитѣ папи на западъ били слѣдующитѣ: 1) Римъ билъ нѣкога столица на вселенната. Подирь това, когато Константинъ Великий пренесълъ столицата въ Константинополь, Римъ, дѣйствително, изгубилъ часть отъ своето значение; нъ за това захваналъ да се възвисява въ него папата, защото нему останало тогава първото мѣсто въ Римъ. 2) Въ половината на VIII-ий вѣкъ папитѣ придобили независима църковна область. Това се случило тъй: Папа Захарий разрѣшилъ Франкитѣ отъ клѣтвата на законнийтъ царь Хилдерика и за това отъ франкскийтъ пълководецъ Пипина Късий, който се въскачилъ подирь на престолътъ французский, получилъ екзархатство равенско, което по-напрѣдъ съставлявало една отъ частитѣ на грьцката империя и се управлявало отъ екзархи, назначавани отъ Константинополь, подирь било завоевано отъ Лонгобардитѣ и на конецъ отъ Пипина отнето отъ Лонгобардитѣ и пожертвувано на папата. 3) Въ началото на IX-й вѣкъ папа Левь III-й коронясалъ Карла Великий. Карль утвьрдилъ и увеличилъ подаръкътъ отъ Пипина, и отъ това врѣме влѣзло въ обичай, щото всѣкой западенъ императоръ да получава порфира и вѣнецъ въ Римъ отъ ръцѣтѣ на папата. По такъвъ начинъ папитѣ заедно съ духовната власть придобили и свѣтска, и захванали горделиво да мислятъ за себѣ си, като раздаватели на императорска и кралевска власти. Къмъ всичко това трѣбва да се притури 4) изобилие на парични и други материални и нематериални срѣдства (свободно спорѣдъ безбрачието отъ граждански повинности и врьзски духовенство, монаситѣ, били готови да отиватъ на всѣкдѣ по заповѣдьта на папата), съ които могли да располагатъ папитѣ за достигание на всичкитѣ свои цѣли.

Такова усилване на папската власть, може би, послужило е за полза на западнитѣ народи; нъ то е увлѣкло самитѣ папи къмъ честолюбиви и властолюбиви пресилвания: първо, тий зели да забравятъ за равенството съ другитѣ епископи въ главнитѣ права на тъзи священна стъпень и туряли себѣ си на нова, вече отъ тѣхъ измисленна, стъпень намѣстници Христови, преемници на св. Петра, комуто, като че ужь, принадлѣжало главенство срѣдъ апостолитѣ; второ се стремили да подчинатъ не само всичкий християнский западъ, нъ и истокъ и, като не били доволни отъ първенството между патриарситѣ, искали да главенствоватъ надъ тѣхъ и въ всичката цьрква. Тия притязания се забѣлѣжватъ въ римскитѣ епископи отъ давнашни врѣмена (отъ края на II в.), нъ особенно се обнаружили въ IX вѣкъ. Въ това врѣме се появили на западъ тъй нарѣченитѣ лже-Исидорови декреталий, въ които наравнѣ съ измисленнитѣ постановления, като че ли имали происхождението си отъ римский епископъ Климента, който живѣлъ въ I-й вѣкъ, се доказвало, че висшата цьрковна власть въ всичкий християнский мѝръ всякога принадлѣжала на папата.

Между това, въ продължение на вѣкове, при постоянното стремление на папитѣ за преобладавание, въ Западната цьрква се вмъкнали нѣкои заблуждения, които, по гордостьта си, папитѣ не искали да ги съзнаятъ и исправатъ. Тъй, противъ правилото на първий вселенский съборъ, въведено на всѣкъдѣ безбрачие за свещенницитѣ. Противъ древний цьрковни обичай, се разрѣшавало да се употрѣбява въ пости яйца и млѣчна храна. Въ съббота, която всякога цьрквата въ память на първоначалното празднование отличавала съ облѣгчение отъ пость, установенъ билъ пость. Най-важното отстъпление на западната цьрква се състояло въ прибавление на Символа на вѣрата, въ осмий членъ, лишното слово: ,,filioque“ и изразеното въ тая прибавка учение за исхождението на Духа Святаго отъ Отца и Сина.

Тъй отъ една страна властолюбието на римскитѣ папи, а отъ друга — отстъпленията отъ православието допустени на западъ, и са били причини за отдѣлението на западната цьрква отъ православната вселенска цьрква.

Отдѣлението на западната цьрква отъ православната вселенска цьрква се захванало въ втората половина на IX-й вѣкъ. Въ това врѣме въ Константинополь неправедно билъ сваленъ отъ патриаршеский прѣстолъ св. Игнатий, по изискванието на регента на империята, Варда, когото патриарха изобличилъ въ беззаконенъ животъ и единъ пъть за откритото нечестие, което причинявало голѣмъ съблазнь на народа (престъпно живѣяние съ жената на синътъ си), недопустилъ го до св. Причастие. Нъ когато св. Игнатий билъ вече свалень, тогава вплънѣ законно билъ възведенъ на патриаршеский престолъ Фотий, който билъ по-напрѣдъ единъ отъ висшитѣ сановници на господарството и който се отличавилъ съ необикновенни дарования и рѣдка богословска ученность. Жителитѣ на Константинополь, отдавна предадени на църковни спорове, се раздѣлили мѣжду патриарситѣ Игнатия и Фотия, и това разногласие било положено да умиратъ на помѣстнийтъ константинополский съборъ, на когото билъ повиканъ и римский папа. Папа въ това врѣме билъ Николай I-й, человѣкъ до висша стъпенъ властолюбивъ; Николай самъ неотишелъ на събора, а испроводилъ легати. Съборътъ утвърдилъ възвожданието Фотиево на патриаршеский престолъ, и папскитѣ легати били съгласни съ това; нъ папа Николай осъдилъ своитѣ легати и трудилъ се да отмѣни съборното рѣшение. По тойзи начинъ той турилъ своята власть пó-горѣ отъ помѣстнийтъ съборъ.

Въ това също врѣме произлѣзнали мѣжду римската и константинополската катедри препирни изъ за българската църква. Българитѣ били обърнати въ християнската вѣра отъ грьцки проповѣдници; нъ българскийтъ царь Борисъ, като се скаралъ съ константинополскийтъ императоръ, повикалъ латински проповѣдници. Испратенитѣ отъ папата епископи и священници захванали да унищожаватъ всичкитѣ введени въ тѣхъ обичаи отъ грьцката църква и да ги замѣняватъ съ обряди римски.

Тогава (867 год.) патриархъ Фотий написалъ своето знаменито окръжно послание къмъ другитѣ патриарси, въ което изобличавалъ незаконното притязание на папата и показвалъ на допустенитѣ въ западната църква отстъпления отъ православието. По тоя случай билъ събранъ съборъ въ Константинополь, който отхвърлилъ папскитѣ притязания и осъдилъ отстъпленията на западната църква, показани пó-горѣ.

Съвършенното отдѣление на западната църква отъ православнийтѣ истокъ станало въ половината на XI-й вѣкъ. Къмъ това врѣме се открило още отстъпление отъ православието на западъ, именно, употрѣбление на проскомидията не квасенъ хлѣбъ, а опрѣсноки. Константинополскийтъ патриархъ Михаилъ Керулларий изобличилъ това нововведение. Захванали се сношения между църквитѣ римска и константинополска, които се свършили съ това, че легатитѣ на папа Левь X-й, като се ненадѣяли че ще иматъ успѣхъ въ препирнитѣ, написали актъ за отлучение на патриарха и на всичката източна църква, и въ врѣме на богослужението положили го на престола въ Софийский храмъ. Народътъ дошълъ до такова раздражение противъ тойзи дързостенъ постъпъкъ на римскитѣ легати, що едва ли ги нераскъсалъ. Патриархътъ Михаилъ Керулларий свикалъ въ Константинополь съборъ, на който легатитѣ били предадени на отлучение отъ църквата. Отъ това врѣме въ всичкитѣ източни църкви престанали да споменяватъ папата при богослужението, както това бивало до сега, и западната църква, която упорна си оставала при своитѣ заблуждения, отпаднала отъ съюза на православно източната църква.

Като се намирала повече отъ 800 години вънъ отъ съюзътъ съ източната църква, западната църква допустила много нови отстъпления отъ православието. Всички въобще нейни разности отъ православната църква, като прибавимъ и показанитѣ по-горѣ, можемъ да представимъ слѣдующий порядъкъ. Отстъпление въ догмитѣ на вѣрата: 1) учение за исхождението на Св. Духа отъ Отца и Сина и прибавление въ символа на вѣрата лишнето слово: и Сина (Filioque), 2) учението за главенството на папата (ап. Петръ — князь на църквата, умрѣлъ въ Римъ, папата — наслѣдникъ на неговата власть), 3) учението за индулгенцийтѣ, т. е. освобождение на грѣшницитѣ отъ наказания за грѣхове, за свърхдължнитѣ заслуги на святийтѣ, съ които като че ималъ право да се распорѣжда папата, 4) учение за чистилището (срѣднѣ състояние мѣжду рая и ада), 5) учение за не причастностьта на Богоматерь къмъ първороднийтъ грѣхъ и 6) учение за непогрѣшимостьта на папата въ дѣлата на вѣрата. Послѣднитѣ двѣ отстъпления били направени въ наше врѣме при папа Пия IX. Отстъпления въ обрядитѣ: 1) кръщението се извършва чрѣзъ обливание намѣсто погружение (потопяване), 2) миропомазанието се извършва само отъ епископитѣ и надъ възрастнитѣ, 3) въ причастието на проскомидията приносятъ прѣсенъ на мѣсто квасенъ хлѣбъ, и св. Дарове се даватъ на мирянитѣ подъ единъ видъ хлѣбъ, 4) постъ въ съббота, 5) разрѣшение на сирение и яйца въ постни дни. Въ управлението църковно: 1) безбрачие на духовенството, 2) учрѣждението на неизвѣстний въ дрѣвность санъ кардинали и происходящето оттукъ смѣшение на необходимитѣ стъпени на священството, 3) запрѣщение на мирянитѣ да четатъ Библията. Въ обичаитѣ: употрѣбление органи при богослужението, мѣста за сѣдание въ църква, открити олтари, едноврѣменно служение месси (литургии) на разни престоли, извършване Богослужението на Латинский язикъ, звънчета при Богослужението за извѣстяване на най-повече важнитѣ негови мѣста, за които не разбиратъ латинский язикъ и други такива.

§ 48.

Усиление свѣтската власть на папитѣ на Западъ и нейнитѣ противници.

Отъ половина на XI вѣкъ, когато билъ раскъсанъ съюза на църквата западна съ православний Истокъ, властьта на папитѣ все повече и повече се възвишавала.

Папа Львъ IX, който е извѣстенъ по своитѣ сношения съ патриарха Михаила Керуллария, приблизилъ при себе си единъ инокъ (отъ клюнийский мънастирь въ Бургундия, по име Гилдебрантъ. Това е билъ человѣкъ съ гениални способности и съ непреклонна воля. Въ санъ архидиаконъ на римската църква, той ръководилъ четирма папи и наконецъ самъ станалъ папа, подъ име Григорий VII. Григорий VII начърталъ идеалъ на властьта, за испълнение на когото се стремилъ самъ той и неговитѣ преемници. Той я уподобявалъ на сълнечний свѣтъ, а властьта императорска и кралевска сравнявалъ съ лунната свѣтлина. Както луната заема свѣтлината си отъ сълнцето, така и свѣтската императорска и кралска власть зема своята сила и значение отъ властьта на папата. Ако тий посъпятъ противъ волята на папата, то могатъ и са дължни да се лишатъ отъ своята власть и мѣстото имъ заематъ други лица, по-послушни на папата. Едно отъ срѣдствата, съ което папата дѣйствовалъ противъ непокорнитѣ нему господари, билъ интердиктъ, когато всичкий народъ, за грѣха на властителитѣ, се подвъргалъ на църковно запрѣщение: храмоветѣ се затварали, священнодѣйствието и испълнение на требитѣ се прѣкращавало; народа извѣднажь лишенъ отъ утѣшение на религията, захващалъ да се вълнуватъ и непокорнитѣ се смирявали предъ папата. Въ управлението на папа Григория VII се относи тоя нечутъ досега и послѣ случай за унижението на царската власть, какъ императора Германский Генрихъ IV три студени зимни дни (въ Януарий) простоялъ гладенъ, въ дрѣха на кающий се съ боси крака, при двореца, гдѣто живѣлъ папата, просящи неговото прощение . . . Въ конеца на XI вѣкъ се захванали кръстоноснитѣ походи. Тий били предприети съ цѣль да се освободатъ святитѣ мѣста и источнитѣ народи отъ властьта на невѣрнитѣ; нъ властолюбивитѣ папи ги направлявали пакъ къмъ разширението на своето могущество. По завоеванието на Иерусалимъ отъ кръстоносцитѣ, тамъ билъ поставенъ латинский патриархъ. Скоро подиръ това се появили подвластни на папата патриарситѣ въ Александрия, Антиохия и наконецъ въ самий Константинополь, когато тая столица на Грьцката империя била завоевана отъ франкитѣ и венецианитѣ (1204 г.). Въ това врѣме папский престолъ занимавалъ Инокентий III (1198—1214), който не само че неотстъпялъ по дарованията на Григория VII, нъ още въ много го превосхождалъ. Въ негово управление папската власть достигнала свойтъ зенитъ:

не само всичкийтъ Западъ я признавалъ и билъ ѝ покоренъ, нъ и всичкитѣ патриаршески престоли били заети съ лица подвластни на папата.

Нъ отъ това врѣме властьта на папитѣ, ако и постепенно, зела да клони къмъ своето падание. Ревностьта къмъ крьстовитѣ походи, толкова пламенна въ началото, впослѣдствие захванала да охладѣва на западъ и съ нея зела да пада силната за папитѣ поддьржка. Въ това също врѣме се разрушавали плановетѣ на папитѣ и на истокъ. Источнитѣ християни не признавали латинскитѣ патриарси, а обръщали се къмъ своитѣ православни архипастири, преемството на които се продължавало неизмѣнно и въ врѣмената на латинското владичество. А по ослабванието и прекратяванието на това владичество, православнитѣ патриарси заели своитѣ престоли, а латинскитѣ удържали само своитѣ титли и се преселили на живѣяние въ Римъ. Съ развитието на просвящението на западъ по́-ясна и по́ ясна ставала незаконностьта на папскитѣ притязания и тия отстъпления отъ православието, каквито тий допускали въ цьрквата. Папитѣ, за усмирение на своитѣ противници, прибѣгвали къмъ жестоки мѣрки (инквизиция); нъ тий още повече раздражавали недоволнитѣ. Наконецъ наченали да се появяватъ смѣли и рѣшителни противници на папската власть, които въ борбата съ нея видѣли своето призвание и цѣль на живота, и които не плашили никакви наказания. Отъ числото на тия противници на папството особенно са забѣлѣжителни Британецътъ Виклефъ въ XIV и Богемецътъ Иоаннъ Гуссъ — въ XV вѣкъ.

Виклефъ се явилъ противъ папитѣ въ качество на защитникъ за правата на английската корона; нъ заедно съ незаконнитѣ притязания и нововъведенията на папството, той захваналъ да отрича въ римската цьрква и тия истини, които, при всички заблуждения, тя съхранила отъ врѣмената апостолски (учение за пресъществлението на св. Дарове въ причастието, за почитанието на святитѣ мощи, на иконитѣ, за таинството Елеосвящение и др.). За това той подигналъ противъ себе си силно неудоволствие не само отъ духовенството, нъ и отъ свѣтскитѣ учени, които, по справедливость, осъдили мнѣнията му, като еретически. Нъ покровителството отъ двора запазило неговата лична безопасность; впослѣдствие вече, по опредѣление на констанский съборъ (1415 г.), праха му билъ ископанъ изъ гроба и развѣянъ по вѣтьра.

Иоаннъ Гуссъ дѣйствувалъ по друго направление. Богемската цьрква получила начало отъ православната въсточна цьрква; послѣ вече тукъ проникнала латинската пропаганда и, при помощьта на нѣмскитѣ императори, подчинила Богемия на папската власть. При всичкий гнетъ обаче, испитванъ отъ Чехитѣ и отъ страна на папитѣ и отъ страна на германскитѣ императори, мѣжду тѣхъ се съхранила свято памятьта за пьрвитѣ просвѣтители и за родното православие. Отъ предания на православната старина Богемцитѣ особенно желали да удьржатъ богослужението на славянский язикъ и причастието на миряннитѣ подъ двата вида. Магистръ Иоаннъ Гуссъ именно билъ представитель на това обще на Чехитѣ стремление и желалъ да възвърне цьрквата къмъ старото православие, ако и, както се види отъ неговитѣ проповѣди, не билъ напьлно познатъ съ преданията и цьрковното устройство на православний Истокъ. Като развивалъ своитѣ идеи, Гуссъ дошелъ до неизбѣжно стълкновение съ Римъ и въ същото врѣме, като искрененъ патриотъ, повдигналъ противъ себе си силна нѣмска партия. Него захванали да подозиратъ въ единомислие съ Виклефа и на констанский съборъ осъдили, като еретикъ, на изгоряване. Гуссъ срѣщналъ смьртьта спокойно, съ вѣра въ Господа Спасителя, комуто порьчилъ защитата на своето право дѣло.

Въ половината на XV вѣкъ на западъ се захванало силно движение за изучение на класическитѣ язици и литературата на дрѣвнитѣ народи, извѣстно подъ име гуманизмъ (отъ лат. сл. homo—человѣкъ; гуманизмъ — възвръщание къмъ общечеловѣческо образование). Това движение особенно се усилило съ преселението на Грьцитѣ на западъ и явно приимало характерь, противенъ на папството. Грьцитѣ видѣли, че папитѣ са главнитѣ причинители на тѣхнитѣ политически бѣдствия.

Побуждение на това движение дали двѣ събития: флорентийский съборъ (1439 г.) и падането на грьцката империя (1452 г.). Флорентийский съборъ билъ свиканъ отъ папа Евгения IV съ цѣль за съединение (unio) на цьрквитѣ западна и въсточна, а по́-вѣрно, за подчинение на православната грьцка цьрква, на папската власть. Въ това също врѣме папата съ подчинение на православний истокъ се надѣялъ да възвиси свойтъ престолъ за показание на западнитѣ свои противници и съ това да ослаби тѣхнитѣ враждебни дѣйствия. Грьцитѣ се надѣяли при посрѣдството на папата да получатъ помощь отъ западнитѣ господари противъ Турцитѣ. Съединението станало, при помощьта на заплашвание и насилие, нъ не за дълго: православнитѣ Грьци предпочели да страдаятъ подъ игото Турско, отколко подъ властьта на папата, - и отхвьрлили унията. А мѣжду това въ продължение на събора западнитѣ християни се срещнали и запознали съ просвѣщеннитѣ Грьци. По такъвъ начинъ мѣрката, измислена отъ папата за укрѣпление на своята власть, се обьрнала въ врѣдъ на папството. А когато, наконецъ, паднала грьцката империя, и Константинополь билъ превземенъ отъ Турцитѣ (29 Маия 1453 г.); то множество просвѣтени Грьци се упътили на западъ, и били приимани тамъ навсякдѣ съ голѣмо радушие.

Нъ движението на гуманизма се не остановило на това, а отишло много по-далечь. Западнитѣ християни не умѣли да отличаватъ нововъведенията на папството отъ вѣчнитѣ истини на християнската вѣра, пазени отъ църквата (заблуждение, което съществува и въ наше врѣме мѣжду хора, които се броятъ просвѣтени) и раздражението си противъ папитѣ разнасяли на всичката църква. Въ литературата и въ обществото захванали да се распространяватъ идеитѣ на Виклефа: поруганието, извършено надъ неговийтъ прахъ, и особенно несправедливото наказание на Иоанна Гусса произвели впечатление на западнитѣ християни, противно на очакванията отъ отцитѣ на констанский съборъ. Такова движение на умоветѣ могло да поведе къмъ пълно невѣрие и да завърне западнитѣ християни къмъ врѣмената язически. Тогава били предприети опити — преобразованието на западната църква: XVI вѣкъ представлява рѣдъ отъ такива опити, почти едноврѣменни, въ разни мѣста. Тѣзи реформатори (Лютеръ въ Германия, Цвингли и Калвинъ въ Швейцария) дѣйствували подъ влиянието на раздражението противъ папитѣ и се увличали въ страсти; нъ въ това същото врѣме, били въодушевени и съ добри намѣрения—да се спасе вѣрата посрѣдъ развилото се невѣрие. Тий владѣли забѣлѣжителни дарования, съ добра лична воля и непреклонна сила на волята. За всичко това историята ги отнася въ числото на великитѣ дѣятели. Нъ тий, въ първо, зели на себѣ си дѣло, не по силата не само за частни хора, нъ даже и за частни събори; второ, при своята забѣлѣжителна ученность въ границата на богословието, западнитѣ реформатори имали твърдѣ тъмни понятия за православната источна църква, гдѣто тий можаха да видатъ образътъ на истинната апостолска църква. Отъ това и опититѣ на реформаторитѣ страдали съ противорѣчие единъ къмъ други и къмъ сами себѣ си съ явна непослѣдователность. Въ началото свободо-мислящитѣ, при края тий прибѣгнували къмъ жестоки мѣрки на деспотизъ, нъ немогли вече да удържатъ народътъ въ тѣзи граници, каквито предполагали. За това тий успѣли да отвлечатъ значителна часть на западната църка отъ римскитѣ папи; нъ не само че я невъзвърнали къмъ православието, а още я отдалечили отъ него.

§ 49.

Лютеранско или протестанско вѣроисповѣдание.

Синъ на рудокопъ, въспитанъ въ сурова бѣдность, Мартинъ Лютеръ (1483—1546 г.) се приготовлявалъ за адвокатска кариера, нъ неочакваната смърть на неговийтъ другаръ по младость Алексий (вървѣлъ рѣдомъ съ Лютера на полето и билъ убиенъ отъ мълнията) расположила него къмъ приемание монашество въ орденьтъ августиновъ. Нъ той нѣмалъ призвание къмъ тоя животъ и съ никакви подвиги за самоумърщвление не могълъ да обуздае свойта страстна природа. Когато той изнемощѣвалъ подъ игото на душевното безпокойствие, единъ отъ старцитѣ му напомнилъ членътъ на апостолский символъ: „вѣрувамъ въ прощението на грѣховетѣ“. Въ тѣзи слова Лютеръ прибрѣлъ ключътъ къмъ успокояване на своитѣ душевни вълнения. При пътуванията му въ Римъ (1510 г.), гдѣто той видѣлъ праздностьта и лѣгкомислието, съ каквито папскитѣ клирици испълнявали разнитѣ църковни церемоний, окончателно го убѣдило въ рѣшение да търси спасение не въ подвигитѣ на благочестието, както ги разбирали на западъ, а единственно въ вѣрата. Той все таки продължавалъ да се занимава съ наукитѣ и, като достигналъ стьпень докторъ богословия, станалъ професоръ на университета и проповѣдникъ въ Виттембергъ.

Въ това врѣме папа Левъ X-й, за довършвание градението на храмътъ св. Петра въ Римъ и, както казватъ още, за покривание на своитѣ собственни разноски, обявилъ за всеобщата продажба на индулигенций. Въ Виттембергъ се явилъ доминиканский монахъ (по́-напрѣдъ продажбата на индулигенцийтѣ съставлявала привилегия на августинцитѣ) Тецель и съ безпримѣрна дързость захваналъ да пазарява индулигенцийтѣ, като нѣкаква си стока. Лютеръ горѣщо проповѣдвалъ противъ това кощунство и на вратата църковни залѣпилъ 95 положения противъ злоупотрѣбленията на папството. Папа Левъ X, като обеспеченъ и заетъ съ свѣтскитѣ удоволствия, отначало твърдѣ лѣгко поглѣдналъ на нападението на Лютера; като видѣлъ отпослѣ, съ какво съчувствие били приети въ Германия и въ други страни положенията на Лютера, поискалъ го въ Римъ на съдъ, нъ било вече късно. Лютеръ си спечелилъ силенъ защитникъ въ лицето на Фридриха Мъдрий, саксонский курфистъръ; а подиръ дѣлото на Лютера се свързало съ многонародни интереси тъй, що да се удуши немало вече никаква възможность: князоветѣ желали и да отхвърлятъ отъ себѣ си игото на папата, и да смалатъ властьта на германский императоръ, защитникътъ папский, също тъй и да се въсползуватъ съ придобитъка отъ църковнитѣ имущества; епископитѣ се старали да се избавятъ отъ намѣшванието въ тѣхнитѣ дѣла отъ папскитѣ легати; ученитѣ се добирали до свободата въ своитѣ ислѣдования отъ папското опекунство; селянитѣ търсили олекнувание въ свойта съдба; въобще на реформацията било придадено такова значение, като че ли нѣмската народность се освобождавала отъ чуждеземно романско влияние.

При такива благоприятни условия дѣлото на Лютеровата реформа тръгнало бързо: чрѣзъ три години подирь залепяванието на тезиситѣ (положенията отъ 10 Декемвр. 1520), Лютеръ, съ присътствието на множество учени, изгорилъ папската булла съ която го осъждали и съ това направилъ рѣшителна крачка къмъ раскъсвание съ Римъ; нъ заедно съ буллата той изгорилъ и книгитѣ на каноническото право и съ това съвършенно лишилъ себѣ си отъ възможностьта съ съюза на църквата. Чрѣзь 4 години подирь това (1524) оставилъ мънастирътъ и се оженилъ за бившата монахиня Екатерина Фонъ Бора. Въ 1529 г. (чрезъ 12 год. подирь началото на реформитѣ) вече се опредѣлилъ съюзъ отъ германски богослови и владѣтелни князове, който отъ своя страна заявилъ съ протестъ противъ опредѣленията на шпейерскийтъ сеймъ, който постановилъ да се непристъпя къмъ никакво преобразование въ църквата до вселенски съборъ, отъ което и на послѣдователитѣ на Лютера останало име протестанти. На успѣхитѣ на реформацията твърдѣ много съдѣйствувалъ Филипъ Меланхтонъ: той умѣрявалъ страстнитѣ напряжения на Лютера и съставилъ тъй нарѣченото аугсбургско исповѣдание, въ което изложилъ отличителнитѣ догмати на лютеранството.

Лютеранското вѣроисповѣдание удържало нѣкои отстъпления отъ православието, които били допустнати пó напрѣдъ въ католическата църква, както: учение за исхождението на св. Духа отъ Отца и Сина, обливание въ крьщението, опрѣсноки на мѣсто квасенъ хлѣбъ въ причащението, нѣкои обичай, които били утвърдени въ католическата църква, напр. органи при богослужението, откритий олтарь, мѣста за сѣдание, и върху всичкото допустнало много нови отстъпления. Тъй като то се развивало и опредѣляло всрѣдъ страстна и ожесточена борба съ католицитѣ; то отъ тука е произлѣзнало такова послѣдствие: ако нѣкъдѣ католичеството да се отбивало въ страна отъ православието или допускало каквито и да било крайности въ своитѣ въззрѣния; то лютеранството представлява противоположна крайность, тъй щото изъ сравнение на тѣзи противоположни учения ясно се открива истината на православието. За основни догмати на лютеранството се почитатъ: 1) учение за оправдание съ една вѣра безъ добри дѣла (противоположность на католическото учение за придобиванието на заслугитѣ на святийтѣ, което лѣжи въ основата на индулигенцийтѣ) и 2) учение за единственнийтъ източникъ на вѣрата — священното писание съ предоставено право на всякой вѣрующий да разбира и обяснява (противоположность — недоразбранното отношение на католицитѣ къмъ преданията и запрѣщението на папитѣ да четътъ мирянитѣ Библията). Като допусналъ, че человѣкъ намира въ вѣрата всичко що е нуждно за спасението, Лютеръ е билъ дълженъ да отхвърли: 1) необходимостьта на установенитѣ отъ Господа посрѣдничества чрезъ които се получава благодатьта, както: църквата, иерархията, таинствата, тъй също почитанието на святийтѣ, иконитѣ, мощитѣ (чрѣзъ вѣра, учатъ лютеранитѣ, влизаме въ непосрѣдственно съединение съ самийтъ Христосъ); 2) тѣзи църковни обичаи, които са установени за упражняване на человѣка въ добродѣтель, както: пости, обѣти за монашество, праздници, освѣнъ Господскитѣ, пътешествие на святи мѣста и пр. Като отхвърлило священното предание, лютеранството събаря авторитетътъ на самото священно писание: всякой не само може да тълкува священнитѣ книги, нъ и да отхвърля тѣзи, въ които види противорѣчие на какви и да било предвзѣти мнѣния. Тъй самичакъ Лютеръ подвъргналъ на съмнѣние подлинностьта на священнитѣ книги, които били признавани още отъ първитѣ вѣкове за несъмнѣнно апостолски, като напр. посланието на ап. Иакова, Апокалипсътъ, единственно на това основание, че въ тѣхъ повече, отъ колкото въ другитѣ священни книги, се нахождатъ мѣста, които утвърждаватъ и православното учение за оправданието на человѣка, освѣнь вѣрата, и съ добри дѣла.

Като отхвърлили священната иерархия и самото тайнство на священството, лютеранитѣ раскъсали свързската съ апостолската църква и своето общество лишили отъ значението на църква. Пастирьтъ лютерански е не повече, като тойзи сѫщий мирянинъ, който е избранъ отъ обществото за служение въ храмоветѣ и за проповѣдь (primus inter pares). Свѣтската властъ управлява църковнитѣ дѣла въ лютеранското общество, и само тб се съединява съ господарството, и се являва не повече, като една изъ функцийтѣ на господарственното устройство (и тукъ се являва противоположность съ католичеството, което се усилвало да постави църквата на мѣстото на господарството).

Прочее Лютеръ, задържванъ въ умѣренность отъ Меланхтона, предпазвалъ се да довожда своитѣ възрѣния до крайни заключения, и установилъ своята реформа на половинъ пѫть. Той удържалъ двѣ тайнства : Крьщение и Причащение, нъ, като отхвърлилъ тайнството на Священството, подкопава вѣрата и въ тѣзи двѣ таинства. Въ тайнството на Причащението Лютеръ отхвърля пресѫществяването на Святитѣ Дарове, но учи, че въ хлѣбътъ, съ хлѣбътъ и подъ хлѣбътъ (in, sub, cum pane) се приема истинното тѣло и истинната кръвь Христови. Като отхвърлятъ святийтѣ, лютеранитѣ всетаки имъ посвящаватъ своитѣ храмове. Запрѣщайки почитанието на иконитѣ, тий украшаватъ своитѣ храмове не само съ священни изображения, нъ и съ статуи на святийтѣ.

Много по-далѣче простръли своитѣ заключения Цвингли и Калвинъ, които още повече отдалечили отъ църквата основаното отъ тѣхъ общество.

§ 50.

Вѣроисповѣдание реформатско.

Въ едно почти врѣме съ Лютера (1519 г.) и тъй сѫщо по поводъ на продажбата на индулигенцийтѣ, встѫпилъ въ качество като реформаторъ на църквата катедралнийтъ проповѣдникъ въ Цюрихъ Цвингли. Въ не голѣмото свободно господарство Швейцария дѣлото на реформата тръгнало още по-скоро, отъ колкото въ Германия, и извѣднъжь взело твърдѣ широки размѣри: Цвингли не само отхвърлялъ всичко въ католическата църква, що било отхвърлено отъ Лютера; нъ не искалъ да се съгласи съ него и относително до това значение, каквото придавалъ той на двѣтѣ таинства, и съвършенно се отдѣлилъ съ него по учението за таинството на Причащението. По учението на Цвингли, таинствата са само знакове, съ които човѣкъ удостовѣрява църквата съ своята вѣра; въ частность евхаристията е отъ една страна символическо въспоминание за страданията Христови, отъ друга е знакъ за взаимно общение на вѣрующитѣ. Отдѣленото отъ Лютеранитѣ (1529 г.), общество на цвингливитѣ послѣдователи въ послѣдствие (1541 г.) се съединили съ послѣдователитѣ на Калвина, който се родилъ въ Франция и тукъ захваналъ свойта реформаторска дѣятелность, а послѣ се преселилъ въ Швейцария и проповѣдвалъ преимуществено въ Женева. Калвинъ отишелъ по-далече отъ Лютера въ учението за оправданието. Ако човѣкъ се оправдава съ вѣра, а вѣрата е даръ Божий; то, по учението на Калвина, вѣрующийтъ е обеспеченъ относително до оправданието и вѣчното спасение: той е Божий избранникъ, отъ вѣчность предопредѣленъ за царство небесно. Богъ, по учението Калвиново, отъ вѣчность предвидѣлъ падението на човѣка, рѣшилъ е неговото искупление и отъ вѣчность предопредѣлилъ, кой отъ човѣцитѣ ще се спасе, и кой ще погине. Да се пита, защо Богъ е едни избралъ, други отхвърлилъ, по мнѣнието Калвиново, е безполѣзно: законитѣ, по които дѣйствува Божественната воля, за насъ са непостижими.

Учението за Евхаристията, като знакъ на вѣрата, и за безусловното предопредѣление съставляватъ отличителната чърта на реформатското вѣроисповѣдание. Освѣнь това реформатското общество се отличава отъ лютеранското съ това, че то съвършенно отхвърля украшения въ храмоветѣ. Въ това отношение реформатското общество прѣдставлява крайна противоположность на богослужението въ католическата църква, богато съ обряди и представляющи священнитѣ истинни и въспоминания въ образи.

Храмоветѣ у реформатитѣ са обьрнати въ молитвенни салони, за причастие ся туря обикновенъ столъ.

§. 51.

Англиканско вѣроисповѣдание.

Въ това врѣме, когато възникнала реформацията, въ Англия царувалъ Генрихъ VIII (1509—1547 г.). Отъ начало (1522 г.) той се явилъ противъ Лютера въ качество за защитникъ на вѣрата (за което и получилъ отъ папата титулъ: defensor fidei); а подирь 10 години послѣ това (1532 г.) самъ разкъсалъ съюза съ папата за това, че той му не дозволилъ развода съ жена си Екатерина Аррагонска (леля на главний защитникъ на папството, Императоръ Карлъ V) и да се жени за любимата си фрейлина Анна Болейнъ. Священникъ Тома Кранмеръ далъ на краля мисль да обяви самъ себе си глава на английската църква и да си разрѣши самъ новий бракъ. Генрихъ го възвелъ въ самъ архиепископъ Кентерберийский (най-високъ духовенъ постъ въ Англия), и подъ ръководството му съставенъ новъ преводъ на Библията и катихизисъ по духа на католическата църква, съ отхвьрляние само главенството на папата. Нъ катихизиса Генриховъ или Кранмеровъ не искали да приематъ ни католицитѣ, ни протестантитѣ, които били въ Англия. Тогава Генрихъ всичкитѣ противници на изнамѣреното му учение захваналъ да предава на жестоки наказания, и самъ Кранмеръ по душа реформатъ, едва избѣгналъ костера (когото прочее послѣ не избѣгналъ). Преемницитѣ на Генриха VIII по дѣлата на вѣрата били крайни противници единъ противъ другий и всякой се старалъ да утвьрди това исповѣдание, което самъ държалъ. Отъ името на първий преемникъ Генриховъ, синъ неговъ отъ Анна Болейнъ Едуардъ VI (1547—1553 г.), управлявалъ Герцогъ Сомерсетъ, краенъ реформатъ. Мария, дъщерята на Генриха отъ първий бракъ (1553—1558 г.), била ревностна католичка. Елисавета, дъщеря на Анна Болейнъ (1558—

1603 г.), била реформатка и дала на конецъ на това вѣроисповѣдание пълно и съвършенно тържество въ страната си. Англиканското вѣроисповѣдание въ същность е реформатско, въ нѣкои пунктове се приближава къмъ лютеранското (въ учението за Евхаристията), а отъ католицизма удържало само епископалното устройство и нѣкои литургически обряди.

Впослѣдствие отъ англиканското епископално общество се отдѣлили Пуританитѣ, които поискали да си останатъ чисти (purus по латински чистий) реформати безъ всякое примѣшвание съ католицизма. Тъй като тий преимуществено въставали противъ епископалната система и управлението на своето общество повѣрили на пресвитеритѣ, тѣ се наричатъ още пресвитериани. Крайнитѣ отъ пуританитѣ, тъй називаеми индепенденти (независими), отхвърлятъ даже пресвитерианското устройство на църквата и учатъ, че всякой християнинъ е духовно лице и дълженъ да съобщава на своитѣ събратия това, що му е внушилъ Богъ.

Въ послѣдне врѣме (отъ 1833 г.) въ англиканската епископална църква е забѣлѣжено стрѣмление да се възвърне къмъ това състояние, въ което тя се намирала до врѣмената на реформацията. Глава на това движение билъ докторъ на оксфордский университетъ, Пюзей, отъ което и това движение е извѣстно подъ име пюзеизмъ. Множество пюзеисти се обърнали къмъ римско-католическата църква, а въ 1850 година е възстановена въ Англия римско-католическата иерархия подъ властьта на архиепископъ съ 12 викарни епископи. Нъ болшинството на Англичанитѣ е още силно раздражено противъ папството. Оттукъ происхожда друго движение въ англиканската епископална църква—къмъ съединение съ православната въсточна църква.

Християнски общества и секти на западъ подиръ реформацията.

Като отдѣлила западнитѣ християни отъ римско-католическата църква, реформацията не удовлетворила тѣхнитѣ религиозни потрѣбности. Тоя часъ по образованието на протестанството, изъ неговата срѣда произлѣзнали множество секти: всички тий изразяватъ неудовлетворение отъ реформата и се стараятъ да я допълнятъ, нъ далечь отъ православната църква падатъ въ нови и нови противорѣчия и несъобразности, и се дробятъ до безконечность. Тия секти се явяватъ въ двѣ направления: едни се трудатъ да угодатъ на трѣбованията на разума, други на трѣбованията на религиозното чувство. Оттукъ произлѣзва това явление, че въ едно и също врѣме едни отъ християнитѣ отхвърлятъ всичко свърхестествено въ вѣрата, други се предаватъ на разни мечтания за свърхестественний мiръ и влизатъ въ сношения съ духоветѣ.

Отъ сектитѣ, които мислели, че удовлетворяватъ потрѣбноститѣ на разума (лжеименитий), най-повече е забѣлѣжителна сектата Социнианска: тя представлява като че ли посрѣдствующа стъпенъ отъ реформатството къмъ рационализмътъ.

Още при живота на Лютера и Калвина се образовало сборище тъй наречени унитарий, които отхвърляли кореннитѣ догмати на християнството: троичностьта (тритѣ лица на Божеството) и Божеството на Господа Иисуса Христа. Изъ числото имъ най-забѣлѣжителенъ е испанский врачь Михаилъ Серветъ. Подиръ разни приключения, той наконецъ (1553), по исканието на Калвина, билъ затворенъ въ тъмница и изгоренъ, като народенъ лъжецъ и богохулникъ. На подобни наказания били предадени и други волнодумци. Нъ тѣзи жестоки мѣрки не установили распространението на врѣдната ересь. Въ втората половина на XVI вѣкъ два социна (вуйчо и племянникъ) изработили опредѣленна система на унитарното учение и съединнили унитаринтѣ въ едно общество. Главнитѣ мѣста изъ учението на унитарийтѣ или Социннанитѣ е слѣдующето: 1) единственнийтъ источникъ на религиозното знание е священното писание, нъ въ него не трѣбва да се прима нищо, което превишава разумътъ;

2) тайната на Троицата, като превишава разумътъ, се отхвърля: Богъ е единъ, Иисусъ Христосъ е простъ человѣкъ, само облѣченъ съ Божественна сила за съвършение на нашето спасение и възвисенъ на стъпень на Божеско величие въ награда за съвършенното Му послушание на волята Божия; Св. Духъ е само сила Божия; 3) Първороднийтъ грѣхъ не съществува, а е само наслѣдственна наклонность къмъ злото, която не се вмѣнява за грѣхъ; 4) искуплението състои само въ това, че Иисусъ Христосъ съ учението и живота си е показалъ намъ пътъ къмъ съвършенство; 5) смъртьта Христова не е умилостивителна жертва за нашитѣ грѣхове, а има това значение, че Иисусъ Христосъ е запечаталъ съ нея истината на своето учение и извършилъ великъ подвигъ, за който билъ награденъ съ възвишение въ божеско достойнство; 6) тайнствата са прости обряди, и се почитатъ по своята древность.

Отъ сектитѣ съ мистическо и въ същето врѣме рационалистическо направление е най-забѣлѣжителна сектата на Анабаптиститѣ, или прекръстенитѣ.

Въ начало на Лютеровата реформация, мнозина отъ народа и особенно отъ университетскитѣ студенти се разгорѣщили съ дивъ фанатизмъ противъ всичкийтъ вънкашенъ строй на римско — католическата цьрква и си позволили дебелашки насилия: прекратявали богослужението, разрушавали олтаритѣ, исхвърляли иконитѣ. Въ същето врѣме въ Цвикау се появили тъй нарѣчени пророци, които се хвалили, като че отъ самаго Бога получавали откровение, а нѣкой си Тома Мюнцеръ проповѣдвалъ на народа ново евангелие. Цвикаусскитѣ пророци се явили въ Виттенбергъ, провъзгласявали своитѣ откровения и особенно въставали противъ кръщението на дѣцата, като искали ново кръщение съ духъ. Лютеръ излѣзълъ отъ Ватбурга, гдѣто билъ скритъ отъ своитѣ врагове отъ Фридриха Саксонский, и цѣла недѣля, изъ день въ день, проповѣдвалъ противъ лудитѣ (които говорили противъ здравийтъ разумъ). Цвикаусситѣ си отишли изъ Виттенберга, нъ движението на умоветѣ не се успокоило: то проникнало въ массата селска и предизвикало жестоката селска война (1524 до 1525). Подиръ многото вълнения, нѣкой си Симонъ Меннонъ священникъ, който се отрѣкалъ отъ католическата църква (1536 г.) далъ опредѣленно вѣроучение на сектата на прекрьстенитѣ. Въ основата си то било реформатско, нъ се отличавало отъ него съ отричанието въ крьщаванието на дѣцата, за това крьстенитѣ въ дѣтинство се прекрьщавали отново. Анабаптисти или меннонити, по своитѣ мечтания, съставляватъ на земята единственна църква отъ избранни святий человѣци. Освѣнъ това Меннонъ запрѣщавалъ на своитѣ послѣдователи да постъпатъ въ военна и гражданска служба и всѣко употрѣбление на клѣтва.

Отъ сектитѣ съ мистическо направление е най-извѣстна сектата на **квакеритѣ** (отъ англ. трепещущий).

Основатель на тъзи секта билъ Георгий Фоксъ (въ 1647 г.), а распространилъ и организовалъ я Вилхелмъ Пеннъ, който далъ своето име на единъ отъ щатоветѣ на Сѣвероамериканската республика, гдѣто послѣдствие, па на гоненията се отдалечили послѣдователитѣ на Фокса. Врѣдъ борбитѣ на католици и реформати които предавали единъ другиго на проклетия, Георгий Фоксъ, отъ природа замисленъ и мечтателенъ, дошелъ до мисьль, че нѣма истина ни въ едно вѣроисповѣдание, и человѣкъ е дълженъ да я черпе изъ свойто сърдце, по непосрѣдственно откровение отъ Св. Духа. За това квакеритѣ отхвърлили всички символически и богослужебни книги, както и всички обрядови дѣйствия църковни, и оставили само една Библия. Въ въскресний день квакеритѣ тихо влизатъ въ простийтъ салонъ, съвършенно лишенъ отъ всякакви украшения, съ шапкитѣ (за да непокажатъ какво да е почитание на мѣстото на събранието) и сѣдатъ на прости столове, мъжие на една страна, жени на друга. Въ дълбоко мълчание и спокойна тишина тий се вдълбочаватъ въ чтението на Библията и чекатъ вдъхновение отъ горѣ. На когото дойде вдъхновение (а това е, по думитѣ на квакеритѣ, такова оживление или биение сърдечно, що нѣма сили вече да бъде спокоенъ и да пази мълчание), този, (повечето пъти еднитѣ и същи лица) или се моли, или проповѣдва. Който захваща молитвата, той се пуща на колѣна, а всичкитѣ други ставатъ (мъжиетѣ си свалятъ шапкитѣ) и тихо слушатъ молитвата, подирь пакъ сѣдатъ. Въ врѣме на проповѣдь става и сваля шапка единъ ораторъ, а другитѣ внимаватъ сѣдѣйки. Проповѣдуватъ нѣкога нѣколко человѣка, единъ подирь други, мъжие и жени. Понѣкога бива и тъй що, нито има кой да се моли, нито па кой да проповѣдва: тогава, подирь свършванието на опредѣленото врѣме, всичкитѣ ставатъ и се захваща обикновенъ разговоръ. Квакеритѣ, освѣнъ това, заявили себе си; 1 съ отричание на общественна или на каквато и да е друга клѣтва и 2 съ отвращение отъ война.

(Край на първата часть).

ПО'-ВАЖНИ ЗАБѢЛѢЖЕНИ ПОГРѢШКИ.

стр.	редъ	Печатното	По-правилно
20	9	събудилъ	възбудилъ
24	27	Исторически	стоически
„	34	мирътъ	ми̂рътъ
25	12	мира	ми̂ра
30	7	. . . Изведнъжъ	като
33	21	Атаклета	Анаклета
45	37	привѣтствуѣщий	привѣтствующий
49	11	пилнъ	тинъ
57	4	Мишша	Мишна
60	27	боговетѣ	бюстоветѣ
63	9	христанитѣ	христианитѣ
70	1	веселюся	вселюся